

**МИННО-ГЕОЛОЖКИ
УНИВЕРСИТЕТ
„Св. Иван Рилски”**

ХУМАНИТАРЕН ДЕПАРТАМЕНТ

ИЗВЕСТИЯ

Том XV

София, 2015

**UNIVERSITY OF MINING AND GEOLOGY
"St. Ivan Rilski"**

DEPARTMENT OF HUMAN SCIENCES

PROCEEDINGS

Volume XV

Sofia, 2015

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Йордан Иванов, Милена Първанова,
Атанас Стаматов, Христо Стоев (отг. редактор),
Добрин Тодоров, Моника Христова, Мариела Кичева
(техн. секретар)

ИЗВЕСТИЯ НА ХУМАНИТАРНИЯ ДЕПАРТАМЕНТ
ПРИ МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ” - СОФИЯ
ТОМ XV/2015 ГОДИНА
ИК „СВ. ИВАН РИЛСКИ”
ISSN 13-13-33-22

*Посвещава се на 15 годишнината
от създаването на
Хуманитарния департамент
в МГУ „Св. Иван Рилски“*

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Драги читатели,

Този брой на *ИЗВЕСТИЯ* е необичаен. В него няма да видите традиционните рубрики на изданието, нито типичните за редовните му броеве текстове. Неговото предназначение е по-различно – да представи накратко изминалия път и актуалното състояние на съществуващия в нашето висше училище вече 15 години като самостоятелно основно звено Хуманитарен департамент.

Издаването на този юбилеен брой преследва няколко цели: 1) да предостави информация, която дава възможност да се очертае плътно облика на звеното като цяло, на подразделенията му и на работещите в него; 2) да представи немалкото постижения на преподавателите и служителите от ХД; 3) да очертае предизвикателствата, пред които те са изправени в своята работа. Предоставянето в обобщен вид на значителна по обем информация позволява както да бъде опозната в детайли дейността на работещите в Департамента, така и да се оценят по достойнство резултатите от техните усилия. Не на последно място публикуването на юбилейния брой може да укрепи самочувствието и да вдъхне кураж на преподавателите и служителите от Департамента в тяхната на моменти нелека работа.

Като приложение в броя е публикуван отчет за изпълнението на проект по НИД, осъществен през 2015 г. от колектив, включващ преподаватели от катедра „Философски и социални науки“, с финансиране от който е отпечатано изданието.

От редколегията

Съдържание

I. ИСТОРИЯ И НАСТОЯЩЕ

Конституиране, статут, мисия, органи за управление	9
Актуално състояние	10
Ръководители	11

II. СТРУКТУРА

Катедра „Физическо възпитание и спорт“	12
Катедра „Философски и социални науки“	15
Катедра „Чужди езици“	17

III. КОЛЕГИЯ

Настоящи преподаватели	20
Бивши преподаватели	24
Хонорувани преподаватели	26
Служители	27
Квалификация и професионално израстване	28

IV. ОБРАЗОВАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

Принципи, статут, характер и схема за организация на обучението	32
Анотации на преподаваните предмети	35
Проекти за учебни програми	45
Учебни помагала	46

V. НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Осъществени проекти	48
Участия в теоретични форуми	52
Академична продукция	59

VI. СПОРТНА ДЕЙНОСТ

Спортен клуб в МГУ	66
Постижения	67

VII. СЪПЪТСТВАЩИ ДЕЙНОСТИ

Преподавателска	69
Оценъчна	70
Рецензионна	73
Издателска	74
Редакторска	74
Преводаческа	75
Организационна	79
Треньорска и съдийска	81
Проектна	81
Други	82

VIII. ПЕЧАТЕН ОРГАН

Облик на „Известията“	84
Библиографски указател	85

Приложение: Обучението по философски дисциплини
в МГУ „Св. Иван Рилски“ през погледа на неговите студенти .. 93

CONTENTS

I. PAST AND PRESENT

Establishment, status, mission, governing bodies	9
Curent state	10
Heads	11

II. STRUCTURE

Department of Physical Educartion and Sports.....	12
Department of Philosophical and Social Sciences	15
Department of Foreign Languages	17

III. STAFF

Current lecturers	20
Former lecturers	24
Part-time lecturers	26
Employees	27
Qualification and occupational development.....	28

IV. EDUCATIONAL ACTIVITIES

Principles, status, nature, and arrangement of education.....	32
Annotations of the subjects taught	35
Curricula drafts	45
Textbooks and manuals	46

V. RESEARCH ACTIVITIES

Projects caried out	48
Participation in theoretical forums	52
Academic performance.....	59

VI. SPORTS ACTIVITIES

The Sports Club at the University of Mining and Geology.....	66
Achievements.....	67

VII. ACCOMPANYING ACTIVITIES

Educational work.....	69
Assessment activities.....	70
Review activities.....	73
Publishing activities.....	74
Editorial activities.....	74
Translation work.....	75
Organisational work.....	79
Training and referee activities.....	81
Project work.....	81
Other activities.....	82

VIII. PUBLISHING ORGAN

Aspects of the PROCEEDINGS.....	84
Bibliography.....	85

<i>Appendix: Education in Philosophical Subjects at the University of Mining and Geology “St Ivan Rilski” Through the Eyes of Its Students</i>	<i>93</i>
--	-----------

I. ИСТОРИЯ И НАСТОЯЩЕ

Конституиране, статут, мисия, органи за управление

На 19 декември 2000 г. Академичния съвет на МГУ „Св. Иван Рилски“ взема решение за създаване на ново основно звено в структурата на висшето училище – *департамент*, който включва катедра „Физическо възпитание и спорт“ (ФВС) /дотогава в състава на МЕМФ/, катедра „Философски и социални науки“ (ФСН) /дотогава в състава на ГПФ/ и катедра „Чужди езици“ (ЧЕ) /дотогава в състава на МТФ/. На проведеното на 21 декември 2000 г. учредително Общо събрание преподавателите и служителите от новосформираното звено решиха то да носи името *Хуманитарен департамент*, а за първи негов директор избраха доц. Диана Велчева. Тогава бе излъчена и комисия, която да изработи „Правила за дейността на департамента“. На 25 януари 2001 г. Общото събрание на ХД обсъди и единодушно прие предложените „Правила за устройството и дейността на Хуманитарния департамент“. Документът бе утвърден от Академичния съвет на МГУ на 26 юни 2001 г., като с приемането му и формирането на органи за управление започна реалното функциониране на звеното. Впоследствие – с решение на АС от 22 декември 2008 г. *Правилата* бяха частично променени.

Преподавателите и служителите от Хуманитарния департамент виждат своята мисия в *личностното формиране* на обучаемите, чрез предоставяне на разнородни знания и изработване на специфични способности и умения от областите на хуманитарните и социалните науки, чуждоезиковата подготовка, физическото възпитание и спорта. За нейното реализиране те водят занятия по редица общообразователни дисциплини, включени в няколко цикъла: *Философски науки* (История на философията, Философска антропология, Логика); *Социални науки* (Културология, Социология, Основи на правото и др.); *Спорт* („Бадминтон“, „Баскетбол“, „Бокс – източни бойни изкуства“, „Волейбол“, „Интегрална йога“, „Каланетика и аеробика“, „Плуване“, „Тенис на корт“, „Тенис на маса“,

„Туризъм“, „Футбол“ и др.); *Чужди езици* (Английски език, Немски език, Френски език и Руски език).

Органи за управление на ХД са *Общото събрание* на преподавателите и служителите; *Съветът на департамента* – включващ както хабилитираните лица и притежателите на ОНС „доктор“ от звеното, така и по три хабилитирани лица от факултетите на МГУ; *Директорът* на звеното и консултативния орган към него *Директорският съвет*. Тримата преподаватели от ХД го представляват в Академичния съвет на университета, а Директорът му е член по право на Ректорския съвет. Представители на ХД са включени в повечето органи за управление на висшето училище.

Актуално състояние

През първите 15 години от съществуването на Департамента в него са работили 29 преподаватели на основен трудов договор, като понастоящем те са 20. Привличани са на хонорар 11 други преподаватели – предимно бивши колеги от МГУ. Днес в звеното работят 5 *хабилитирани* (3 професори и 2 доценти) и 15 *нехабилитирани* преподаватели (11 старши преподаватели, 2 преподаватели и 2 асистенти). През разглеждания период са привлечени 10 нови преподаватели, като същевременно са пенсионирани 1 доцент и 6 старши преподаватели, а 1 доцент е преместен в друго звено на МГУ. Двама от преподавателите в ХД притежават научната степен „доктор на науките“, а петима ОНС „доктор“. Всички останали от настоящите преподаватели в звеното са придобили ОКС „магистър“. Половината от преподавателите от Департамента са на възраст до 45 г., което му дава добра перспектива за бъдещо развитие. В Департамента работят и четирима служители, всички придобили ОКС „магистър“.

През годините Хуманитарния департамент се утвърди като солидно и уважавано звено в структурата на МГУ „Св. Иван Рилски“, а неговите представители установиха трайни *партньорства* с колеги от страната – най-вече от висшите училища: СУ „Св. Климент Охридски“, НБУ, УНСС, НСА „Васил Левски“, ВТУ

„Св. св. Кирил и Методий“ и др., както и с институти на БАН - ИИОЗ, ИДП и др.

Ръководители

Досега ръководители на Хуманитарния департамент са били: доц. *Диана Велчева* (2001), проф. *Атанас Стаматов* (2001-2004), ст. пр. *Стефан Филипov* (2004-2007), доц. *Йордан Иванов* (2007-2008), ст. пр. *Моника Христова* (2008-2012) и проф. *Добрин Тодоров* (от 2012 г.).

II. СТРУКТУРА

Катедра „Физическо възпитание и спорт“

Катедра „Физическо възпитание и спорт“ (ФВЕ) функционира като самостоятелно звено в структурата на МГУ „Св. Иван Рилски“ (ВМГИ) от 1956 г., като до 2000 г. влиза в състава на МЕМФ. След създаването на Хуманитарния департамент нейни ръководители са били ст. пр. *Стефан Филипov* (1993-2007), ст. пр. *Евгени Георгиев* (2007-2008), а от 2008 г. досега тя се ръководи от проф. *Йордан Иванов*.

Преподавателите от катедрата осъществяват обучението по предметите от цикъл *Физическо възпитание и спорт* в МГУ. То се води основно в ОКС „бакалавър“ във всички специалности на висшето училище през целия период на следване на студентите, като в първи и втори курс е задължително, а в трети и четвърти факултативно. На студентите, следващи по програми в ОКС „магистър“, е предоставена възможността да посещават занятия по спортните дисциплини на факултативен принцип. Обучението се води по над десет вида спорт: „Бадминтон“, „Баскетбол“, „Бокс – източни бойни изкуства“, „Волейбол“, „Интегрална йога“, „Каланетика и аеробика“, „Плуване“, „Тенис на корт“, „Тенис на маса“, „Туризм“, „Футбол“, с годишен хорариум от по 60 часа, като всички предмети имат статут на задължително-избираеми. Проф. *Йордан Иванов* създава за първи път в страната и изнася лекционния курс „Спортология и интелект“ с хорариум от 45 учебни часа. През разглеждания период преподавателите от катедрата са публикували 4 авторски монографии и книги, 3 учебни помагала, както и над 60 статии и доклади в академични издания от страната и чужбина.

Секциите по вид спорт към катедра ФВС развиват активна спортно-състезателна дейност, водена от опитни преподаватели-треньори, които със своя спортен и педагогически опит, и технико-тактически познания изграждат цяла плеяда от студенти-спортисти – национални, балкански, европейски и световни шампиони и призьори.

От 2001 до 2015 г. в катедрата ежегодно са разработвани, приети и реализирани проекти по ПМС № 129 за целево подпомагане на развитието на физическото възпитание и спорта в МГУ „Св. Иван Рилски“.

Между 2008 и 2011 г. са осъществени поредица от проекти по Програма „Спортни, младежки и детски дейности“ (ПК за децата, младежта, спорта и туризма) към Столичен общински съвет: „Спортен празник – спорт, образование, бъдеще“ (2008), „Студентска спартакиада – здрави, силни, дееспособни“ (2009), „Спортен празник за деца, ученици и студенти – бъдещето на България“ (2010), „Открит студентски празник – 55 години организиран спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“ (2011).

През разглеждания период в катедрата са работили 13 щатни преподаватели, като са били привлечени 5 нови колеги (И. Баланов, Е. Йорданов, В. Ковачка, В. Ставрева, В. Цолова), а са се пенсионирали също толкова (Г. Ангелов, Е. Георгиев, В. Димчев, П. Стоименова, С. Филипов). Като хонорувани преподаватели по това време, освен бившите членове на катедрата, са работили 3 души (д-р А. Мган, С. Станков и Ц. Андрейковски). Понастоящем в катедрата работят 8 преподаватели, от които 1 професор, 5 старши преподаватели и двама преподаватели, като двама от тях притежават ОНС „доктор“. В звеното работят и двама служители: маг. инж. А. Пачалова и маг. инж. Н. Митрев.

В катедрата са работили и работят изтъкнати преподаватели, водили тренировъчна и състезателна дейност на отбори и отделни спортисти, участвали в студентски, национални и международни първенства и турнири. Почти всички преподаватели от катедрата са бивши елитни състезатели – заслужили майстори (Г. Ангелов) или майстори на спорта (С. Максимова, П. Стоименова, С. Филипов). Няколко от тях са били национални състезатели (Г. Ангелов, П. Стоименова, С. Филипов), шампиони и призьори от републикански първенства по различни видове спорт: „баскетбол“ (И. Ставрева, С. Филипов, В. Цолова), „биатлон“ (И. Баланов), „волейбол“ (В. Ковачка, П. Стоименова), „хандбал“ (Г. Ангелов), „хокей на трева“ (Е. Йорданов). Преподаватели от катедрата са били треньори освен на

студентски или клубни още и на национални отбори (Г. Ангелов, Е. Георгиев). Отделни преподаватели са били републикански и международни съдии, както и обществени деятели и ръководители в националните федерации и асоциации в България (Й. Иванов, К. Тюфекчиев).

По инициатива и с активното участие на преподавателите от катедрата през 2010 г. е осъществен проект за изграждане и модернизация на многофункционални спортни игрища. След неговото приключване МГУ разполага с *Многофункционален спортен комплекс* на площ от 12 декара, който се ползва както от студентите, преподавателите и служителите в нашето висше училище, така и от други социални групи, сред които с приоритет се ползват подрастващите. Комплексът разполага с шест терена за минифутбол с възможности за футбол във всичките му разновидности; положената настилка е уникална за България със своите антигравматични свойства, а осветлението е с високо качество. Освен за нуждите на учебната дейност, той се използва за тренировъчния процес на представителните отбори на МГУ, както и за вътрешноуниверситетски състезания, от календара на АУС „Академик“ и международни такива.

Многофункционалната зала „Проф. Михаил Бъчваров“ е с площ от 350 м² и предоставя добри условия за занимания по баскетбол, волейбол, стрийтбол, футзал, джитбол, бадминтон, аеробика, каланетика, акробатика, източни бойни изкуства, танци, интегрална йога и др. Към залата са изградени съвременни и функционални сервизни и санитарни помещения (4 съблекални, 3 бани, 2 тоалетни, масажно отделение, сауна) с обща площ 210 м², както и физиотерапевтичен кабинет. Спортният комплекс включва още и модерно оборудвана зала за тенис на маса с 9 маси. Изградени и оборудвани са шест покрити червени тенискортове и 3 игрища за плажен волейбол и тенис.

Добре поддържаната инфраструктура в района и лесната достъпност на базата, големият брой паркоместа и зеленият пояс правят спортния комплекс привлекателно място за обучение и разтоварване на студенти, преподаватели, служители и външни за МГУ спортуващи. Създаването на спортния комплекс е

резултат от успешно публично-частно партньорство. Той е отличен пример за демонстрация на дългосрочно виждане за развитие на физическото възпитание и спорта в нашето висше училище.

Катедра „Философски и социални науки“

Катедра „Философски и социални науки“ (ФСН) е наследник на катедра „Обществени науки“, формирана през 1952 г. в рамките на Държавната политехника. При обособяването на МГИ през 1953 г. тя е включена в състава на Геологопроучвателния факултет. От декември 2000 г. катедрата е част от Хуманитарния департамент в МГУ „Св. Иван Рилски“.

След началото на демократичните промени в България обучението по философски и социални науки във ВМГИ, респ. МГУ „Св. Иван Рилски“, преминава през два етапа. През първия етап се водиха паралелни авторски курсове от хабилитираните преподаватели по предмета *Въведение във философията*. След 1992 г. започва вторият етап, когато се обособи самостоятелен цикъл от дисциплини, включващ първоначално предметите: *История на философията*, *Логика* (Въведение в класическата формална логика) и *Културология* (Теория и история на културата), като към тях по-късно бе добавена и дисциплината *Философска антропология*. Впоследствие постепенно започва обучение по редица предмети от областта на висшето образование „Социални науки“: *Социология*; *Основи на правото*; *Гражданско и търговско право*; *Минно право*; *Концесионно, лицензионно и патентно законодателство*; *Психология на безопасността на труда и ергономия*. За определен период от време се води обучение и по няколко други дисциплини: *Логика и методология на науката*, *Информационно-търсещи системи*, *Фирмена култура*, *Мениджмънт на качеството* и др.

Новият начин на обучение по философски и социални науки в МГУ наложи промени в наименованието на катедрата. През 1993 г. тя възприе името *Философски и икономически науки*. След преместване на преподавателите по икономическите

дисциплини в катедра „Икономика и управление“ през 1999 г. катедрата прие името *Философски и социални науки*.

През разглеждания период преподавателите от катедрата водят занятия основно по дисциплини, които формират два цикъла: *Философски науки* (История на философията, Философска антропология, Логика, Културология) и *Социални науки* (Социология, Основи на правото, Гражданско и търговско право, Психология на безопасността на труда и ергономия и др.). Предметите от цикъл „Философски науки“ се изучават в почти всички бакалавърски специалности, като имат статут на задължително-избираеми. Дисциплините от цикъл „Социални науки“ се преподават в редица бакалавърски и магистърски програми, като повечето от тях са задължителни. Моделът на организация на преподаването на философски и социални науки, базиран върху принципа на *изборността*, позволява към спектъра от предлагани дисциплини да бъдат добавяни или изваждани отделни предмети, според желанията на обучаемите и възможностите на преподавателския състав.

Научноизследователската работа на преподавателите от катедрата се осъществява в областите на философията, културологията, социологията, правото и др. През разглеждания период те са публикували 12 авторски монографии и книги, както и 6 колективни монографии, а и над 190 студии, статии и доклади в реномирани академични издания от страната и чужбина. Представителите на академичния състав са участвали в десетки теоретични форуми у нас и зад граница. Те са осъществили редица изследователски проекти – национални и локални, като само тези, реализирани през периода в рамките на МГУ, са пет на брой.

Като учебно-помощно звено към катедрата функционира *Методичен кабинет по хуманитаристика* (МКХ), създаден преди повече от четири десетилетия в края на 60-те години на ХХ век. Кабинетът подпомага обучението на студентите от МГУ при подготовката им за занятията по философски и социални науки, както и при полагането на изпити по тези предмети. То работи съгласно правила, утвърдени от Съвета на ХД в МГУ. Книжният

фонд на кабинета се ползва освен от студенти, още от преподаватели и служители на МГУ. Той се попълва главно чрез дарения – обикновено направени от преподавателите в катедра „Философски и социални науки“. В МКХ се съхраняват около 4 хиляди тома научна, учебна и справочна литература, както и поредици на няколко периодични издания с теоретичен и методически профил. Книжният му фонд се ползва основно в обособеното за неговите нужди помещение, така и посредством заемане за домашен прочит. Текущата работа в МКХ се осъществява от завеждащ кабинета, който изпълнява и библиографски задачи – през разглеждания период това е маг. П. Стаматова.

През периода след създаването на Департамента в катедрата са работили общо 8 преподаватели, като от тях един (доц. Д. Велчева) е пенсиониран, а друг се премества в друго звено на МГУ (проф. Д. Костова). Понастоящем академичният състав на катедрата включва 2 професори, 2 доценти и 2 асистенти. Двама от преподавателите в нея притежават научната степен „доктор на философските науки“, а други двама са придобили образователната и научна степен „доктор“.

През разглеждания период ръководители на катедрата са били проф. *Атанас Стаматов* – до средата на 2002 г. и от 2012 г. досега, и проф. *Добрин Годоров* – между 2002 и 2012 г.

Катедра „Чужди езици“

Катедра „Чужди езици“ (ЧЕ) е създадена едновременно с обособяването през 1953 г. на Минно-геоложкия институт, сега МГУ „Св. Иван Рилски“. До 2000 г. катедрата е в състава на МТФ, след което влиза в структурата на новосъздадения Хуманитарен департамент.

Обучението по чужд език надгражда усвоеното в средния курс на обучение знание и е насочено към постигане на чуждоезикови знания, свързани със съответната университетска специалност и следователно е ориентирано към изпълнението на конкретни езикови задачи в определени ситуации от професионалната дейност. То има за цел да подготви бъдещия

специалист за работа със специализирана литература на съответния чужд език Преподавателите от катедрата осъществяват предвиденото в учебните планове на студентите в ОКС „бакалавър“ редовно обучение задължително изучаване на чужд език и чуждоезиково обучение на студенти от ОКС „магистър“ и ОНС „доктор“ в зависимост от техните учебни планове. Обучението е организирано на принципа на *свободен избор* на един от предлаганите четири равнопоставени езика: английски, немски, френски и руски, като само в някои специалности английският език се явява като задължителен. Поради големия брой желаещи да изучават английски език, обучението по този език е организирано на нива в зависимост от предварителната чуждоезикова подготовка на студентите.

Постижение на преподавателите от катедра „Чужди езици“ през последните години е фактът, че редица студенти от МГУ се обучават (най-често в продължение на един семестър) и намират поле за научна изява и извън пределите на университета, например при обучение в чуждестранни ВУ *по международната програма за университетски обмен на студенти „Еразъм“* (Испания, Германия, Австрия и др.). Проверката на нивото на владене на чужд език, необходимо за осъществяване както на ежедневната им комуникация, така и на специализираната им комуникация в рамките на обучението им в чуждестранното ВУ, се осъществява от Комисия, в чийто състав влизат и преподаватели от катедра „Чужди езици“. Обратният процес също е повод за професионална гордост: в рамките на програма „Еразъм“ чуждестранни студенти се обучават в МГУ и в катедра „Чужди езици“ за различен период от време (напр. на студенти от Полша през цялата 2010/2011 г. бе предоставено обучение по английски език, а през 2013/2014 г. – по руски език).

През разглеждания период в катедрата са работили 9 щатни преподаватели. Понастоящем академичният състав на звеното включва шестима старши преподаватели, като един от тях притежава ОНС „доктор“. Като хонорувани преподаватели са привлечани, освен бивши членове на катедрата, още д-р Е. Балачева, д-р В. Пангарова, ст. пр. М. Сариева и пр. Т. Попова. В катедрата като главен експерт работи маг. инж. М. Кичева, която

същевременно завежда и канцеларията на Хуманитарния департамент.

Преподаватели от катедрата са участвали в редица научни форуми от международен, национален и локален мащаб. Те са публикували свои статии и доклади в авторитетни академични издания. Осъществили са многобройни преводи на текстове с научноизследователски характер. През периода преподавателите са реализирали редица изследователски проекти – национални и локални, като само тези в рамките на МГУ са 4.

През почти целия разглеждан период ръководител на катедрата е била ст. пр. *Венета Ангелова* (2000-2014), а понастоящем е ст. пр. *Моника Христова* (2015).

III. КОЛЕГИЯ

1. Настоящи преподаватели

Катедра „Физическо възпитание и спорт“

Хабилитирани

ИВАНОВ, Йордан - *роден: 25.09.1962, Сливен; образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по футбол и учител по ФВС (1987); научна степен: доктор (2004); научни интереси: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – футбол, Спортен мениджмънт, Спортологични основи на футбола; лекционен курс: Спортология и интелект; кариера в МГУ: преподавател (1988), старши преподавател (1991), доцент (2006), професор (2012).*

Нехабилитирани

БАЛАНОВ, Илиян - *роден: 19.02.1973, Свищов; образование: НСА „Васил Левски“, учител по ФВСи треньор по биатлон (2011), магистър по адаптирана физическа активност и спорт (2011); научни интереси: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – биатлон, рехабилитация; физиотерапия; дисциплини: ЛФК-упражнения; Футбол; Зимни спортове; кариера в МГУ: преподавател (2012).*

ЙОРДАНОВ, Евгени - *роден: 20.05.1981, София; образование: НСА „Васил Левски“, учител по ФВС и треньор по хоккей на трева (2005), магистър по физическо възпитание - профилактика на гръбначните изкривявания (2007); научни интереси: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – Хокей, Фитнес, Туризм; Баскетбол; дисциплини: Хокей, Фитнес, Туризм; кариера в МГУ: преподавател (2009), старши преподавател (2011).*

КОВАЧКА, Виктория - *родена: 12.01.1976, София; образование: НСА „Васил Левски“, учител по ФВС и треньор по волейбол (1998); научни интереси: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – Волейбол; дисциплини:*

Волейбол, Плуване; *кариера в МГУ*: преподавател (2003), старши преподавател (2011).

МАКСИМОВА, Соня - родена: 17.11.1959, Кюстендил; *образование*: ВИФ „Георги Димитров“, учител по ФВС и треньор по художествена гимнастика (1981); *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка - художествената гимнастика, аеробиката и каланетиката; *дисциплини*: Аеробика, Каланетика, Бадминтон; *кариера в МГУ*: преподавател (1993), старши преподавател (1996).

СТАВРЕВА, Иванка - родена: 1966, Пловдив; *образование*: ВИФ „Георги Димитров“, учител по ФВС и треньор по баскет-бол (1991); *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка - Баскетбол; *дисциплини*: Баскетбол, Тенис на маса; *кариера в МГУ*: преподавател (2012).

ТЮФЕКЧИЕВ, Константин - роден: 26.12.1960, Разлог; *образование*: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по волейбол (1984); *научни интереси*: Спортен мениджмънт, Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка - Волейбол; *дисциплина*: Волейбол; *кариера в МГУ*: преподавател (1988), старши преподавател (1991).

ЦОЛОВА, Ваня - родена: 01.01.1980, Монтана; *образование*: НСА „Васил Левски“, учител по физическо възпитание (2003), магистър по спорт в училище и свободното време (2004); *научна степен*: доктор (2013); *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка - Баскетбол, Фитнес, Футбол; Рефлексотерапия, Рехабилитация; *дисциплини*: Фитнес; ТОК „Спортология и интелект“; *кариера в МГУ*: преподавател (2008), старши преподавател (2011).

Катедра „Философски и социални науки“

Хабилитиращи

РОЖДЕСТВЕНСКИЙ, Андрей – роден: 10.12.1951, Москва; *образование*: МГУ „Михаил Ломоносов“, магистър по философия

(1978); *научна степен*: доктор (1986); *научни интереси*: Културология, Естетика; *лекционен курс*: Културология; *кариера в МГУ*: асистент (1985), старши асистент (1986), главен асистент (1988), доцент (2001).

СТАМАТОВ, Атанас – *роден*: 01.09.1953, Пещера; *образование*: СУ „Климент Охридски“, магистър по философия (1977); *научна степен*: доктор на философските науки (2000); *научни интереси*: История на философията, Философия на историята; *лекционен курс*: История на философията; *кариера в МГУ*: старши асистент (1983), главен асистент (1986), доцент (1990), професор (2001).

СТОЕВ, Христо П. – *роден*: 24.07.1973, Бургас; *образование*: СУ „Св. Климент Охридски“, магистър по философия (1997); *научна степен*: доктор (2003); *научни интереси*: Трансцендентална философия; *лекционен курс*: Логика; *кариера в МГУ*: асистент (2003), старши асистент (2003), главен асистент (2006), доцент (2010).

ТОДОРОВ, Добрин – *роден*: 05.06.1961, София; *образование*: СУ „Климент Охридски“, магистър по философия (1984); *научна степен*: доктор на философските науки (2009); *научни интереси*: История на философията, Философска антропология; *лекционен курс*: Философска антропология; *кариера в МГУ*: асистент (1987), старши асистент (1990), главен асистент (1995), доцент (2001), професор (2010).

Нехабилитирани

СЕРАФИМОВА-АКГЮН, Ваня – *родена*: 30.03.1977, София; *образование*: ПУ „Паисий Хилендарски“, магистър по социология (2000); *научни интереси*: Социология на информационното общество, Качествени методи в социологията, Социална психология; *дисциплини*: Социология, Културология, Психология на безопасността на труда; *кариера в МГУ*: асистент (2004), старши асистент (2006), главен асистент (2010).

СТЕФАНОВА, Желя – *родена*: 15.09.1977, Ямбол; *образование*: СУ „Св. Климент Охридски“, магистър по право (2001); *научни интереси*: Правни проблеми на медиите и рекламата; *дисциплини*:

Основи на правото, Гражданско и търговско право, Минно законодателство; *кариера в МГУ*: асистент (2004), старши асистент (2006), главен асистент (2010).

Катедра „Чужди езици“

Нехабицитирани

БАЛАЧЕВА, Екатерина – родена: 26.09.1977, София; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по френска филология; *научна степен*: доктор (2007); *научни интереси*: Методика на чуждоезиковото обучение; *дисциплина*: Френски език; *кариера в МГУ*: хоноруван преподавател (2013-2015), редовен преподавател (2015).

ВУКАДИНОВА, Цветелина - родена: 15.12.1983, Пловдив; образование: Юстус-Либих университет (Гийсен, Германия), магистър по немска и английска филология (2008); *научни интереси*: Теория и методика на чуждоезиковото обучение; *дисциплина*: Немски език; *кариера в МГУ*: преподавател (2008), старши преподавател (2011).

ПАПАЗОВА, Маргарита - родена: 25.08.1959, с. Брестовене (Разградско); образование: ВГУ „Кирил и Методий“ (1978-1980), „Мартин Лутер“ университет - Хале (Германия), магистър по английска филология; втора специалност – руски език (1980-1983); *научни интереси*: Менторинг и преподаване на английски език – следдипломна квалификация; *дисциплина*: Английски език; *кариера в МГУ*: преподавател (2008), старши преподавател (2011).

ПЪРВАНОВА, Милена - родена: 29.07.1965, София; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по английска филология (1989); МГУ „Св. Иван Рилски“, „Бизнес администрация“ (1996); *научни интереси*: Методика на чуждоезиковото обучение, Теория и практика на превода, Съпоставително езикознание; *дисциплина*: Английски език; *кариера в МГУ*: преподавател (1991), старши преподавател (1994).

ХАРАЛАМПИЕВА, Велислава - родена: 18.07.1975, София; образование: ЛТУ, магистър-инженер по „Екология, възстановяване и опазване на околната среда“ (1998); УНСС, магистър по „Международни икономически отношения“ (2003); научни интереси: Методика на обучението по английски език, Екология в областта на минно-добивната дейност; дисциплина: Английски език; кариера в МГУ: преподавател (2000), старши преподавател (2003).

ХРИСТОВА, Моника - родена: 02.04.1971, София; образование: СУ „Св. Климент Охридски“, магистър по английска филология (1995); научни интереси: Методика на чуждоезиковото обучение, Теория и практика на превода; дисциплина: Английски език; кариера в МГУ: преподавател (1999), старши преподавател (2004).

2. Бивши преподаватели

Катедра „Физическо възпитание и спорт“

Нехабилитирани

АНГЕЛОВ, Георги - роден: 02.05.1940, с. Хърсово (Благоевградско); образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по хандбал (1965); научни интереси: Теория и методика на преподаването на хандбала; дисциплина: Хандбал; кариера в МГУ: преподавател (1975), старши преподавател (1984), пенсиониран (2006).

ГЕОРГИЕВ, Евгени - роден: 31.08.1949, София; образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по лека атлетика (1976); научни интереси: Теория и методика на преподаването на лека атлетика; дисциплина: Лека атлетика; кариера в МГУ: преподавател (1988), старши преподавател (1992), пенсиониран (2013).

ДИМЧЕВ, Валентин - роден: 27.12.1949, Пазарджик; образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по плуване (1973); научни интереси: Теория и методика на преподаването на плуване и тенис; дисциплини: Плуване, Тенис; кариера в МГУ: преподавател (1988), старши преподавател (1991), пенсиониран (2013).

СТОИМЕНОВА, Павлина - родена: 08.07.1945, с. Пещера (Пернишко); образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по волейбол (1968); научни интереси: Теория и методика на преподаването на волейбол; дисциплина: Волейбол; кариера в МГУ: преподавател (1972), старши преподавател (1976), пенсионирана (2002).

ФИЛИПОВ, Стефан - роден: 08.01.1943, София; образование: ВИФ „Георги Димитров“, треньор по баскетбол (1967); научни интереси: Теория и методика на преподаването на баскетбол; дисциплина: Баскетбол; кариера в МГУ: преподавател (1969), старши преподавател (1974), пенсиониран (2007).

Катедра „Философски и социални науки“

Хабилитирани

ВЕЛЧЕВА, Диана - живяла: 24.01.1938, Полски Гръмбеш - 12.12.-2004, София; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по българска филология (1970); научна степен: доктор (1973); научни интереси: История на философията, Философска антропология; лекционен курс: История на философията; кариера в МГУ: старши асистент (1971), главен асистент (1973), доцент (1978), пенсионирана (2001).

КОСТОВА, Десислава - родена: 14.07.1950, София; образование: ВМЕИ „В. И. Ленин“, автоматика и телемеханика (1974); научна степен: доктор (1986); научни интереси: Информатика, Педагогика; лекционни курсове: Информационно-търсещи системи, Фирмена култура, Мениджмънт на качеството; кариера в МГУ: асистент (1985), старши асистент (1986), главен асистент (1988), доцент (2001), професор (2013), преместена от ХД (2006).

Катедра „Чужди езици“

Нехабилитирани

АНГЕЛОВА, Венета - родена: 10.04.1954, Бургас; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по руска филология (1978); научни интереси: Езикознание, Методика на обучението по руски

език; *дисциплина*: Руски език; *кариера в МГУ*: преподавател (1988), старши преподавател (1991), пенсионирана (2014).

МАНОВА Диана - *родена*: 06.01.1975, София; *образование*: СУ „Св. Климент Охридски“, магистър по българска филология (1998); *научни интереси*: Методика на чуждоезиковото обучение; *дисциплина*: Английски език; *кариера в МГУ*: преподавател (2000), старши преподавател (2003), напуснала (2008).

ПОПОВА, Ралица - *родена*: 16.05.1971, София; *образование*: СУ „Св. Климент Охридски“, магистър по география и френска филология (1994); *научни интереси*: Методика на чуждоезиковото обучение; *дисциплина*: Френски език; *кариера в МГУ*: преподавател (1998), старши преподавател (2001), напуснала (2014).

3. Хонорувани преподаватели

Катедра „Физическо възпитание и спорт“

Бивши

СТАНКОВ, Станко - *образование*: НСА „Васил Левски“, учител по ФВС; *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание – йога; *дисциплина*: Интегрална йога; *водил занятия в МГУ*: преподавател (2009-2010).

АНДРЕЙКОВСКИ, Цачо - *роден*: 10.10.1953, Ловеч; *образование*: ВИФ „Георги Димитров“, учител по ФВС и треньор по бокс (1982); *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – бокс; *дисциплини*: Бокс; Източни бойни изкуства; *водил занятия в МГУ*: преподавател (2010-2014).

МТАН, Анас - *роден*: 05.04.1978; *образование*: НСА „Васил Левски“ учител по ФВС и треньор по плуване; *научна степен*: доктор (2010); *научни интереси*: Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – плуване; *дисциплина*: Плуване; *водил занятия в МГУ*: преподавател (2012-2014).

Катедра „Чужди езици“

Бивши

КЕТИБОВА, Мария - родена: 03.08.1933, София; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по немска филология (1956); научни интереси: Методика на обучението по немски език; дисциплина: Немски език; водила занятия в МГУ: старши преподавател (2000-2013 г.).

ПОПОВА, Тодорка - родена: 17.05.1941, София; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по френска филология; научни интереси: Методика на обучението по френски език; дисциплина: Френски език; водила занятия в МГУ: преподавател (2000-2012 г.).

САРИЕВА, Маргарита - родена: 15.04.1939; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по руска филология; научни интереси: Методика на чуждоезиковото обучение; дисциплина: Руски език; водила занятия в МГУ: старши преподавател (2000-2015).

4. Служители

Настоящи

КИЧЕВА, Мариела – родена: 13.06.1958, София; образование: МГУ „Св. Иван Рилски“, инженер-магистър по „Разработка на полезни изкопаеми“ - специализация „Минно строителство“; семестриално завършен курс на обучение по „Информационни технологии“ към СФ на МГУ; кариера в МГУ: постъпила (1979), главен експерт в катедра „ЧЕ“ и ХД (2001).

МИТРЕВ, Николай - роден: 04.12.1983, София; образование: МГУ „Св. Иван Рилски“, инженер-бакалавър „АИУТ“ (2007), магистър „Индустириален мениджмънт“ (2009); кариера в МГУ: технически сътрудник в катедра ФВС (2012).

ПАЧАЛОВА, Александрина – 24.06.1979, София; образование: МГУ „Св. Иван Рилски“, бакалавър и магистър „ЕООС“ (2005); кариера в МГУ: старши експерт в катедра ФВС (2011).

СТАМАТОВА, Пламена - родена: 25.06.1956, Разград; образование: СУ „Климент Охридски“, магистър по философия (1978); *кариера в МГУ*: експерт (1984), старши експерт в катедра ФСН (2001).

Бивши

АРОНОВА, Румяна – родена: 25.12.1950, София; образование: средно техническо; *кариера в МГУ*: постъпила като технически изпълнител в катедра „ФВС“ (1984), пенсионирана (2010).

5. Квалификация и професионално израстване

5. 1. Защити на дисертации

През **май 2004 г.** ст. пр. **Йордан Иванов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ успешно защитава дисертационен труд на тема *Ефективност на пирамидално-състезателния метод в часовете по физическо възпитание и спорт (Спорт по избор – футбол) в условията на висшите училища и придобива ОНС „доктор“*. Подготовката на дисертацията е осъществена като свободна докторантура в катедра „Футбол“ в НСА „Васил Левски“ под научното ръководство на проф. Михаил Бъчваров.

През **октомври 2008 г.** доц. **Добрин Тодоров** от катедра „Философски и социални науки“ успешно защитава дисертационен труд на тема *Философската публичност в тоталитарна и посттоталитарна България* и придобива научната степен „доктор на философските науки“.

През **юли 2013 г.** ст. пр. **Ваня Цолова** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ успешно защитава дисертационен труд на тема *Усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт във ВУ – нов методичен подход* и придобива ОНС „доктор“. Подготовката на дисертацията е осъществена под формата на свободна докторантура в катедра „Теория и методика на физическото възпитание“ на ВГУ „Св. св. Кирил и Методий“.

5.2. Хабилитации

През **март 2001 г.** доц. **Атанас Стаматов**, доцент в катедра „Философски и социални науки“, е избран за *професор* по „История на философията“ от Специализирания научен съвет по философия при ВАК.

През **юни 2001 г.** д-р **Андрей Рождественский**, главен асистент в катедра „Философски и социални науки“, е избран за *доцент* по „Теория и история на културата“ от Специализирания научен съвет по философия при ВАК.

През **октомври 2001 г.** д-р **Добрин Тодоров**, главен асистент в катедра „Философски и социални науки“, е избран за *доцент* по „История на философията“ от Специализирания научен съвет по философия при ВАК.

През **ноември 2006 г.** д-р **Йордан Иванов**, старши преподавател в катедра „Физическо възпитание и спорт“, е избран за *доцент* по „Футбол“ от Специализирания научен съвет по физическо възпитание и спорт при ВАК.

През **юли 2010 г.** доц. **Добрин Тодоров** от катедра „Философски и социални науки“ е избран за *професор* по „История на философията“ от Специализирания научен съвет по философия при ВАК.

През **юли 2010 г.** д-р **Христо Стоев**, главен асистент в катедра „Философски и социални науки“, е избран за *доцент* по „История на философията“ от Специализирания научен съвет по философия при ВАК.

През **ноември 2012 г.** доц. **Йордан Иванов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ заема академичната длъжност *професор* по „Теория и методика на физическото възпитание и спортната тренировка – футбол“ след избор от национално научно жури.

5.3. Специализации и обучения

През **2002 г.** ст. пр. **Йордан Иванов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ преминава специализиран курс *Мениджмънт в спорта* в НСА „Васил Левски“.

През **2003 г.** ст. пр. **Йордан Иванов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ преминава международен курс за *Развитие на масовия и развлекателен футбол*, организиран от УЕФА в Коверчиано (Италия).

От **октомври до декември 2003 г.** д-р **Христо Стоев** от катедра „Философски и социални науки“ осъществява научна специализация в „Рупрехт-Карлс университет“ - Хайделберг (Германия). Специализацията е по линия на Немската служба за академичен обмен (DAAD).

През **2006 г.** доц. **Йордан Иванов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ преминава международен курс за обучение и квалификация на *Съдии по минифутбол за хора с нарушено зрение*, организиран от УЕФА, Солун (Гърция).

През **2009 г.** ст. пр. **Константин Тюфекчиев** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ преминава курс за супервайзер на Световната лига по волейбол в Лозана (Швейцария).

През **2009/2010 г.** ст. пр. **Константин Тюфекчиев** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ преминава курс за супервайзер на Европейската шампионска лига по волейбол във Виена (Австрия).

През **2010 г.** ст. пр. **Велислава Паничкова** и ст. пр. **Цветелина Величкова** от катедра „Чужди езици“ преминават курс по „Управление на проекти“.

През **2013 г.** ст. пр. **Евгени Йорданов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ получава лиценз за *Международен треньор по хокей на трева* от Европейската хокейна федерация.

През **2013/2014 г.** проф. **Йордан Иванов** и ст. пр. **Евгени Йорданов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“, и проф.

Добрин Тодоров от катедра „Философски и социални науки“ преминават и успешно завършват *курс по чуждозиково обучение – английски език*, организиран от МОН и Европейския социален фонд с финансовата подкрепа на ОП „Развитие на човешките ресурси“ на ЕС.

През **2015** г. ст. пр. **Ваня Цолова** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ придобива следдипломна квалификация *Инструктор по фитнес и културизъм* в ЦСДК към НСА „Васил Левски“.

През **2015** г. ст. пр. **Евгени Йорданов** от катедра „Физическо възпитание и спорт“ придобива следдипломна квалификация *Инструктор по фитнес и културизъм* в ЦСДК към НСА „Васил Левски“.

IV. ОБРАЗОВАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

Принципи, статут, характер и схема за организация на обучението

Главните *принципи* за организация на обучението, осъществявано от преподавателите от ХД, са:

I. *Отвореност*, т.е. потенциал за периодично обновяване на спектъра от изучавани учебни предмети. Следването на този принцип зависи от способността на наличните преподаватели периодично да предлагат обучение по нови дисциплини и готовността на разработващите учебните планове на специалностите в МГУ да включват в тях тези нови предмети.

II. *Конкурентност* между отделните дисциплини с възможност за свободен избор на всяка от тях от страна на студентите от групираните в цикли (модули) сродни предмети.

III. *Гъвкавост* за приложение при нови начини на организация на учебния процес, особено след въвеждане на кредитната система.

IV. *Непрекъснатост* на обучението, която да осигурява теоретична и логическа приемственост между отделните учебни предмети.

V. Вътрешна завършеност и *системност* на обучението във всяка образователна степен и същевременно осигуряване на възможности за продължаването му в следващата.

VI. Постигане на *специфични цели* на обучението в рамките на всяка образователна степен.

VII. Ясно *обособяване на нивата* при обучението в хуманитарния сегмент на висшето образование, давано в МГУ.

През **май** 2012 г. Съветът на Хуманитарния департамент разгледа, одобри и предостави на факултетите в МГУ „Св. Иван Рилски“ *Принципна схема за организация на обучението по дисциплините, водени от преподавателите в катедрите на Хуманитарния департамент*, която да се използва при работката на учебните планове на специалностите във висшето ни училище. Конкретен повод за изработване на документа е протеклият тогава процес на оптимизиране на учебните планове на специалностите, по които се води обучение в нашия

университет и предстоящата му по онова време институционална акредитация. Съществуваха обаче и по-дълбоки основания за създаването на Схемата: 1/ твърде продължително време – над две десетилетия, не бяха правени принципни промени в образователната практика по философски и социални науки, физическо възпитание и спорт и чужди езици; 2/ през този период настъпиха драстични промени в социокултурната и стопанска ситуация в страната, както и в нормативната среда, съобразно с която се осъществява висшето образование у нас; 3/ измени се обликът на нашето висше училище относно манталитета, ценностите и предварителната подготовка на обучаемите и кадровия му потенциал. МГУ е изправен пред нови проблеми и трябва да решава принципно различни задачи, като в тази ситуация изискванията към преподавателите от Хуманитарния департамент неизбежно нарастват. За да се отговори на предизвикателствата на времето е нужно да се преосмислят параметрите на тяхната професионална дейност, като за целта ясно се определят мястото и ролята на водените от тях учебни дисциплини в цялостния образователен продукт на МГУ. Наред с неизбежните промени в образователната практика следва да бъдат съхранени постиженията, натрупания опит и създадената традиция в нея, като те се използват за усъвършенстване на обучението по тези предмети. В този смисъл е уместно да се запази принципа на *задължителна избираемост* на предлаганите учебни дисциплини, които да се групират в отделни цикли и модули, преследващи специфични цели (знания, умения, компетентности). Осигуряването на обучаемите на реален избор от достатъчно широк спектър учебни предмети е условие за възможно най-пълно задоволяване на разнообразните им образователни потребности в областите на хуманитарното и социалното знание, езиковата подготовка, физическото възпитание и спорта. Съобразно с това схемата придоби следния вид:

I. Образователно квалификационна степен „бакалавър“

Катедра	Тип знание	Област на висше образование	Професионално направление	Учебни дисциплини	Хорариум	Форма на оценяване
ФСН	Ценностно формиращо	Хуманитарни науки	2.3. Философия	* История на философията * Философска антропология * Философия на културата * Логика	30x15	Текуща оценка
	Професионално формиращо	Социални науки	3.1. Социология и науки за културата 3.2. Психология 3.3. Право	* Микросоциология * Социална психология * Основи на правото	30x0	Тест
ЧЕ	Професионално формиращо	Хуманитарни науки	2.2. Филология	* Английски език * Немски език * Руски език * Френски език	120 - 224 ч.	Текуща оценка
ФВС	Личностно формиращо	Здравеопазване и спорт	7.6. Спорт	* Физическо възпитание и спорт (аеробика, бадминтон, баскетбол, бокс, волейбол, йога, народни танци, плуване, тенис, туризъм, фитнес, футбол и др.) * Спортология и интелект (п.к.)	1 и 2 курс - по 56ч. (задължителни) 3 и 4 курс - по 56 ч. (факултативни) 45 ч.-ТОК	Годишна оценка Без оценка

II. Образователно квалификационна степен „магистър“

Катедра	Тип знание	Област на висше образование	Професионално направление	Учебни дисциплини	Хорариум	Форма на оценяване
ФСН	Ценностно формиращо	Хуманитарни науки	2.3. Философия	* Приложни етики (еко-, бизнес- и др.)	15x0	Тест
	Професионално формиращо	Социални науки	3.2. Психология 3.3. Право	* Психология на труда * Мивно право * Правни основи на природоползването и др.	30x0	Тест
ЧЕ	Професионално формиращо	Хуманитарни науки	2.2. Филология	* Английски език * Немски език * Руски език * Френски език	30-120 ч. 90 ч.	Текуща оценка
ФВС	Личностно формиращо	Здравеопазване и спорт	7.6. Спорт	* Физическо възпитание и спорт (аеробика, бадминтон, баскетбол, бокс, волейбол, йога, народни танци, плуване, тенис, туризъм, фитнес, футбол и др.)	60 ч. (факултативни)	Без оценка

III. Образователна и научна степен „доктор“

Катедра	Тип знание	Област на висше образование	Професионално направление	Учебни дисциплини	Хорариум	Форма на оценяване
ФСН	Професионално формиращо	Хуманитарни науки	2.3. Философия	* Логика и методология на науката	30x0	Колоквиум
ЧЕ	Професионално формиращо	Хуманитарни науки	2.2. Филология	* Английски език * Немски език * Руски език * Френски език	30 ч. в индивидуални занятия	Събеселване

Анотации на преподаваните предмети

Преподаването в цикъл „Философски науки“ в настоящия си вид започва през 1992 г., като то се осъществява под формата на задължително-избираеми дисциплини. Студентите, обучавани в ОКС „бакалавър“, посещават занятията по един от предлаганите учебни предмети. Хорариумът на всеки от тях е по 60 или 45 учебни часа (30 ч. лекции и 30/15 ч. упражнения). Оценяването се осъществява чрез *текуща оценка* или *писмен изпит*. Чрез изучаването на тези дисциплини се създава **ценностно-формирация фундамент**, върху който могат да се надграждат още равнища в обучението на бъдещите специалисти от не-хуманитарните специалности, които се изучават в МГУ. Основна цел в обучението е да спомогне за усвояване на *общочовешките ценности* и превръщането им в лична позиция на студентите.

Курсът по *История на философията*, изнасян от проф. Атанас Стаматов, има общ и въвеждащ характер. Подбрани са проблеми, автори и текстове, които резюмират основните етапи в развоя на историко-философския процес и заедно с това експлицират неговата логика. Организацията на учебното съдържание преследва постигането на две основни цели, които условно могат да бъдат наречени *светогледно-аксиологическа* и *логико-методологическа*. Първата цел се постига чрез запознаване на обучаемите с исторически наследените и налични ценностни парадигми, от които те биха могли да черпят светогледно-конструктивни принципи и модели на поведение в своя живот. В този случай тежестта пада върху философско-антропологичната и етическа проблематика. Постигането на втората цел минава през аргументирането на възможността философските

идеи да играят евристични, а от там и продуктивни функции в изследователския процес. Тук акцентът е поставен върху логико-епистемологичната проблематика. В семинарните занятия студентите тематично се запознават историографски и тексто-логично с основните паметници на европейската и българска философска култура.

Курсът по *Философска антропология*, изнасян от проф. *Добрин Тодоров*, е въведен през 2004 г. В него се излагат и анализират богат спектър от схващания за човешката природа и съществуване, които оказват значително влияние върху развитието на европейската култура и имат съществен принос за осмисляне на „вечните“ проблеми на човешкото битие. Избраният подход при поднасяне на учебното съдържание е *историко-проблемен*, т.е. разглежданите възгледи се представят в историческия контекст, в който са създадени, но се анализират от гледна точка на постоянен кръг от въпроси, отнасящи се до същността и начина на живот на човека. Основните подразделения в структурата на курса отразяват главните епохи в развитието на европейската култура, като навсякъде се разглеждат традиционните групи въпроси, възникващи при осмисляне от една страна на човешкото битие: произход, същност (строеж, способности, дейности), детерминанти, място на човека в света, а от друга на съществуването на човека: смисъл на живота (ценности, цели, модуси), смърт и безсмъртие. Курсът завършва с разглеждане на някои влиятелни учения, в които се анализира съвременното съществуване на човека. Преподаването на учебната дисциплина стъпва върху убеждението, че размишленията върху централните проблеми на човешкото битие ще подпомогнат студентите да изградят цялостна представа за неговия сложен и противоречив характер, която да им служи като надежден ориентир при тяхната бъдеща професионална и личностна реализация.

Курсът по *Логика* (Въведение в класическата формална логика), изнасян от доц. *Христо П. Стоев*, има за задача да представи в базисен вид пред студентите формалните характеристики на мисленето, на познанието изобщо и в частност на научното познание. Основно негово съдържание е преглед на

универсалните мисловни форми (понятие, съждение, умозаклучение) и на основните логически закони. Специално се разглеждат способите за доказателство и опровержение. По-важни цели на курса са: осмисляне на характера и ролята на логиката като метанаучна дисциплина и на спецификата на научното познание; усвояване на основните понятия на логиката, начините за символизиране и логическите операции; осмисляне и по-добро използване на инструментариума на рационалното мислене от студентите; осъзнаване на опасностите от допускане на логически грешки и способности за избягването им.

Курсът по *Културология* (Теория и история на културата), изнасян от доц. *Андрей Рождественский*, има за цел запознаване на студентите с успоредното разгръщане на културните модели и развитието на теоретичните традиции, възникващи в техния контекст. В курса се анализират промените, настъпващи при интерпретирането на предмета на културата, нейните структури и разволя на херменевтичните описания на културата. Методологическата основа на изложението се основава на теоретичната обосновка на различията между философските и собствено културологичните анализи на културата. Курсът се състои от две части: 1/ теоретичен анализ на приемствеността и различията между възникващите в историята културни модели, като се обособяват четири основни структурни типа: на традиционните общества, античният или цикличен културен модел; на организма на историята и на отворената или плуралистичната култура; 2/ представяне на водещите философско-културологични школи и концепции, съществували от XVIII до началото на XXI век (собствено теории за културата). В курса най-вече се набляга върху философските интерпретации на разглежданите явления, но се привличат и други подходи, например тези на културантропологията, социологията на културата, неофройдизма, структурализма и постмодернизма. С курса се осигурява връзката между философската подготовка на студентите и тяхната широка хуманитарна образованост.

Цикъл „*Социални науки*“ включва редица дисциплини от научните направления „Социология, антропология и науки за културата“, „Право“, „Психология“ и др. Основната цел при

преподаването на тази група учебни предмети е да даде възможност на студентите да придобият научни знания за функционирането на обществото като *единна система*, за неговите *институции* и *взаимодействието* на хората в техния социален живот. Обучението по тези дисциплини осигурява *професионално-формираща насоченост* на хуманитарното образование в нашето висше училище.

Курсът по *Социология* (Микросоциология), изнасян от ас. *Ваня Серафимова*, е за студенти от ОКС „бакалавър“ (специалност „Газова, горивна и пречиствателна техника и технологии“) и ОКС „магистър“ (програми „Инженерна безопасност“ и „Автоматика, информационна и управляваща техника“). Целта на курса е завършилите го свободно да ползват в организационно-управленската си дейност елементарните социологически техники и инструменти, а също предоставената им от специализирани социологически звена информация като при необходимост търсят и поръчват такава за оптимално решаване на възникналите проблеми. В този смисъл курсът има не само общо-образователен, но и професионално-формиращ характер. Акцентите са поставени върху социологическите и социално-психологически проблеми на личността и малките групи. Разглеждат се и въпросите за социологическата информация и мястото ѝ в типовете информационни системи; социометричните методи за набиране и обработване на информацията; технологията на емпиричното социологическо изследване и пр. С програмата се цели и даване на базисни знания, върху които да стъпи обучението по управление на персонала – въпрос, който се изправя всеки млад специалист независимо в какъв тип институция ще търси професионалната си реализация.

Курсът по *Основи на правото*, изнасян от ас. *Женя Стефанова*, е за студенти от ОКС „магистър“ (програми „Механизация на минното производство“, „Електроенергетика и електрообзавеждане“, „Автоматика, информационна и управляваща техника“). Той има за цел да запознае студентите с фундаменталните проблеми и съвременните постижения на теоретико-историческите и отрасловите правни науки. Особено внимание се отделя на проблемите от „Общата теория на

правото” и на тези във водещите публично-правни и частно-правни науки. Основна цел на курса е представяне на онези правни понятия и категории, които са приложими за правото като цяло: понятие и източници на правото; правни норми; действие и тълкуване на правните норми; правоотношение, субекти и обекти на правото и на правоотношението; юридически факти и фактически състави; юридически актове; юридическа отговорност и др. Специално място е отделено на основните проблеми на редица отраслови правни науки: Конституционно право, Административно право и административен процес, Финансово право, Наказателно право, Наказателно процесуално право, Гражданско право, Вещно право, Облигационно право, Търговско право, Трудово право и Гражданско процесуално право.

Курсът по *Гражданско и търговско право*, изнасян от ас. *Женя Стефанова*, е за студенти от ОКС „магистър” (програми „Индуриален мениджмънт” и „Компютърни технологии в инженерната дейност”). Той има за цел да запознае студентите с фундаменталните проблеми и съвременните постижения на гражданскоправната и търговско-правната науки. В програмата за нея се разглеждат въпросите за: същността на гражданското право, гражданското правоотношение, субектите на гражданското право, юридическите факти и фактическите състави, гражданско-правните сделки, представителството и погасителната давност. Търговскоправната материя е представена с проблемите, свързани със субектите на търговското право, правния режим на едноличния търговец и на търговските дружества, търговските сделки и търговската несъстоятелност.

Курсът по *Минно право* (Минно законодателство), изнасян от ас. *Женя Стефанова*, е за студенти от ОКС „магистър” (програми „Подземен добив на полезни изкопаеми”, „Открито разработване на полезни изкопаеми” и „Разработване на нерудни полезни изкопаеми”, „Техника и технологии на взривните работи”). Той има за цел да запознае студентите с минното законодателство на Република България. В него се разглеждат въпросите, свързани с правния режим на подземните богатства, проучвателната дейност и добива на подземни

богатства, както и проблемите за осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд и за опазване на земните недра и за рационално използване на подземните богатства. Особено внимание се обръща на процедурите за предоставяне на разрешения за търсене и проучване, на концесиите за добив, както и на съответстващите им договори.

Обучението по хуманитарни и социални науки в *магистърската* степен е прагматично насочено и осигурява максимално широки възможности за избор на дисциплини от страна на студентите. Тези предмети могат да се включат както в рамките на цялостни хуманитарни програми, така и да присъстват като самостоятелни курсове в специализирани нехуманитарни програми. Към посочените по-горе дисциплини могат да бъдат добавени още предмети, като: „Приложна етика“ (напр. „Бизнесетика“), „Социална психология“ и др. На това образователно равнище изучаваните хуманитарни и социални дисциплини имат подчертано *приложен характер*. Хорариумите и формите за оценяване се определят според спецификата на специалностите, по които се води обучение на това ниво.

Образованието в областта на философските и социални науки в *докторската* степен следва да включва поне една задължителна или задължително-избираема дисциплина. Най-полезно за обучаемите не само при подготовката на техните дисертационни трудове, но и за по-нататъшната им изследователска дейност би било обучението по предмета *Логика и методология на науката*. Неговото изучаване би гарантирало усвояване от докторантите на минимален обем от знания за специфичните черти, методи и функции както на научното познание изобщо, така и на конкретната наука, в областта на която им предстои да работят. Естествено занятията следва да се профилират спрямо научната област, в която докторантът подготвя своята дисертация.

Цикъл *Чужди езици* включва обучение по „Английски език“, „Немски език“, „Френски език“ и „Руски език“, като в близко бъдеще е предвидено да се предложи и обучение по „Испански език“. Дисциплина „Чужд език“ е *задължително*

избираема. Курсът е разделен на две части: модул по общо-употребим език и модул по специализиран език. Съотношението между двата модула е различно. Темите за *модула по общо-употребим чужд език* са вписани не просто като граматически категории, а като целеви умения. Цел на общоезиковото обучение по чужд език е систематичен тренинг на основни езикови умения и запознаване на студентните с присъщите за съответните страни модели на поведение, ценностна система и обичаи. Крайната цел е придобиването на трайни умения и знания за устна и писмена реч по чужд език, а също реализирането на адекватен и успешен преход към обучението по специализиран чужд език. Учебната програма по дисциплината „Чужд език“ позволява синтез между аудиторно усвояване на знания и умения и извънаудиторна заетост с индивидуални форми на работа, като: работа в среда Интернет; реферирание; работа със справочна литература; разработване на тези, съобщения; преводи на научна литература; домашни работи; подготовка на упражнения; подготовка за текущо оценяване; консултации с преподавател, и т.н.

Модулът по *специализирано чуждоезиково обучение* е насочен към: 1/ разширяване, задълбочаване и усъвършенстване на чуждоезиковата компетентност на студентите в сферата на тяхната професионална подготовка, за да могат да водят специализирана дискусия по професионални проблеми, да ползват специализирана литература и да участват в международния научен обмен; 2/ създаване на стабилна чуждоезикова база за професионална реализация на специалисти, в чиито служебни ангажименти чуждоезиковата компетентност е съставна част от професионалните умения. Включените в учебната програма по втория модул теми и лексика са съобразени с широкопрофилните и тясно-профилиращите дисциплини в отделните специалности, изучавани в МГУ. С това се избягва твърде тясната специализация при обучението по научно-техническа терминология и се разширява кръгзора на студентите при възприемането на оригинален научен текст от чужд език. Приоритет при обучението по специализиран език е работата върху уменията за разбиране при четене, техниките на четене,

самостоятелната работа с речник, съставянето и организирането на работни бази данни от термини по съответната специалност (наречени условно терминологичен речник), провокирането на теми за дискусия, и др. Използват се различни интерактивни методи, като: презентации, ролеви игри, групова работа, дискусии на превод на НТЛ по специалността. Чрез тази методика студентите се подготвят и упражняват за конкретни ситуации, например: участие в научни конференции, специализации и програми; подготвяне и представяне на собствени научни разработки; кандидатстване за работа; явяване на интервю.

Съчетаването на традиционни и модерни методи на обучение осигурява успеха при усвояване и автоматизиране на чуждоезиковите навици и умения. Преподавателите използват както съвременни езикови системи на реномирани световни издателства, така и материали, учебници и специализирани речници, разработени от членовете на катедрата, които отговарят на спецификата на университета. Контролът е непрекъснат, като преподавателят води подробен регистър на отделните участия на студентите в дискусиите, презентациите и др. Способите за *оценяване* знанията и уменията на студентите варират, като според спецификата на учебното съдържание се провеждат изпити (писмени и устни) и тестове, поставят се текущи оценки, защитава се предварително направен превод от чужд език на български език на определен според нивото на обучение брой страници автентичен научен текст и др.

До 2012/2013 уч. г. катедра „Чужди езици“ предлагаше обучение и в ОКС „магистър“, където за някои специалности („АИУТ“, „ЕЕЕО“ и „КТИД“) дисциплината „Чужд език“ бе задължително-избираема. Студентите надграждаха и обогатяваха усвоените езикови знания, придобити от предходното образователно ниво. Обучението се основаваше на вече усвоен минимум от лексически и граматически знания и умения, придобити в предходните образователни нива и съответстващи на средно ниво на овладяване на чужд език в степен „бакалавър“. В учебната програма се наблягаше върху:

- доразвиване на езиковите умения четене, слушане, говорене и писане, целящо затвърждаване на способностите на студентите за възприемане на поднесена на чужд език информация и за активно реагиране при общуване;
- задълбочаване на познанията по норма и стилистика на межкултурното общуване;
- стимулиране на комуникативната компетентност на студентите при възприемане на различни видове текст (диаграми, таблици, графики, брошури, рекламни материали), както и при съставяне на различни видове текст (описание на житейски опит, на работа, на машина, на компоненти, на процес; официални и неофициални дискусии по теми, писане на писма и официални документи).

В ОНС „доктор“ обучението по чужд език продължава развитието на уменията на студентите при ползването на научно-техническа литература и боравене със специализирана терминология. Акцентът е поставен върху извънаудиторната заетост, преимуществено върху самостоятелната работа на докторантите. Индивидуалният учебен план на някои докторанти включва и аудиторно обучение по дисциплината „Чужд език“, като учебната програма е с хорариум 30 часа. Учебното съдържание е в зависимост от научните интереси на докторанта. Ползват се източници на научна информация, като: учебници, ръководства, сборници, годишници със статии и научни съобщения, специализирани списания, най-нова информация от сайтове в Интернет, записки от лекции и материали от участия в семинари, конференции и други публични научни изяви и т.н. Проверката на владенето на чужд език от докторантите се провежда от Изпитна комисия под формата на събеседване-интервю. От докторанта се очаква да може да се представи на Комисията, да води разговор за своите научни интереси, обучение, професионален опит и евентуално постижения, служебна натовареност и ангажименти, бъдещи планове и професионални намерения и т.н., както и да може да представи в резюмиран вид и да обсъжда подготвен текст, който предварително е превел самостоятелно.

Преподаването на дисциплините от научната област „Спорт и здраве“ се осъществява в ОКС „бакалавър“ за всички специалности през целия период на следване, като в 1-ви и 2-ри курс то е задължително, а в 3-ти и 4-ти е факултативно. Годиният хорариум е 56 часа. Учебният предмет „Физическо възпитание и спорт“ включва дисциплините „Аеробика“, „Бадминтон“, „Баскетбол“, „Бокс“, „Волейбол“, „Йога“, „Плуване“, „Тенис“, „Тенис на маса“, „Туризъм“, „Фитнес“, „Футбол“ („Футзал“, „Футбол-7“, „Плажен футбол“) и др., които имат статут на задължително-избираеми. При обучението се използват разнообразни съвременни методи и средства за усъвършенстване физическите качества на студентите и оценка на знанията и уменията им.

Проф. Йордан Иванов води теоретико-образователния курс (ТОК) с практическа насоченост *Спортология и интелект*. Задачата на курса е студентите с временна или трайна невъзможност да практикуват физически упражнения и спортните дисциплини, застъпени в учебните програми на катедра ФВС, да усвояват теоретични познания с практическа насоченост, относно спорта като преднамерено, специализирано физическо упражняване за здраве, здравословен начин на живот, физическа дееспособност и лечебно-физически упражнения за възстановяване след травми и обща патология. Предоставена им е възможността да се запознаят с една интердисциплинарна наука за спорта, като непрекъснато развиващ се социално-биологичен феномен. Потребността да се изучава „Спортология“ и нейната взаимовръзка с интелекта във ВУ в нашата страна се обуславя най-вече от породилия се „синдром на академичната тревожност“, който се изразява в значителна умствена натовареност, стрес, нехармоничен режим на възстановяване чрез храна и сън, съчетание на учението с труда в условията на екстремални условия и прогресивно нарастваща хиподинамия (обездвижване). Запознаването както с теоретичните постановки на спортологията, така и с практическата ѝ насоченост към борба с хиподинамията, наднорменото тегло, социалния стрес, негативните проявления на нашето съвремие (наркоманията, тютюнопушенето, алкохола и др.), насочват и мотивират студентите за ефективно използване на физически упражнения и спорта, за

здравна профилактика, за използване на нетрадиционни форми за бързо възстановяване след травми и заболявания. Крайната му цел е да укрепва здравето на студентите, да подобрява физическите и психическите им качества, да ги подпомага в техните бъдещи индивидуални, професионални, семейни и обществени изяви.

Проекти за учебни програми

През юли 2001 г. Научно-методичният съвет при Хуманитарния департамент обсъди и прие учебния план и учебните програми на дисциплините от *магистърската* програма *Инженерна педагогика*. Предвидено бе завършилите програмата да получат педагогическа правоспособност за преподаватели по учебните предмети от Културно-образователната област (КОО) „Природни науки и екология“, преподавани в основните и средните училища у нас. През септември 2001 г. тази програма бе одобрена и от Факултетния съвет на ГПФ и бе обявен прием на студенти. Поради платения характер на обучението желаещи да се включат в програмата не се появиха.

През 2004 г. Академичният съвет на МГУ „Св. Иван Рилски“ одобри учебния план на *бакалавърската* програма *Приложно естествознание*, разработен съвместно от катедри „Физика“ и „Философски и социални науки“. Осъществен бе прием на студенти по специалността. Поради неудачен подбор на шифър при кандидатстване за акредитация (от област на висше образование „Педагогически науки“ в професионално направление 1.2. „Педагогика на обучението по ...“) програмата не получи такава от НАОА. В резултат на липсата на подкрепа от няколко академични ръководства повторен опит за получаване на акредитация по друго професионално направление (например 4.4. „Науки за земята“) не бе направен, въпреки че основанието за нейното въвеждане продължава да е налице – и до днес в страната няма висше училище, което да подготвя специалисти с *педагогическа правоспособност* по дисциплините от Културно-образователната област (КОО) „Природни науки и екология“ от учебната програма на учениците от пети до десети клас. Обучението по предлаганата програма може да запълни

този дефицит, като нейно предимство е фактът, че тя има гарантиран потребител на завършилите я в лицето на МОН. Освен в преподавателската професия завършилите програмата могат да се реализират като *експерти* в държавни институции, неправителствени организации и търговски дружества с предмет на дейност в областта на природоползването.

През 2013 г. Съветът на Хуманитарния департамент обсъди и прие учебния план на интердисциплинарната *магистърска* програма *Социална екология*. Тя е предназначена да подготвя висококвалифицирани експерти за нуждите на стопанско-промишления комплекс, държавните и граждански институции, ангажирани с проектиране и осъществяване на дейности по опазване на околната среда, както и в сферата на образованието у нас и в чужбина. Те могат да се реализират и като ръководни кадри на позиции, изискващи вземането на управленски решения с ясно дефинирани ценностни приоритети. Магистърската програма се основава на базова подготовка, получавана в бакалавърските специалности на МГУ „Св. Иван Рилски“ и други висши училища в направлението „Науки за земята“. Завършилите курса на обучение получават ОКС „магистър по социална екология“. Поради липса на подкрепа от ректорското ръководство засега програмата не е стартирала.

Учебни помагала

С оглед подпомагане успешната работа на студентите за периода на съществуване на ХД преподаватели от него подготвят и издават няколко учебни помагала. Тук ги представяме накратко.

Учебното помагало *Човекът в европейската философия* (2004), подготвено от *Добрин Тодоров*, съдържа главно оригинални текстовете на значими европейски мислители, оставили влиятелни идеи във философското човекознание. Всеки от фрагментите е придружен от кратка биоброфична справка за неговия автор, както и въпроси относно съдържанието му. В помагалото е включена авторска учебна студия на Д. Тодоров, в

която се излага основното ядро на изнасяния от него лекционен курс „Философска антропология“. Помагалото завършва с кратък речник на употребяваните в текстовете философски термини.

В учебното помагало *Образователната компонента в процеса на физическото възпитание във висшите училища* (2006), подготвено от Йордан Иванов, се разглежда същността на образователната компонента по предмета ФВС във висшите училища. Доказва се, че тя не е изцяло адекватна на задачите и целите на обучението и не оставя трайни следи по отношение на спортното упражнение за цял живот. Защишава се тезата, че липсата на регламентирано учебно време, както средства и форми за усвояване на теоретични знания за спорта като социално-биологичен, градивен и възпитателен феномен, ограничават физическото възпитание само в рамките на неговото приложно значение.

Учебното пособие *Спортология - същност, подходи, експерименти* с автори Йордан Иванов, М. Бъчваров и Л. Петров (2008) има за задача да подпомогне обучението по специализирания курс „Спортология и интелект“, воден в МГУ „Св. Иван Рилски“. Основната му цел е да представи основите на интердисциплинарния инструментариум от методологични подходи, средства и методи за ефективно решаване на научно-приложните проблеми в спорта, физическото възпитание и двигателната активност.

Учебното помагало *Физическото възпитание във висшите училища - нов методичен подход* с автори Ваня Цолова и Йордан Иванов (2013), разглежда състоянието и проблемите на физическото възпитание във висшите училища в България през призмата на спортологията като единна наука за спорта.

В учебното помагало *Саморегулация при студенти в трудни ситуации* с автор Ваня Цолова (2015), са представени методи за самооценка на психофизическата готовност и определяне характера на трудните ситуации. На тази база са посочени начините за саморегулация при студентите в трудни ситуации.

V. НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Осъществени проекти

Основно направление в научноизследователската дейност на преподавателите от Департамента е осъществяването на проекти от различен вид: международни, национални и вътрешно университетски.

През **2003** г. колектив с ръководител доц. *Добрин Тодоров* от ХД реализира теоретико-приложен проект на тема *Състояние и перспективи на преподаването на хуманитарни и социални науки в българските висши училища* (резултатите са публикувани в едноименна статия в сп. „Стратегии в образователната и научната политика“, бр. 4, 2003). Изследването се базира на резултати, получени от проведено през летния семестър на учебната 2002/2003 г. от членове на „Сдружението на университетските преподаватели по философия в България“ (СУПФБ) социологическо изследване в редица висши училища от страната: ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ЛТУ, МГУ „Св. Иван Рилски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ТУ-Варна, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, УАСГ и УНСС. То има за цел както установяване на моментното състояние, така и на възможностите за усъвършенстване на структурата и методиката на преподаваните хуманитарни и социални науки в нехуманитарните специалности на тези университети чрез допитване до студенти-нефилософи.

Между **2004** и **2007** г. колектив с ръководител доц. *Андрей Рождественский* от ХД реализира изследователски проект, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, на тема *Съдбата на християнските културни ориентири в края на XX век в контекста на европейските философски полемики*. Изследването засяга сходствата на философско-религиозните и постмодерните идеи в описанието на сакралните културни модели и най-вече, на тяхното профаниране и завършек. Тези теоретични отражения засягат структурата на модела, разбиранията за историята и съвпаденията в схващанията за призиването на съвременния философ и по-широко, теоретик на културата. А

основната линия на полемиките от последната третина на ХХ век се свежда към предпочитанията за единна перспектива за разволя на културните модели или избор на стагнация в културните образци. Това предизвиква твърде различно отношение към отворената и плуралистична ориентация. Във връзка с това основната теза на проекта е, че съществува теоретична оправданост на идеите за последователна смяна на културните модели и най-вече за тяхната структурна приемственост. Именно този подход осигурява необходимите научни аргументи за моделния, а не само идеологически преход към плуралистичната ориентация.

През 2007 и 2008 г. колектив с ръководител проф. А. *Стаматов* от ХД осъществява изследователски проект на тема **Философският ХХ век в България**. Той е реализиран в две части, като в първата – *Философската публичност* (резултатите са публикувани в колективната монография „Философският ХХ век в България“, Т. I – „Философската публичност“, София: „Изток-Запад“, 2008) – се анализират различни страни на социокултурния пласт на българската философска култура: институциите на знанието; философската колегия, с нейните формални и неформални организации, в ролята им на субект на философското знание; средствата и способите за огласяване на изследователските резултати – философските форуми и философският печат. Изложението е структурирано съобразно обичайната социокултурна периодизация на „дългия ХХ век у нас“: от Освобождението до Втората световна война; тоталитарна епоха; посттоталитарно време. Автори на различните части на заключителната разработка са проф. А. *Стаматов* и доц. Д. *Тодоров* от ХД на МГУ, проф. Н. *Димитрова* от ИФИ-БАН, проф. Х. *Тодоров* и д-р Я. *Захариев* от НБУ. Във втората част на изследването – *Диалогични полета* (резултатите са публикувани в сп. „Критика и хуманизъм“, кн. 28, бр. 1) – се анализират проблемите и решенията в националната ни философска култура през собствените ѝ *диалогични полета* в контекста на *основните за европейския философски дискурс теми*. Структурата му е изградена съобразно *проблемно-тематичния подход*, като чрез неговото прилагане става възможен *интегралният анализ* на философската

ни култура, който да включва вече натрупания емпиричен материал, видян през живеца на собствения му генезис и развитие. За времето до средата на миналия век изследването има *обобщаващ*, а за епохата на социализма, *рамкиращ* историографирането му характер. Авторският колектив включва проф. А. Стаматов и доц. Д. Тодоров от ХД на МГУ; проф. Н. Видева, доц. М. Стойчева и д-р Г. Динева от СУ „Св. Климент Охридски“; проф. Х. Тодоров и д-р Я. Захариев от НБУ; доц. В. Кулов от УНСС; проф. Н. Димитрова, проф. Д. Цацов, доц. Л. Латев и д-р К. Жабилова от ИФИ-БАН.

През 2009 г. след участие в конкурс доц. *Добрин Тодоров* печели субсидия от Национален фонд „Култура“ за издаване на монографията му *Философската публичност в тоталитарна и посттоталитарна България* (София: „Сиела“, 605 с.).

През 2012 г. пр. *Иванка Ставрева* участва в Международен проект на тема *„Превенция на зависимост“*, осъществен от колектив, включващ изследователи от България и Турция.

През 2014 г. колектив с ръководител проф. *Добрин Тодоров* от ХД реализира теоретико-приложен проект на тема *Университетското философско образование в България през погледа на студентите* (резултатите са публикувани в едноименна статия в сп. „Български философски преглед“, бр. 4, 2014). Изследването се базира на резултати, получени от проведено през летния семестър на учебната 2013/14 и зимния семестър на учебната 2014/15 г. от членове на „Сдружението на университетските преподаватели по философия в България“ (СУПФБ) социологическо изследване в редица висши училища от страната: ВСУ „Черноризец Храбър“, КТП, ЛТУ, МГУ „Св. Иван Рилски“, МУ „Проф. Параскев Стоянов“, НБУ, НСА „Васил Левски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ТУ–София, Университет „Проф. Асен Златаров“, УАСГ и УНСС. Този сондаж, който няма претенция за национална представителност на резултатите, а само за моментна снимка на обучението по философия на отделни места в страната, цели както установяване на реалното състояние, така и на възможностите за усъвършенстване на

съдържанието и методиката на преподаваните философски дисциплини у нас чрез допитване до студенти-нефилософи.

Най-активна е работата на преподавателите от Департамента по *проекти по НИД* в МГУ, като от 2002 г. досега успешно са приключили 13 такива, а един е в ход (Вж. Таблица 1). Тяхната тематика е свързана главно с изследване параметрите на учебния процес по групите дисциплини, преподавани в нашето висше училище от представителите на ХД. В рамките на изследванията са проведени поредица от изследвания на студентското обществено мнение за качеството на хуманитарното обучение в МГУ.

Таблица 1

Година	Катедра	Тема	Ръководител
2002	ФСН	Изследване върху обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“ – състояние и перспективи	проф. А. Стаматов
2003	ФСН	Ефективност на пирамидално-състезателния метод в часовете по физическо възпитание (спорт по избор – футбол) в условията на висшите училища	ст. пр. Й. Иванов
2004	ФСН	Изследване на първите резултати от въвеждането на новия модел за организация на преподаването на философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“	доц. Д. Тодоров
2005	ЧЕ	Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ (I етап)	ст. пр. В. Ангелова
2006	ФСН	Изследване на първите резултати от въвеждането на новата система за оценка на качеството на преподаването в МГУ „Св. Иван Рилски“ на базата на данни от обучението по философски и социални науки	ас. В. Серафимова
2007	ФСН	Ръководство за обучение и квалификация на студенти по футбол в зала в системата на висшето образование	доц. Й. Иванов
2008	ЧЕ	Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ (II етап)	ст. пр. М. Първанова

2009	ФСН	Изследване върху методите за преподаване и формите за оценяване на резултатите от обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“	доц. Д. Тодоров
2010	ФСН	Подобряване на физическите качества на студентите чрез състезателния метод в мини-футбола	доц. Й. Иванов
2011	ЧЕ	Интерактивни методи за подпомагане спецификата на чуждоезиковото обучение в МГУ „Св. Иван Рилски“	ст. пр. М. Първанова
2012	ФСН	Изследване на наличния потенциал и нагласи за въвеждане на нова магистърска програма „Социална екология“ в МГУ „Св. Иван Рилски“	проф. А. Стаматов
2013	ФСН	Усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт във ВУ – нов методичен подход	проф. Й. Иванов
2014	ЧЕ	Разработване, апробиране и използване на нови учебни материали при обучението по специализиран чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“	ст. пр. М. Първанова
2015	ФСН	Обучението по философски дисциплини в МГУ през погледа на неговите студенти	доц. Х. Стоев

Участия в теоретични форуми

Важна страна от научноизследователската работа на преподавателите от Департамента представлява участието им в теоретични форуми от различен *мащаб* (международни, национални, вътрешно университетски) и *вид* (конгреси, конференции, сесии, семинари, кръгли маси и пр.). Тук представяме информация за участията на представители на Департамента в *международни* и *национални* научни форуми (Вж. Таблица 2).

Таблица 2

Година	Място	Форум	Участници
2001	УНСС, София	Национална научна конференция <i>Философия и европейски ценности</i>	доц. А. Рождественский, доц. Д. Тодоров
	Кьолн (Германия)	Международна научна конференция на тема <i>Есента на Средновековието</i>	проф. А. Стаматов

2002	НСА „Васил Левски“	Юбилейна научна конференция на НСА „Васил Левски“	ст. пр. Й. Иванов
	Флоренция (Италия)	Международна конференция за <i>Организация и развитие на футбола в зала</i>	ст. пр. Й. Иванов
	Творчески дом на СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Китев	II Национална конференция на преподавателите по философия на тема <i>Проблеми и перспективи на философското образование в българските университети</i>	доц. А. Рождественский, доц. Д. Годоров
2003	Коверчиано (Италия)	Четвърти международен семинар за развитие на масовия и развлекателен футбол, организиран от УЕФА	ст. пр. Й. Иванов
2004	ИФИ-БАН, София	Национална научна конференция <i>От „кривообразна цивилизация“ към кривообразна европеизация</i>	доц. А. Рождественский, доц. Д. Годоров
	УНСС, София	Национална конференция <i>Философски аспекти на интегрирането в европейското социално-културно и икономическо пространство</i>	доц. А. Рождественский, доц. Д. Годоров
	Творчески дом на СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Китев	III Национална конференция на преподавателите по философия на тема <i>Проблеми и перспективи на философското образование в българските университети</i>	проф. А. Стаматов, доц. А. Рождественский, доц. Д. Тодоров, гл. ас. Х. Стоев
2006	Творчески дом на СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Китев	IV Национална конференция на преподавателите по философия на тема <i>Проблеми и перспективи на философското образование в българските университети</i>	доц. Д. Тодоров
	Кьолн (Германия)	Международна научна конференция на тема „1308“	проф. А. Стаматов

2008	НСА „Васил Левски“	Международната научна конференция <i>Актуални проблеми на физическата култура</i>	доц. Й. Иванов
	Творчески дом на СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Китен	V Национална конференция на преподавателите по философия на тема <i>Проблеми и перспективи на философското образование в българските университети</i>	доц. Д. Тодоров
2009	Охрид (Македония)	Международна научна конференция на тема <i>Теория и методика на физическото възпитание</i>	ст. пр. С. Максимова
	НСА „Васил Левски“	Научна конференция <i>„Спорт и здраве“</i>	доц. Й. Иванов
2010	Кьолн (Германия)	Международна научна конференция на тема <i>Кръстопътят Византия</i>	проф. А. Стаматов
	УНСС	Международна научна конференция <i>Съвременни тенденции, проблеми и иновации на физическото възпитание и спорта във висшите училища</i>	доц. Й. Иванов
2011	НСА „Васил Левски“	Първа национална научна конференция на Българската федерация по йога	доц. Й. Иванов
	НСА „Васил Левски“	Национална студентска конференция <i>Университетският спорт – наше право днес и утре</i>	доц. Й. Иванов
	о. Црез (Хърватия)	Международна научна конференция на тема <i>Философски тенденции в Югоизточна Европа</i>	проф. Д. Тодоров
	Варна	Международна научна конференция <i>Съвременни технологии на контрол, обучение и оценка по физическо възпитание и спорт в образователната система</i>	ст. пр. В. Цолова

2012	Кьолн (Германия)	Международна научна конференция на тема <i>Законът</i>	проф. А. Стаматов
2013	СУ „Св. Климент Охридски“	Национална конференция <i>Истината, доброто и красотата</i>	проф. Д. Тодоров
2014	Кьолн (Германия)	Международна научна конференция на тема <i>Ученици и учители</i>	проф. А. Стаматов
2015	СУ „Св. Климент Охридски“	Национална конференция <i>Съзнанието</i>	доц. Х. П. Стоев
	СУ „Св. Климент Охридски“	Национална конференция <i>Кант</i>	доц. Х. П. Стоев
	ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“	Международна научна конференция на тема <i>Педагогическо образование – традиции и съвременност</i>	пр. И. Ставрева

Един от редовните участници – с присъствие в над десет сесии след 2000 г. – в ежегодната *научна конференция*, организирана от „Центъра по философия на образованието“ при ФФ на СУ „Св. Климент Охридски“, която се провежда в Творческия дом на СУ в м. Гьолечица (Рила), е проф. А. *Стаматов* от катедра ФСН.

Инициатор и организатор на традиционната национална конференция на преподавателите по философия на тема *Проблеми и перспективи на философското образование в българските университети* при нейните първи пет издания – от 2000 до 2008 г. – е проф. Д. *Тодоров* от катедра ФСН.

Инициатор и модератор на национални кръгли маси *80 години специализиран философски печат в България и Българската философия във виртуалното пространство* е проф. Д. *Тодоров* от катедра ФСН. Материалите от тях са публикувани в сп. „Философски алтернативи“ (бр. 6, 2009 и бр. 2, 2012 г.).

Най-редовно и най-масово преподавателите от Департамента се включват в работата на ежегодната *международна научна сесия* на МГУ „Св. Иван Рилски“. Това става в работата на секция

Хуманитарни и стопански науки и в частност в нейните подразделения *Хуманитарни и социални изследвания* и *Традиции и иновации в обучението*. Техните доклади се публикуват в изданията от 2003 г. свитък „Хуманитарни и стопански науки“ на Годишника на МГУ. Тук представяме информация за участието на преподавателите от Департамента в посочения форум (Вж. Таблица 3).

Таблица 3

Година	Участник	Тема на доклада
2003	проф. А. Стаматов	Геологията в антропоекологичен аспект
	доц. Д. Костова	Стимулиращо придобиване на знания
2004	доц. А. Рождественски	Културологичните тълкувания на дискурса
	доц. Д. Костова	Влиянието на информационната култура на студентите върху качеството на тяхното обучение
	доц. Д. Тодоров	За превантивната употреба на сила в междуличностните и международните дела
	ас. В. Серафимова	Понятието за социализация през съвременния процес на социализиране
	ас. Ж. Стефанова	Новите европейски правила относно отпадъците в добивната индустрия
2005	доц. Д. Костова	Алтернативни форми и методи за изпитване и оценяване на студентите
	доц. Д. Тодоров	За случването
	ст. пр. Й. Иванов	Футболът във висшите училища – организационна структура, особености и перспективи
	ст. пр. Й. Иванов и пр. В. Цолова	Три основни проблема пред учебния процес по физическо възпитание и спорт в българските висши училища
	ас. В. Серафимова	Процесът на социализация: стратегии на признаване
	ас. Ж. Стефанова	Понятието за „минен отпадък“ според правото на Европейския съюз и казусите Palin Granit и Avesta Chrome oy
	доц. Д. Костова	Умеят ли нашите студенти да комуникират?
	доц. А. Рождественски	Истински и илюзорни ренесанси в очите на ранните средновековни историци
	доц. Д. Тодоров	Иван Георгов – основоположник на модерното философско образование в България

2006	ст. пр. Й. Иванов	Проблемът за образователната компонента в процеса на физическото възпитание и спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“
	ст. пр. Й. Иванов	Методически изисквания към съдиите по минифутбол в зала при незрящи
	ас. В. Серафимова	Мястото на виртуалната реалност и училището в процеса на социализация днес
	ас. Ж. Стефанова	Легалните дефиниции за отпадък в законодателството на Европейския съюз
2007	доц. Й. Иванов	Методически насоки и общи препоръки към съдиите по плажен футбол
	доц. Й. Иванов и др.	Маркетингови измерения на спортните потребности на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“
	доц. А. Рождественски	Барт и Арчимболдо: реторика на образите
	доц. Д. Тодоров	Идеологията – последна симбиоза на философията?
	ас. Женья Стефанова	Главните (не)знания на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“
2008	доц. Й. Иванов	Обективизиране на двигателната активност на елитни футболни съдии
	доц. Й. Иванов, ст. пр. В. Цолова и др.	Промяна в спортните нагласи на студентите след експериментално изучаване на спортно-образователен курс
	доц. А. Рождественски	Предвестие на симулакрума: диалог на Барт и Женет
	ст. ас. Ж. Стефанова	Данъка при източника и спортните състезания
	ст. ас. В. Серафимова	Към типологията на играта (Конструиране на личностна идентичност)
2009	проф. А. Стаматов	Евразийството – една въобразена идентичност
	доц. Й. Иванов, пр. В. Цолова и др.	Теоретико-образователният курс като фактор за повишаване спортологичните потребности на студентите
	доц. Д. Тодоров	Пионерът на философския печат в България на 80 години
	гл. ас. Х. Стоев	Познанието като единство на спонтанност и рецептивност в теоретичната философия на Кант
	ст. ас. В. Серафимова	Към свобода и признание: ограничения и преплитания в процеса на социализация

	ст. пр. В. Ангелова, ст. пр. М. Първанова, ст. пр. М. Христова	Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ – 2 етап
	ст. пр. М. Папазова	Да се учим да учим или как да сме ефективни учащи се
	пр. Ц. Величкова	Един нов алтернативен начин на преподаване, използвайки интерактивната бяла дъска
2010	проф. Д. Тодоров	Впечатления от архива на проф. Иван С. Стефанов
	доц. Й. Иванов и др.	Развитие на физическите качества на студентите чрез състезателния метод в процеса по физическо възпитание – футбол
	ст. ас. Ж. Стефанова	Политическото рекламиране в контекста на Закона за радиото и телевизията
	ст. пр. В. Паничкова	Интерактивни методи за преподаване на чужд език във висшите учебни заведения
2011	проф. Д. Тодоров	Издание на начинаещи философи „Пир“ – един добър пример
	доц. Й. Иванов	Основни моменти, обуславящи програмата за талантиливи футболни съдии
	доц. Й. Иванов, пр. Е. Евгениев и др.	Актуализирана учебно-тренировъчна програма за подготвителния етап на съдиите по футбол във връзка с новите изисквания на ФИФА
	доц. А. Рождественски	Дискусии за мултикултурализма: за и против постмодерните ценности
	гл. ас. В. Серафимова	За ритуала и искреността
2012	проф. Й. Иванов	Университетските спортни клубове – структура, дейности и модели
	проф. Д. Тодоров	Човешки ситуации
	доц. А. Рождественски	Отвореността в панорамата на културните модели
2013	проф. Й. Иванов, ст. пр. В. Цолова	Усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт във висшите училища
	гл. ас. Ж. Стефанова	Политическа агитация, политическа реклама и търговско слово според Изборния кодекс и Закона за радиото и телевизията
	проф. Д. Тодоров	Преводната философска книжнина в България през посттоталитарния период
	гл. ас. В. Серафимова	Конструиране на идентичност във виртуалната реалност
	гл. ас. Ж. Стефанова	Особените правила за рекламиране в електронните медии

2014	ст. пр. С. Максимова	Методика на занятията по аеробна гимнастика във висшите училища
	пр. И. Ставрева	Значими физически и интелектуални качества за специалиста в минно-добивната промишленост
	ст. пр. В. Цолова	Изследване на взаимната детерминираност на психическата мобилизация и физическата активност
	ст. пр. М. Първанова, ст. пр. В. Паничкова, ст. пр. М. Папазова, ст. пр. М. Христова	Разработване, апробиране и използване на нови учебни материали при обучението по специализиран чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“
2015	проф. Д. Тодоров	Новата система за академично израстване в България и кариерното развитие на философската колегия
	доц. Андрей Рождественский	Гносис и Кич
	проф. Й. Иванов	Научни основи на оцеляването в екстремални ситуации
	проф. Й. Иванов, ст. пр. В. Цолова, ст. пр. Е. Йорданов, пр. И. Ставрева и др.	Взаимовръзки между наследствените предразположения и психофизическата готовност на студенти за действие в трудни ситуации
	ст. пр. В. Цолова	Физическата активност – значим фактор за понижаване на тревожността
	ст. пр. С. Максимова	Влияние на учебно-тренировъчните занятия по волейбол върху двигателните способности на ученици
	пр. И. Ставрева	Възможности за адаптиране на физическата подготовка на студентите към изискванията на професионалната дейност в добивната и енергийната система в България

Академична продукция

През разглеждания период преподавателите от Департамента извършват активна изследователска дейност, резултатите от която са оповестени в над 350 авторски публикации и преводи. Те са разнообразни по вид, като включват обичайните монографии, студии, статии, доклади и научни съобщения, без да се имат предвид отпечатаните от тях публицистични книги, есета и др. Тук ще представим накратко само издадените монографии и академични книги с автори от Департамента.

В монографията *Пролегомени към историята на българската философска култура от тоталитарната епоха /В огледалото на сп. „Философска мисъл“/* (2002) на Добрин Тодоров е направен анализ на българската философска действителност от епохата на тоталитаризма, базиран върху понятието „философска култура“. В изследването се анализират някои от основните характеристики и насоки в нейното развитие, като е направен опит за очертаване на рамковите политико-идеологически условия, в които са работили българските философи през отделните фази на разглеждания период, идентифициране на главните действащи лица във философската общност у нас; посочване на възловите събития и особено важните тенденции в живота на българските философи. Специално внимание е отделено на облика на списание „Философска мисъл“ и ролята, която то играе през различните етапи от развитието на тоталитарната философска култура в България, доколкото от неговите страници главно е извлечена информация за ставащото в нея.

Монографията *Сакрални модели на културата /Перипетии на профанното въплъщаване/* (2003) на Андрей Рождественский изхожда от разбирането, че сакралното може да се тълкува като една от полярностите, които създават ценностни напрежения в културата, а профанното няма отношение към култа и религията. Свещеното е център, пораждащ мрежа от опорни точки и представлява своеобразен „проект“ на културата, гарантиращ нейната устойчивост, идентичност и единство. Сакралното е първомодел, който я твори, придава ѝ структурност и изтъква нейната символна цялост. То пренася в чертите на културата изначалното съотношение между света и творящата битието инстанция. А неговият ролеви антипод – профанното – съществува, доколкото е причастно към своя извор. То напуска небитието, получава характерен облик и битиен статус, доколкото си присвоява подредбата и смисловите заложи на своя първообразец. Сакралните култури пренасят моделните си принципи в профанното. Но самото проникване в най-малките жизнени подробности прави копията на модела автономни и самоценни. В книгата читателите могат да намерят най-характерните жалони на самоизчерпването, с което е заредено

сакралното моделиране на културата.

Книгата *Академичната колегия на МГУ „Св. Иван Рилски“* (2003) на *Добрин Тодоров* е опит за частична равносметка на изминатия половинвековен път от академичната колегия в МГУ. В нея се предлага интерпретация на част от фактите, отнасящи се до историята и актуалното състояние на МГУ. Стремешт на автора е да улови важни тенденции в развитието на академичната колегия на висшето училище. Изследването се базира върху богат емпиричен материал, но не претендира за изчерпателност и няма характера на цялостна история на висшето училище. В него не се настоява за безусловна валидност на направените изводи, а те се разглеждат като възможен повод за размисъл върху поставените проблеми от автора. При анализа е използван основно наукометричен анализ, като са привлечени и сведения, неподлежащи на количествено измерване. Като приложения към разработката е включен основният масив от данни, върху които тя се базира.

В монографията *Кант и проблемът за вътрешното сетиво* (2005) на *Христо Стоев* са разгледани основни въпроси и понятия в „Критика на чистия разум“ през призмата на водещия проблем за вътрешното сетиво. Той бива анализиран като изходна точка за разбирането на редица други проблеми, като например този за времето в качеството му априорна форма на вътрешния наглед, за трансценденталното единство на аперцепцията (самосъзнанието), за дуалния начин на разглеждане на човека като феномен и ноумен при Кант. Изследването би могло да представлява интерес както за специалисти, така и за хора, които се изкушават тепърва да навлязат в полето на Кантовата философия.

В монографията *Философската публичност в тоталитарна и посттоталитарна България* (2009) *Добрин Тодоров* прави разгърнат анализ на професионалното философстване от епохата на тоталитаризма и посттоталитарното време. Този анализ се базира върху понятието „философска публичност“, разбирано като общ знаменател на всички фактори от социокултурен вид в живота на философите и представляващо

неидейния компонент във философската култура. При проследяване развитието на българската философска култура през отделните исторически периоди се стъпва върху фиксиране на промените, настъпващи в облика на основните структурни елементи на философската публичност: дейностите, които извършват професионалните философи; институциите на знанието, като играещи ключова роля за формирането и възпроизвеждането на философската култура; философската колегия, включваща създателите и разпространителите на философски знания; формалните и неформални организации, образуващи институционалната инфраструктура, необходима за успешната дейност на философите; философските форуми и философският печат, като неизбежни средства за огласяване на резултатите от работата на философите. Направените наблюдения и изводи биха могли да изиграят роля на въведение в историята на българската философска култура от тоталитарната и посттоталитарната епоха.

Изследването *Понятията в „Критика на чистия разум“* (2009) на Христо Стоев е обзорен и едновременно аналитичен преглед на централните понятия, използвани от Кант в *„Критика на чистия разум“*. Въпреки тематичната му, а не азбучна подредба, то може да бъде ползвано и като речник. В структурен план е организирано около трите основни дяла от *учението за елементите* на *„Критика на чистия разум“* (трансцендентални естетика, аналитика, диалектика), като същевременно в началото е обособен специфичен раздел понятия, условно наречени *„метапонятия“*, които са от такова естество, че пряко обслужват критико-философската методология на Кант. Въпросните мета-понятия позволяват да бъдат проследени в опозиционни двойки (a priori – a posteriori, чисто – емпирично, синтетично – аналитично, интуитивно – дискурсивно, трансцендентно – иманентно и т.н.), което формира ясен поглед върху Кантовата концепция за човешкото познание като положено в напрежението между противоположни определения.

Монографията *Интегрална физическа подготовка на футболния съдия – спортологични аспекти, тренировъчни програми, модели за контрол* (2009) на Йордан Иванов, анализира и

интерпретира известното и научно обосновава иновативното в съвременните тенденции за развитие на съдийския процес. Застъпена е системата за контрол върху физическата кондиция, съобразена с нормативните документи на УЕФА, ФИФА и БФС. В отделните глави, читателят се запознава с термини и понятия като „психо-физическа подготвеност“, „спортологични аспекти“, „модели за бегови, скокови, силови и координационни тренировки“, „субект – психograma“.

Монографията *Специализираният философски печат в България* /80 години след началото на сп. „Философски преглед“/ (2009) представлява равносметка на няколко-годишните търсения на *Добрин Тодоров* по темата. В нея различните по вид издания са представени както с оглед на ролята им в модерната философска култура на страната, така и съобразно специфичния им формат. Те се анализират чрез постоянен набор от критерии и показатели, позволяващ осъществяването на съпоставки помежду им. Цели се освен разкриване спецификата на отделните издания, още и очертаване на общи тенденции в развитието на българския философски печат като цяло. Книгата може да представлява интерес за всички, които се интересуват от развитието на българската философска култура през ХХ и началото на ХХІ век, и по специално от философския печат като един от основните компоненти на националната философска публичност.

Книгата *ФУТЗАЛ – Правилата на играта 2011/2012* (2011) на *Йордан Иванов*, представя преведени, редактирани и адаптирани правила на играта Футзал. Тя включва и примерни тестове за контрол и оценка на теоретичното познание и физическата кондиция на съдиите по футзал. Тези тестове могат да бъдат мултиплицирани в учебните програми по предмета Футзал.

В книгата *Студии върху българската философска култура* на (2012) *Добрин Тодоров* прави многопосочен анализ на професионалното философстване у нас от Следосвобожденската епоха, с акцент върху тоталитарния период и посттоталитарното време. Включените в тематичния сборник изследвания

са писани в период от десетина години и стъпват върху обща методологическа основа – понятието „философска култура“. В тях се разглежда широк спектър от проблеми: периодизация на историята на модерната философска култура у нас; тенденции в развитието на философската колегия; преглед на разгръщането на академичната кариера на философите от страната; осмисляне делото на някои водещи фигури в българската философска общност; размисли върху актуалното състояние и близкото бъдеще на философската гилдия в България.

Книгата *55 години спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“ – спортологични аспекти - традиции и иновации* (2012) на *Йордан Иванов* поставя актуални въпроси, свързани с ролята и мястото на социално значимите функции на физическото възпитание и спорта в Република България. Задълбочено и аналитично се разглежда в исторически план развитието на едно общо-образователно звено – катедра ФВС – в едно държавно техническо висше училище. В диалектически план е представен инструментариума (средствата, методите, формите и подходите) и основните насоки за обезпечаване на процеса по физическо възпитание и спорт, базиращи се на основните принципи на „Спортологията“ – от традициите към специализираното разнообразие и иновациите. Представен е и действащият модел за функциониране на Университетския спортен клуб в МГУ и връзката му с университета, който е в основата на подпомагане на учебния процес и изграждането на модерна спортна база.

Книгата *Философската книжнина на български език, издадена в България през „дългия XX век“ /Библиография, 1878-2013/* (2014) на *Добрин Тодоров* (2014) представлява първи опит за цялостно библиографско представяне на модерната ни национална философска култура. В нея са обособени три раздела според хронологичен признак: от Освобождението до 1944 г., тоталитарен период (1945-1989), посттоталитарен период (от 1990 до 2013 г.). Създадената от български и чуждестранни автори философска книжнина е разположена съобразно вида на публикуваните издания: авторски или колективни, както и такива с учебно или справочно предназначение.

В книгата *Психофизическа подготовка на футболния съдия* (2014) на *Йордан Иванов* задълбочено и аналитично се разглежда същността на ситуативната психофизическа готовност на футболния съдия в екстремалните ситуации на играта. Самата структура на психофизическата подготовка е представена като графичен модел, който обосновава значими за теорията и практиката спортологични закономерности. Оригиналността на труда е и в творческия анализ на доказаните модели на психофизическа готовност и в обсъждането на жизнените енергии в трите основни концепции и седемте енергийни центрове. Изключително полезна за практиката е разработената оригинална методика за формиране на адекватна психофизическа готовност, включваща менталните методи – контрол на мисълта, вербална сугестия, контрол на емоциите, идеомоторна тренировка, психофизическа релаксация и др. Всички представени модели в труда могат да се приложат в системата на студентския спорт.

Книгата *Евдемонии /Философски миниатюри/* (2015) на *Христо Стоев* се ражда като фрагменти, но няма фрагментарен характер. Обединена е от общ дух на търсене на смисъл и четири женски имена, вплетени в обща игра. Тя не представлява чиста философия, нито литература *par excellence*, но търси общото им пространство, доколкото цени пълнокръвното единство на послание и стил. Всички теми в нея опират в крайна сметка до спецификата на човешкото присъствие в света, като човекът се мисли за единственото същество, което превръща собственото си битие в проблем. Това самопроблематизиране се случва още на ниво поведение и жизнена нагласа, а в книгата то е предприето по пътя на философската рефлексия.

VI. СПОРТНА ДЕЙНОСТ

Спортен клуб в МГУ „Св. Иван Рилски“

Първите структури на организирана спортна дейност в МГУ „Св. Иван Рилски“ (ВМГИ) датират от 1966 г., когато е създаден *Висш съюз за физкултура и спорт* (ВСФС) „Академик“. Негов пръв председател е проф. Михаил Бъчваров (1966-1975). От 1975 г. председател на ВСФС „Академик“ е проф. Димитър Стоянов, чийто екип развива и дообогатява спортно-състезателната дейност във висшето училище. През 1981 г. ВСФС е преименуван на *Студентски физкултурен съюз* (СФС) „Академик“. Това е период, в който широко се разгръща организирането и провеждането на учебноспорتن лагерни, курсове за съдии по лека атлетика и др. По-късно започва провеждането на шахматни турнири, вътрешни първенства по футбол, лека атлетика, баскетбол, волейбол, хандбал и плуване. В редовна практика се превръща участието на преподаватели и служители в подобни турнири. Провеждат се ежегодни турнири под различен надслов от всички курсове и специалности на висшето училище. Представителните отбори на ВМГИ участват в първенства на софийските висши училища и в републикански първенства по вид спорт, организирани от националните федерации, съюзи и БФС.

На 8 юни 1999 г. е учреден *Университетски спортен клуб* (УСК) „Академик“ с председател ст.пр. Стефан Филипов. Негов приемник е УСК – МГУ „Св. Иван Рилски“, създаден на 15 декември 2005 г., чийто председател е проф. Любен Тотев. Управата на УСК – МГУ включва председателите на секции към клуба, които са секторните отговорници към катедра „Физическо възпитание и спорт“ – 15 вида дисциплини съгласно спецификата на МГУ и утвърдения спортен календар. През 2014 г. е избран нов Управителен съвет с председател инж. д-р Иван Митев. На общото събрание е отчетена дейността в изминалия период и е приета четиригодишна стратегия за развитието на спорта в нашата Алма матер.

Като изхожда от съхранените традиции на спортната дейност в МГУ и допълването им в разнообразния настоящ учебен процес по предмета ФВС, както и вписвайки се в стратегията за реклама на университета, УСК припознава и асоциира в себе си *Клуб по хокей МГУ* (трева и в зала, 2002) и *Баскетболен клуб „Академик-МГУ“* (2009), който става член на Българската федерация по баскетбол.

Спортният клуб организира турнири за студенти, преподаватели и служители от МГУ: по минифутбол за Купата на Ректора; тенис на маса за купа „8-ми декември“; плажен волейбол; стрийтбол; джитбол.

Постижения

Студентските отбори по различни видове спорт от МГУ са участвали в множество *международни* състезания, като са заемали призови места:

- женският отбор по *баскетбол* е първи в Международния турнир за студенти, организиран от СУ „Св. Климент Охридски“ (2010);
- отборът по *минифутбол* (5/5) заема второ място в Открития международен турнир по случай 60 години МГУ (2013);
- отборът по *футзал* е избран за „Най-добър и атрактивен отбор“ на Международните игри в Белград, Сърбия (2013);

Участие в държавните първенства вземат представителните отбори от нашето висше училище по „Аеробика“, „Баскетбол“, „Волейбол“, „Стрийтбол“, „Плуване“, „Тенис на маса“, „Футбол“, „Хандбал“, „Хокей на трева“, „Хокей в зала“. Те са печелили призови места на *републикански* първенства:

- отборът по *футбол* е три пъти държавен вицешампион (2010, 2012, 2013), два пъти носител на бронзови медали от държавни първенства (2006, 2014), многократен градски шампион, печелил е турнира „Академика 2008/09“, носител на купа „Най-добре представил се отбор от техническите висши училища“ (2015);
- отборът по *футзал* е победител в турнира „Проф. Иван Стайков“ (2005) и за купа „8-ми декември“ (2008, 2009, 2010 и 2013), като веднъж е финалист (2014) за същата купа;
- отборът по *футбол 7* печели първо място на традиционния турнир за „Купата на Ректора“ (2013);

- женският отбор по *футзал* е втори в турнира по минифутбол „Проф. Иван Стайков“ (2006);
- женският отбор по *стрийтбоул* стана държавен шампион и носител на купата от Лятната универсиада в к. Албена (2012);
- отборът по *хокей на трева* е трети на държавното първенство (2012), става държавен вицешампион за студенти и в националния шампионат на България, както и заема второ място за Купата на Р България (2013);
- отборът по *хокей в зала* е шампион на България (2002, 2004), държавен вицешампион за студенти и в националния шампионат на България (2013, 2014);
- отборът по *баскетбол* заема трето място в „Аматьорската баскетболна лига“ под егидата на БФ Баскетбол;
- отборът по *тенис на маса* е градски шампион (2010 и 2011), печели второ място на турнира „70 години НСА „Васил Левски“ (2012) и трето място от държавния студентски шампионат (2013);
- студентът *Боримир Спасов* (спец. РПИ, I-ви курс, редовно обучение) заема трето място на 800 м. и пето място на 400 м. гладко бягане в държавния шампионат в зала за 2014 г. и второ място на 400 м. на Националната универсиада за студенти под егидата на АУС „Академик“ (2014).

VII. СЪПЪТСТВАЩИ ДЕЙНОСТИ

Преподавателите от Департамента извършват редица допълнителни дейности при осъществяване на професионалната си работа, успоредно с основните си ангажименти в нашето висше училище. Благодарение на тази своя активност те обогатяват личностната и професионалната си реализация, повишават своята репутация, както и престижа на МГУ. Тук ще скицираме някои от тези ангажименти.

Преподавателска

През разглеждания период редица преподаватели от Департамента са канени за водене на занятия в различни висши училища от страната:

- проф. **Атанас Стаматов** изнася лекционния курс *История на философската култура в България* пред студенти от специалност „Философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (от уч. 1999/2000 г. до уч. 2014/2015 г.).

- проф. **Атанас Стаматов** изнася лекционния курс *Философия и култура в средновековна България* пред студенти от магистърска програма „Средновековна философия и култура“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (от уч. 2000/2001 г.).

- проф. **Атанас Стаматов** изнася лекционния курс *История и общество в модерната българска философия* пред студенти от специалност „Философия“ в НБУ (от уч. 2004/2005 г. до уч. 2007/2008 г.).

- ас. **Христо П. Стоев** води семинарни занятия по дисциплините *Немска класическа философия* със студенти от специалност „Философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (от уч. 2003/2004 до уч. 2005/2006 г.) и *Философия на Новото време* (през уч. 2004/2005 г.).

- ас. **Ваня Серафимова** води семинарни занятия по дисциплините *Социология на икономиката* и *Социология на информационното общество* със студенти от специалност „Социология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ (от уч. 2003/2004 до уч. 2005/2006 г.).

- ас. **Ваня Серафимова** води семинарни занятия по дисциплината *Социология и виртуална реалност* в магистърска програма „Виртуална култура“ със студенти от СУ „Св. Климент Охридски“ (през уч. 2004/2005 г. и 2005/2006 г.).
- доц. **Добрин Тодоров** изнася лекционния курс *Всекидневни и академични форми на философията* (Философската публичност в тоталитарна и посттоталитарна България) пред студенти от специалност „Философия“ в НБУ (през уч. 2005/2006 г.).
- ст. пр. **Милена Първанова** провежда 3 курса по английски език към КЦОК при МГУ (през уч. 2005/2006 г.).
- проф. **Йордан Иванов** е първи и основен лектор на курсове за съдии по *футзал и плажен футбол* в България (от 2002 г.).
- проф. **Йордан Иванов** изнася лекционни курсове от модул *Теория и методика на физическото възпитание във ВУ* и *Теория и методика на спортната тренировка* в различни курсове за професионална квалификация „Методика на спортната тренировка“ към Центъра за следдипломна квалификация (ЦСДК) в НСА „Васил Левски“ (от 2006 г.).
- проф. **Йордан Иванов** води упражнения по предмета *ФВС - спортологични основи на футбола* във ВУЗФ - София (от 2006 г.).
- проф. **Йордан Иванов** изнася лекционните курсове *Спортология и интелект* и *Спортологични основи на футбола* във ВГУ „Св.св. Кирил и Методий“ (от 2008 г.).
- доц. **Христо П. Стоев** изнася лекционния курс *Вътрешно сетиво, слух и музикален опит* в магистърска програма „Философска антропология“ със студенти от специалност „Философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (през уч. 2014/2015 г.).

Оценъчна

През периода някои преподаватели от Департамента са привлечани като експерти в национални *оценителски органи*:

- проф. **Атанас Стаматов** е член на СНС по философия при ВАК (между 2002 и 2006 г.).

- проф. **Атанас Стаматов** е член на експертна група за оценяване на научни проекти в Националния фонд „Научни изследвания“ при МОН (2005 г.).

- доц. **Добрин Годоров** е член на експертна група на НАОА за програмна акредитация на специалност „Философия“ в СУ „Св. Климент Охридски“ (2004 г.).

След приемане на ЗРАСРБ през 2010 г. някои преподавателите от Департамента са канени за участие в *журита* за присъждане на научни степени и заемане на академични длъжности (Вж. Таблица 4).

Таблица 4

Годи-на	Член на ХД	Процедур а	Участник	Институ-ция	Вид експертиза
2011					
	проф. А. Стаматов	професор	Димитър Денков	СУ	становище
	проф. А. Стаматов	професор	Александър Кънев	СУ	становище
2012					
	проф. А. Стаматов	професор	Недялка Видева	СУ	становище
	проф. А. Стаматов	професор	Живко Гешев	АУ	становище
	проф. А. Стаматов	професор	Хараламби Паницидис	СУ	становище
	проф. А. Стаматов	професор	Райчо Пожарлиев	СУ	рецензия
	проф. А. Стаматов	доцент	Ясен Захариев	НБУ	становище
	проф. А. Стаматов	доцент	Ивелина Иванова	ИИОЗ-БАН	становище
	проф. А. Стаматов	доктор на науките	Венцеслав Кулов	НБУ	становище
	проф. А. Стаматов	доктор	Гергана Динева	СУ	рецензия
	проф. А. Стаматов	доктор	Евелина Митева	СУ	становище

	проф. Д. Тодоров	професор	Живко Гешев	АУ	становище
	проф. Д. Тодоров	доцент	Ясен Захариев	НБУ	становище
	проф. Д. Тодоров	доцент	Любов Илиева	КТП	становище
	проф. Д. Тодоров	доктор на науките	Венцеслав Кулов	НБУ	становище
	доц. Й. Иванов	професор	М. Нейчева	НСА	становище
	доц. Й. Иванов	доктор	И. Славчев	НСА	становище
	доц. Й. Иванов	доктор	В. Йорданов	НСА	становище
	доц. Й. Иванов	доктор	Г. Калайджиев	НСА	рецензия
2013					
	проф. А. Стаматов	доктор	Мария Калчева	СУ	рецензия
	проф. А. Стаматов	доцент	Петър Голийски	СУ	становище
	проф. А. Стаматов	доцент	Благовест Моллов	СУ	становище
	проф. А. Стаматов	главен асистент	Сергей Стефанов	НБУ	-
	доц. Х. П. Стоев	доцент	Ивайло Димитров	ИИОЗ-БАН	становище
	проф. Д. Тодоров	професор	Венцеслав Кулов	УНСС	рецензия
	проф. Д. Тодоров	доцент	Николай Атанасов	У-г „Проф. А. Златаров“	становище
	проф. Д. Тодоров	доцент	Иво Стамболийски	ВСУ „Ч. Храбър“	становище
	проф. Й. Иванов	доктор	Г. Драганов	НСА	рецензия
	проф. Й. Иванов	главен асистент	И. Славчев	НСА	-
	проф. Й. Иванов	доктор	В. Димитров	НСА	становище
	проф. Й. Иванов	доцент	Т. Борисов	КИА - Пловдив	становище
	проф. Й. Иванов	доктор	Ваня Цолова	ВТУ	становище
2014					

	проф. А. Стаматов	главен асистент	Гергана Динева	СУ	-
	проф. Д. Тодоров	доцент	Веселина Славова	МУ „Проф. П. Стоянов“	становище
	проф. Д. Тодоров	доктор	Мая Митренцева	СУ	рецензия
	проф. Й. Иванов	доктор	А. Атанасов	СА - Свищов	становище
	проф. Й. Иванов	доктор	С. Денев	ВТУ	становище
2015	проф. А. Стаматов	доктор	Стефан Петров	СУ	становище
	проф. Д. Тодоров	професор	Валентина Драмалиева	УНСС	становище
	проф. Й. Иванов	доктор на науките	Т. Давидова	ВТУ	становище
	проф. Й. Иванов	доцент	С. Стефанов	ВТУ	становище

През 2013 г. проф. Йордан Иванов е рецензент на Научно-изследователски проект на тема *„Съвременни тенденции, проблеми и иновации във физическото възпитание и спорта във висшите училища“*.

В периода 2010-2015 г. проф. Йордан Иванов е научен ръководител и консултант на четирима успешно защитили докторанти и пети – пред зачисляване.

Рецензионна

Преподавателите от Хуманитарния департамент са ангажирани и с изготвянето на рецензии на академични *публикации* и университетски *дейности*:

- ст. пр. **Милена Първанова** е рецензирала: учебни програми по дисциплината „Английски език“ за студентите от ОКС „бакалавър“ от ГПФ, МЕМФ, МТФ (2003, 2004); проект на тема „Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ с авторски колектив В. Ангелова, М. Христова, Д. Манова, В. Паничкова (2005); учебна програма по дисциплината

„Бизнес-английски език“ за студентите от ОКС „бакалавър“ в специалност УМРТ (2009) и др.

Издателска

Съществена страна от професионалната работа на някои преподаватели от Департамента заема подготовката и издаването на книги и публикации от теоретичен вид или с образователно предназначение. Тук ще представим някои от тези инициативи.

През **2004** г. започва издаването на философската библиотека *Семинар 333*, която включва кратки емблематични за развоя на философската култура текстове и коментари към тях. Нейни съиздатели са проф. А. Стаматов и проф. Д. Тодоров от ХД, заедно с проф. Ц. Бояджиев и проф. Н. Видева от СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е адресирана както до вече изкушени във философията читатели, така и до тези, които сега навлизат в нейните лабиринти. Подборът и обемът на текстовете правят библиотеката особено полезна за обучението по философските дисциплини в средните и висши училища у нас. Досега в поредицата са публикувани текстове от Аристотел, Боеций от Дания, В. Винделбанд, Иполит Римски, Х. Йонас, П.-О. Кристелер, А. Лосев, Дж. П. делла Мирандола, Б. Паскал, Х. Рикерт, М. Фичино, Н. Хартман и Е. Хусерл.

През **2005** г. университетското издателство на СУ „Св. Климент Охридски“ публикува тома *От Имануел Кант до Николай Хартман* с текстове на проф. дфн Иван Софрониев Стефанов (1946-2005). В него са включени избрани студии и статии на водещия в областта на Кантознанието български изследовател. Подготовката за издаване на книгата бе осъществена от проф. А. Стаматов, доц. Д. Тодоров и ст. ас. Христо П. Стоев от ХД, съвместно с доц. Н. Видева от СУ.

Редакторска

През разглеждания период редица преподаватели от Департамента имат участия в редколегии на *национални теоретични издания*:

- проф. **Добрин Тодоров** е член на редколегията на сп. *Философски алтернативи*, печатен орган на Института за философски изследвания при БАН (от 2004 до 2012 г.).

- ас. **Ваня Серафимова** е член на редколегията на сп. *Критика и хуманизъм*, печатен орган на Фондацията за хуманитарни и социални изследвания (от 2004 г.).

- проф. **Атанас Стаматов**, проф. **Добрин Тодоров** и доц. **Христо П. Стоев** са създатели и членове на редколегията на сп. *Български философски преглед*, печатен орган на Института за българска философска култура (от 2011 г.), като проф. Стаматов е негов отговорен редактор.

Преводаческа

Важна дейност, осъществявана от преподавателите от Департамента, е преводаческата. Тук ще споменем някои от осъществените от тях преводи:

- проф. **Атанас Стаматов** превежда от руски език текста на А. Чанишев *Аристотел за втората философия или физиката* (В: Аристотел – Физика, Кн. 1-2, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2010).

- проф. **Добрин Тодоров** превежда от руски език текстовете на Й. Бохенски *Едмунд Хусерл* (В: Е. Хусерл – Философията като строга наука, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2004) и на В. Зенковски *Алексей Фьодорович Лосев* (В: А. Лосев – Типологичен анализ на Платоновото учение за идеите, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2013).

- доц. **Христо П. Стоев** превежда от немски език текстовете на В. Винделбанд *История и естествознание*, Х. Рикерт *За системата на ценностите* и Х. Холцхей *Неокантианството като понятие и историческо явление* (В. Винделбанд – История и естествознание, Х. Рикерт – За системата на ценностите, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2004), П. Бири *Волята ни е свободна* //ИЗВЕСТИЯ на ХД при МГУ „Св. Иван Рилски“, 2011, Т. XI), Н. Хартман *Хьолдерлин*

(из „Философия на немския идеализъм“) //ИЗВЕСТИЯ на ХД при МГУ „Св. Иван Рилски“, 2006, Т. 6).

- ас. **Ваня Серафимова** превежда от английски език текстове на А. Ван Стаден *Войната срещу тероризма - военна или политическа кампания /интервю/* (Критика и хуманизъм, кн. 18, 2004), Д. Хигинс *Единбургското списание „Блекуудс“ и конструирането на гения Уърдзуърд* (Критика и хуманизъм, кн. 19, извънреден брой, 2005), И. Рогов *Бях щастлива, когато бях девица* (Критика и хуманизъм, кн. 22, извънреден брой, 2006), И. Дичев *Естетиката като пътуване* (Критика и хуманизъм, кн. 22, извънреден брой, 2006), М. Уолзър *Сфери на справедливостта* (ИК „Критика и хуманизъм“, 2010), Р. Дуоркин *Възможна ли е демокрацията тук?* (ИК „Критика и хуманизъм“, 2010), Я. Брунванд *Изследване на американския фолклор* (ИК „Критика и хуманизъм“, 2012), С. Липсет *Американската изключителност. Нож с две остриета* (ИК „Критика и хуманизъм“, 2012).

- ст. пр. **Константин Тюфекчиев** превежда от английски език и редактира периодично изданията на *Международния правилник по волейбол* (2008-2012).

- ст. пр. **Велислава Паничкова** и ст. пр. **Диана Манова** превеждат от български на английски език *Каталог на МГУ* (ИК „Св. Иван Рилски“, 2003).

- ст. пр. **Маргарита Папазова** превежда от български на английски език *When dealing with Bulgarians (Когато общуваме с българите)* от Кирил Тодоров (БАРМП, 2009);

- ст. пр. **Милена Първанова** превежда от и на английски език: *книгата* Минно-геоложката Алма Матер на България. Българо-английски превод /М. Първанова, М. Христова, Б. Алексиев/ (ИК „Св.Иван Рилски, 2013); *монографията* Dimitrov, Slavcho. Dental Physical Therapy. Course of Lectures (Varna: Medical University of Varna, 2015); *резюмета на книги* - Todorov, D. Philosophical Publicity in Totalitarian and Post-Totalitarian Bulgaria (В: Д. Тодоров. Философската публичност в тоталитарна и посттоталитарна България, София: „Сиела“, 2009), Todorov, D. Philosophical Press As a Reflection of Modern Philosophical Culture

in Bulgaria (B: Д. Тодоров. Специализираният философски печат като огледало на модерната философска култура в България, София: „Сиела“, 2009), Todorov, D. Philosophical Literature in the Bulgarian Language Published in Bulgaria in “The Long 20th Century” /Bibliography, 1878-2013/ (B: Д. Тодоров. Философската книжнина на български език, издадена в Бъелгария през „дългия XX век” /Библиография 1878-2013/, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2014); *доклади и статии* - Assoc. Prof. Margita Spirova. Centenary of Prof. Gencho Genchev /2nd Sept. 1906 - 25th Nov. 1989/ (In: Genetics and Breeding, Vol. 35, № 34, 2006, отпечатан 2007), Topalov, St., V. Hristov, Prognostication of Geological Parameters Value Using Neural Networks (In: XIII ISM International Congress, Budapest - Hungary, 24th - 28th Sept. 2007), Topalov, St., V. Hristov, Investigation of 3D Copper Grade Changeability By Neural Networks in Metasomatic Ore Deposit, ADVANCED TOPICS ON NEURAL NETWORKS (In: Proceedings of the 9th WSEAS International Conference on NEURAL NETWORKS (NN'08). Sofia, Bulgaria, 2nd - 4th May, 2008), Dimitrov, Slavcho, Dimitur Roshkev, Sixth Generation Adaptive Apex Locator. (In: Journal of IMAB - Annual Proceedings (Scientific Papers) 2009, book 2, Issue: 2008, Book 2 Dentistry), Assoc. Prof. Margita Spirova. A Sombre Anniversary for the Biological Science in Bulgaria (In: Genetics and Breeding, Vol. 6, 2009), Hristov, V., St. Topalov, Cluster Analysis of Copper Ore Types by Neural Networks (In Aid of Mine Operations Planning, 3rd Balkan Mining Congress, 1st-3rd Oct. 2009, Izmir), Assoc. Prof. Margita Spirova, The Biological Conference of 1949 and Genetics in Bulgaria (In: Proceedings of the National Scientific Conference in Genetics in Memory of the World Famous Bulgarian Geneticist Acad. Doncho Kostov to Mark the 60th Anniversary of His Demise, 28th-30th Oct. 2009, Sofia); Tsvetkov, A., At. Kisyov, Application of Geophysical Methods for Prognostication of Porphyry-Copper Mineralisations, (Poster R20, 6th Congress of Balkan Geophysical Society - Budapest, Hungary, 3-6 October 2011), Dzhemileva, T., Sl. Dimitrov et al, High-energy Lasers: Principles, Types, Indications in Periodontal Practices, (In: Scripta Scientifica Medica, 2011; Vol. 43 (2), Varna: Medical University), Hristov, V., S. Topalov, Influence of Deological Information Density on the Training Quality of Neural Networks and Forecast Models (In: Proc. of the 6th

Jordanian International Mining Conference "Utilisation of natural Resources - Present Status & Future Prospects", Amman - Jordan, 1-3 November 2011), Kostyanev, S., G. Trapov, S. Dimovski, A.Vassilev, V. Stoyanov, E. Kostadinov. Numerical Modelling and Geological Interpretation of Geothermal Fields in the Black Sea (3rd Bi-annual BS Scientific Conference and UP- GRADE BS- SCENE Project Joint Conference 2011, In: Journal of Physical Science and Application, David Publishing Company, June 2012), Rangelova, Rositsa, Economic Development of the European Union and Bulgaria Following the Crisis 2008-2009 (In: Economic Thought, 2012, issue 6), Tasheva, D., Z. Iliev, Analysis of Oscillations in the Slewable Structure of the *Sch Rs 1200M* Bucket Wheel Excavator (In: "5th Jubilee Balkan Mining Congress and Commercial Exhibition Balkanmine, 18th-21st September 2013; Ohrid, Republic of Macedonia), Iliev, Zh., N. Ivanov, Study of the Vibration State during the Downward Movement of a Winding Vessel with Roll Devices (In: сп. „Геология и минерални ресурси“, 2014, № 1-2), Todorov, D. University Education in Philosophy in Bulgaria through the Eyes of the Students (In: сп. Български философски преглед, бр. 4, 2014), Iliev, Zh., N. Perenovski, Opportunities for Using the Finite Element Method by Computer Research on a Rotary Crusher of the Eccentric Type 800dx75 (In: International Multidisciplinary Scientific Symposium "Universitaria Simpro", Petrosani, Romania, 2014), Rangelova, Rossitsa, Economic Growth - Incentives and Restraints (In: Economic Thought, 2015, issue 1), Iliev. Zh., M. Harizanov, Study of the Rubber Bands of Roller Guides Undergoing Coaxial Twisting, Axial Load, and Radial Compression /Part one/ (In: "Геология и минерални ресурси", issue 3, 2015), Iliev. Zh., M. Harizanov, Study of the Rubber Bands of Roller Guides Undergoing Coaxial Twisting, Axial Load, and Radial Compression /Part two/ (In: "Геология и минерални ресурси", issue 4, 2015), Iliev, Zh., I. Bogdanov, N. Ivanov, Analysis of the Vibration State of the Eccentric Shaft and the Bearings of a Complex Pendulum Jaw Crusher (In: XIII Национална конференция по открит и подводен добив на полезни изкопаеми-2015 , Септември 1-5 , 2015, Варна, България); *рекламни материали; документация и сайтове*: документацията за одита на МГУ „Св. Иван Рилски“ – м. V.2010 г., официалния сайт на МГУ „Св. Иван Рилски“ <http://www.mgu.bg/> – м. V-VI.2010 г.,

дипломи Europass за спец. „АИУТ“ и „ЕЕЕО“, 2010 и 2011 г., учебни планове, заглавия на дипломни работи на абсолвенти на МГУ, текуща документация и *кореспонденция* на ръководството на МГУ; множество *резюмета на научни статии*; редактира и превежда на английски език текст по проект на НИС в катедра „Приложна геофизика“, представен на международна конференция в САЩ, м. Х.2010 г.

- ст. пр. **Моника Христова** превежда от български на английски език *юбилейните томове* Геологопроучвателен факултет. МГУ „Св. Иван Рилски“ (ИК „Св. Иван Рилски, 2009) и *Минно-геоложката Алма Матер на България* /М. Христова, М. Първанова/ (ИК „Св.Иван Рилски“, 2013); редица *статии и доклади*: Кр. Dedelyanova, N.Hristov, L. Kuzev, Grinding of anthracite concentrates in a vibration mill (2013), Assoc. Prof. Dr. Dimitar Anastasov, Dipl. Eng. Atanas Marinski, New mining systems and extraction technology of vein deposits in Bulgaria (2011), Prof. Dr. Ventsislav Ivanov, Prof. Dr. Lyuben Totev, The role of geomechanics for the sustainable, safe, effective and ecological use of the environment (2012); Kremena Dedelyanova, Yulian Dimitrov, An improved model of the elementary act of flotation in the vibratory column flotation machine (2014) и др.; прави *синхронен превод* от български на английски език на научни конференции (Международна конференция по геомеханика, Национална конференция с международно участие по открит и подводен добив на полезни изкопаеми и др.).

- ст. пр. **Цветелина Вукадинова** превежда от български на немски език книгата *Wenn man mit den Bulgaren spricht – was die Auslaender wissen sollen* (Когато общуваме с българи) от Кирил Тодоров (БАРМП, 2009).

Организационна

Немалко преподаватели от Департамента участват активно в работата на национални *професионални организации* и *спортни федерации*, вкл. в техните ръководни органи. Тук ще посочим някои от тях:

- проф. **Йордан Иванов** е учредител на *Българска федерация по мини футбол* (БФМФ), вицепрезидент на *Аматьорската футболна лига* в България (АФЛ), председател на Съдийската комисия и член на Комисията по наука и образование към *Българската асоциация за университетски спорт* (БАУС), член на УС на *Българска асоциация по спорт и мениджмънт* (БАСМ), асоцииран член на Съдийската комисия при *Българския футболен съюз* (БФС), Председател на Комисията по фютзал към БФС, член на УС на *Университетски спортен клуб-МГУ*.

- проф. **Атанас Стаматов** е член-основател на *Института за средновековна философия и култура /ИСФК/* (2000), член-основател и председател на УС на *Института за българска философска култура /ИБФК/* (2011).

- проф. **Добрин Тодоров** е член-основател (2002) и председател на УС на *Сдружението на университетските преподаватели по философия в България /СУПФБ/* (2002-2004); член-основател (2011) и изпълнителен директор на *ИБФК*; член-основател (2012) и член на КС на *Българското философско общество /БФО/*.

- доц. **Андрей Рождественский** е член на СУПФБ (2003).

- доц. **Христо П. Стоев** е член на СУПФБ (2004) и член-основател на *ИБФК* (2011).

- ст. пр. **Константин Тюфекчиев** е генерален секретар (2001-2003), член на УС (2003-2011) и председател на Съдийската комисия (2008-2011) на *Българска федерация по волейбол /БФВ/*, президент на *Националната волейболна лига /НВЛ/* (2003-2005).

- ст. пр. **Ваня Цолова** е член на *Българска асоциация „Спорт и мениджмънт“*.

- ас. **Ваня Серафимова** е изпълнителен директор на *Фондация за хуманитарни и социални изследвания* (от 2008).

- ст. пр. **Моника Христова** е председател на *Настоятелството на Фондация „Работилница за граждански инициативи“* (от 2010).

Треньорска и съдийска

Някои преподаватели от Департамента се занимават със съдийска дейност в страната и чужбина по различни видове спорт:

- проф. **Йордан Иванов** е международен съдия по футзал и дългогодишен елитен съдия в професионалния футбол в България;

- ст. пр. **Константин Тюфекчиев** е международен съдия по волейбол (1996-2008), съдийски делегат и наблюдател в системата на Българска федерация по волейбол, съдийски делегат в *Европейската шампионска лига по волейбол* (2009-2011) и *Световната лига по волейбол* (2009-2010).

- ст. пр. **Евгени Йорданов** е национален съдия „Лиценз С“ към Българска федерация по хокей на трева и международен треньор „Ниво 1“ на Европейската федерация по хокей на трева.

Преподаватели от катедра „Физическо възпитание и спорт“ извършват *треньорска* работа с представителните отбори на МГУ по редица видове спорт:

- проф. **Йордан Иванов** е треньор на отборите по *футбол, футзал, футбол 7 и плажен футбол*;

- ст. пр. **Соня Максимова** е треньор на отбора по *аеробика*;

- ст. пр. **Евгени Йорданов** е треньор на отбора по *баскетбол* (2009-2012) и на отбора по *хокей в зала*;

- пр. **Иванка Ставрева** е треньор на отбор по *баскетбол* и по *тенис на маса* (от 2012).

Проектна

Преподаватели от Департамента са канени в качеството им на експерти от различни международни институции, държавни органи и неправителствени организации за участие в реализацията на различни по вид проекти. Ето някои от тях:

- проф. **Йордан Иванов** участва в разработването и реализирането на проект за приемане на БФС в Конвенцията на

УЕФА за обучение, квалификация и организация на футболното съдийство (2010).

- ст. пр. **Моника Христова** е била мениджър „Мониторинг и оценка“ към Програма „Развитие на гражданско общество“ (ЦЗДФ-Министерство на финансите, 2003-2004); *експерт* към Проект „Мониторинг и оценка на грантови схеми, финансирани по ФМ 2002 и 2003“ (Делегация на ЕК – LDK, Гърция, 2006); *координатор* на Програма за младежки обмен (Алавида /Великобритания/, 2002-2004), Проект „Техническа помощ за актуализиране на 30 стандарта за професионално образование и обучение на учители в професионални училища“ (Дайълог Дивелопмънт /Дания/и МТСП, 2007-2008), *оценител* на проекти по различни схеми за безвъзмездна помощ в България и чужбина: „Развитие на човешките ресурси и насърчаване на заетостта (МТСП, 2008), Serbia-EU Civil Society Dialogue Project (ГОПА Консултантс/Германия, 2010), EU Civil Society Facility Serbia Programme (Юро Трендс/Франция, 2012), EU Civil Society Facility Serbia Programme (СИПУ Интернешънъл/Швеция, 2013), Програма за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовите механизми на ЕИП (Институт „Отворено общество“ /ФРГИ, 2013-2015) и др.

Други

Преподавателите от Департамента извършват редица дейности във връзка с проведените през разглеждания период юбилейни тържества на МГУ:

През **май 2003 г.** се състоя честване, посветено на 50 годишнината от създаването на МГУ „Св. Иван Рилски“. От Департамента в организацията и провеждането на тържествата участваха: като автор, съставител и редактор на Алманаха **50 години МГУ „Св. Иван Рилски“** (1953-2003) – доц. *Д. Тодоров*, технически редактор - инж. *М. Кичева*, а негови и преводачи на английски език са ст. пр. *Д. Манова* и ст. пр. *В. Паничкова*; като организатори на секция *Хуманитарни и стопански науки* в Юбилейната научна сесия на МГУ „Св. Иван Рилски“ – проф. *А. Стаматов* и инж. *М. Кичева*; като организатори на спортния празник – ст. пр. *С.*

Филипов и ст. пр. Й. Иванов; като организатори на юбилейна изложба, посветена на педагогическите и научноизследователските резултати от дейността на Хуманитарния департамент – ст. пр. В. Ангелова и инж. М. Кичева; като преводачи на английски език на каталога *Учебни програми* на МГУ „Св. Иван Рилски” – ст. пр. Д. Манова и ст. пр. В. Паничкова.

През 2013 г. тържествено бе чествана 60-та годишнина от създаването на МГУ „Св. Иван Рилски”. Във връзка с юбилея бе публикувано обширното българо-английско издание *„Минно-геоложката Алма матер на България”*, представящо подробна информация за историята, дейността, постиженията и структурата на нашето висше училище. То бе преведено на английски език от ст. пр. М. Христова и ст. пр. М. Първанова от ХД и редактирано от бившия преподавател от катедра „Чужди езици” проф. Б. Алексиев (понастоящем преподавател в УАСГ). По повод на годишнината бе организиран и проведен от преподавателите от катедра „Физическо възпитание и спорт” *открит турнир по футбол* за Купата на Ректора, в който взеха участие отбори както от страната (София, Свищов, Велико Търново), така и от чужбина (Русия, Санкт Петербург).

VIII. ПЕЧАТЕН ОРГАН

Облик на „Известията“

Почти веднага след конституирането на Хуманитарния департамент през 2001 г. доброволно и по инициатива на преподаватели от новото основно звено е създаден негов печатен орган „Известия на ХД“. Изданието се публикува веднъж годишно, като досега от него са отпечатани 14 тома.

„Известията“ имат постоянна структура, включваща 11 рубрики, като основните са „Изследвания“, „Обучение“, „Извори“ (съдържа преводи на текстове от емблематични за световната мисъл автори – Х. Арент, И. Кант, Ч. Пърс, Тома от Аквино, Г. Фреге, Н. Хартман, Д. Хюм и др.), „Гост“ (включва представяния на изявени учени от страната – проф. Цочо Бояджиев, проф. Георги Каприев, проф. Иван С. Стефанов от СУ „Св. Климент Охридски“; проф. Нина Димитрова от БАН; проф. Христо П. Тодоров от НБУ), „Из философския архив“ (представя текстове от влиятелни български мислители – И. Георгов, И. Гюзелев, С. Михайловски, Ц. Торбов), „In memoriam“ (съдържа възпоменания за български автори – Д. Аврамов, Д. Велчева, А. Игнатов), „Есе“, „Календар“ (отразява основни събития от живота на ХД).

Досега в „Известията“ са отпечатани 142 текста (статии, лекции, отчети за научни проекти, преводи с коментари, представяния на видни учени от миналото и съвременността, паметни бележки, есета). Авторският състав на изданието включва 58 души – главно представители на ХД и външни за МГУ преподаватели, изследователи, докторанти, студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, ПУ „Паисий Хилендарски“, НСА „Васил Левски“, УНСС, НБУ, ВТУ „Тодор Каблешков“, УниБИТ и др. Особен акцент в работата на изданието през последните години се поставя върху предоставянето на възможност за изява на млади автори, като в редица случаи те виждат на страниците му своите първи публикации.

За своята успешна работа „Известията“ получиша признание от външен за нашето висше училище автор – рецензия на проф. дфн Нина Димитрова в национално академично издание - сп. „Философски алтернативи“ (бр. 3, 2006).

Библиографски указател

В указателя текстовете са подредени азбучно – на имената на авторите, като тези от един и същ автор са разположени хронологично. За всеки текст е посочен както томът на „Известията“, респ. годината, през която е отпечатан, така и страниците на които е публикуван. Разделът „Календар“ съдържа информация за по-важните събития от професионалния живот на представителите и звената на Хуманитарния департамент.

I. ИЗСЛЕДВАНИЯ

Александрова, Сашка Димитър Михалчев като историк на философията, Т. XIV (2014), 5-13.

Ангелов, Цветелин Философско-антропологични аспекти на християнската аскетика, Т. VI (2006), 11-24; Онтологически идеи, мистика и етика в „Логико-философски трактат“ на Лудвиг Витгенщайн (като метатекст), Т. XIII (2013), 27-39; Метафизиката и въпросът за нищото при Мартин Хайдегер, Т. XIV (2014), 14-25.

Борисов, Борис Проблемът за метафизиката във философията на Мартин Хайдегер, Т. VI (2006), 44-49.

Буивидас, Римантас Архитектурният символизъм като израз на съвременната традиция, Т. X (2010), 77-85.

Ванева, Мария Някои положения в схващането на любовта през XII и XIII в., Т. III (2003), 25-36.

Гергова, Таня Политически и поетически език в критическите текстове на Янко Янев. Янко-Яневата философия на националната история, Т. IV (2004), 47-66.

Делчев, Деян Модели на социално възпитание, Т. XIII (2013), 40-62.

Делчева, Анастасия Картината на света и живота в „Явления“ на Арат и в „Aratea“ на Германик, Т. VII (2007), 5-20.

Делчева, Ружа Функции, състав и характер на манастирските библиотеки в Средновековна България, Т. III (2003), 37-52; Апокрифът в проекциите на каноничния текст, Т. V (2005), 53-60; Каноничната и апокрифна книжнина през Средновековието, Т. IX (2009), 29-36.

Динева, Гергана Човекът - кулминация в действието на творението като граничност (Йоан Екзарх, „Шестоднев“), Т. VI (2006), 25-37; Инструментална и неинструментална функция на въображението през Средновековието, Т. VIII (2008), 5-13; Учението за йерархията като особен тип реализация на свободното действие, Т. IX (2009), 5-15.

Захариев, Ясен Необичайният превод на една статия от Иван Саръилиев /Философско разследване на едно обгърнато в тайнственост име/, Т. III (2003), 53-59.

Касабов, Огнян Въображение и изначално единство. Случаят с Хегеловата рецепция на първата *Критика*, Т. XIII (2013), 5-26.

Керезов, Андрей Проблемът за свободата на волята във византийската философска традиция, Т. VI (2006), 5-10.

Колева, Бисера Щрихи към въпроса защо Сократ умира невинен, Т. V (2005), 28-35; Рационалното начало в Сократовата философия, Т. X (2010), 12-27; За мнимото право от въздържане от вот, Т. XII (2012), 26-31.

Любенова, Вера Кант за синтезата на апрехензията и неговият отговор на Хюм, Т. VI (2006), 38-43; Метафизическата дедукция на категориите у Кант, Т. XII (2012), 12-25.

Маркова-Горки, Илиана Организационно доверие, Т. XII (2012), 32-45.

Митева, Евелина Бернар от Клерво: за любовта на душата към Бога, Т. III (2003), 19-24.

Митева, Яна Прочит на първите три слова от *Шестоднев* на Йоан Екзарх в контекста на светлинната метафизика на Робърт Гросетест, Т. IX (2009), 16-28.

Петков, Георги Бележки към хрониката на Салимбене, Т. IV (2004), 27-46; Глоси към „*За истината*“ на Тома от Аквино, Т. V (2005), 36-52.

Рождественский, Андрей След постмодерна: шансовете на „онтологията“ и „етиката“, Т. I (2001), 13-33; Натуралистичната орисия, Т. II (2002), 5-35; Митическите извори на апокалиптиката, Т. IV (2004), 5-26; За плътта на образите, Т. VIII (2008), 51-61; Откровение на Йоан Богослов в старозаветни огледала, Т. X (2010), 28-54; Поуки на Възраждането, Т. XI (2011), 5-13.

Серафимова, Ваня Въображението – един възможен подход да мислим процеса на социализация, Т. V (2005), 13-27; Един щрих към разбирането за общността в контекста на социализацията днес, Т. VII (2007), 51-63; Един щрих към *дигиталността* на човека, Т. VIII (2008), 62-71.

Симова, Олга Глобализация или глобална епоха. Опитът на Мартин Олброу за история на настоящето, Т. IV (2004), 67-87; Размиването на понятията „свобода“ и „справедливост“ в теорията на рефлексивната модерност, Т. VII (2007), 21-32; Антропологичните основания на политиката и ценностите в българския политически дебат, Т. IX (2009),

37-42; Глобализацията през погледа на социалната критика, Т. X (2010), 55-64.

Стаматов, Атанас Определението на Св. Константин-Кирил за философията, Т. I (2001), 5-12; Телесното и спиритуалното в предсмъртния обред на традиционната българска култура, Т. II (2002), 36-43; Рецепции на Хегеловата философия в България, Т. VIII (2008), 20-38.

Стаматов, Константин Спортната терминология на трите най-популярни колективни спорта в Сърбия и България /футбол, баскетбол и волейбол/, Т. XI (2011), 14-64.

Стефанова, Желя Правна характеристика на договора за търсене и/или проучване на подземни богатства, Т. IV (2004), 88-96.

Стоев, Христо Понятията за аперцепция и интелектуален наглед /Лайбниц, Кант, Фихте/, Т. III (2003), 5-18; За отношението между художественото творчество и моралната стойност на личността, Т. V (2005), 5-12; Опит върху „релативността“ на категориите добро и зло, Т. VII (2007), 47-50; Някои основни понятия от трансценденталната естетика на „Критика на чистия разум“, Т. VIII (2008), 14-20; Върху понятието за мотив в *Критика на практическия разум* на Кант, Т. XII (2012), 5-11.

Тодоров, Добрин Списание „Философска мисъл“ на границата между две епохи, Т. I (2001), 34-45; Ролята на философската публичност във философската култура на тоталитарна и посттоталитарна България, Т. VII (2007), 33-46.

Тодоров, Христо Събития и процеси, Т. VIII (2008), 42-50; Глобализацията и езикът на науката, Т. X (2010), 65-76.

II. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Цолов, Бисер; Иванов, Йордан Съвременни аспекти на менид-жмънта в спорта, Т. IX (2009), 43-49.

III. ОБУЧЕНИЕ

Ангелова, Венета; Христова, Моника; Манова, Диана; Паничкова, Велислава Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ /Ч. 1/, Т. V (2005), 61-63.

Бири, Петър Какво е да си образован?, Т. VIII (2008), 72-81.

Бреие, Емил Екзистенциализмът, Т. I (2001), 46-49; Човекът в историята, Т. VII (2007), 76-80.

Велчева, Диана Необходима ли е философия?, Т. II (2002), 44-48.

Букадинова, Цветелина Значението на песните в чуждо-езиковото обучение, Т. XIV (2014), 51-56.

Дафов, Веселин Онтология на занятието по „Философско мислене“, Т. XI (2011), 84-114.

Иванов, Йордан Спортологична същност на пирамидално-състезателния метод в занятията по футбол в условията на ВУЗ, Т. II (2002), 69-74; Технически слабости, допуснати от „МАГ“ (Варна) в турнира за КЕШ'2004 по футбол в зала, Т. V (2005), 64-68.

Иванов, Йордан; Гигов, Архангел Методически особености в подготовката на футболни отбори с ниска и средна квалификация, Т. IV (2004), 129-134.

Иванов, Йордан; Цолов, Бисер Проучване отношението на новоприетите студенти в МГУ „Св. Иван Рилски“ към изучаване на предмета „Физическо възпитание и спорт“, Т. III (2003), 60-67.

Иванов, Йордан; Цолова, Ваня Усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт във ВУ – нов методичен подход, Т. XIII (2013), 63-66.

Йорданова, Надя От Николай Ланге до съвременната символна логика /Към историята на обучението по логика в българското училище/, Т. X (2010), 86-99.

Колева, Бисера Интернет и философия: образователни предизвикателства и морални дилеми, Т. XI (2011), 115-122.

Костова, Десислава Възможности за повишаване ефективността на учебния процес във висшите технически училища, Т. I (2001), 49-55.

Кулов, Венцеслав Индукция и дедукция /Лекция/, Т. VII (2007), 64-75.

Папазова, Маргарита Студентските презентации и многостранните ползи от тях, Т. XIV (2014), 57-62.

Пеева, Диана; Филипов, Стефан Мястото на новите, нетрадиционни спортове в системата на физическото възпитание във ВУЗ, Т. I (2001), 55-57.

Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ /Ч. 2/, Т. VIII (2008), 82-87.

Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета; Величкова, Цветелина Чуждоезиковото обучение в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. X (2010), 100-110.

Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета; Папазова, Маргарита; Величкова, Цветелина; Паничкова, Велислава Интерактивни методи за подпомагане на чуждо-езиковото обучение в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XI (2011), 65-84.

Първанова, Милена; Паничкова, Велислава; Папазова, Маргарита; Христова, Моника Разработване, апробиране и използване на нови

учебни материали при обучението по специализиран чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XIV (2014), 26-50.

Стаматов, Атанас; Серафимова, Ваня Социалната екология в системата на научното знание /Епистемологични, педагогически и практически аспекти/, Т. XII (2012), 46-55.

Серафимова, Ваня Сравнителен анализ на социологически изследвания за въвеждането на новата система за оценка на качеството на преподаването по философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. VI (2006), 50-80.

Стоев, Христо За разликата между *трансцендентно* и *трансцендентално* у Кант, Т. IV (2004), 135-138; Понятието *многообразно* в „Критика на чистия разум“ на Кант, Т. VI (2006), 81-85.

Тодоров, Добрин Обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“: състояние и перспективи, Т. II (2002), 49-68.

Тодоров, Добрин; Серафимова, Ваня Изследване на първите резултати от въвеждането на новия модел за организация на преподаването на философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IV (2004), 97-128; Изследване върху методите за преподаване и формите за оценяване на резултатите от обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IX (2009), 50-78.

IV. ИЗВОРИ

Арент, Хана Върху Кантовата политическа философия, Т. II (2002), 75-80.

Бири, Петър Волята ни е свободна, Т. XI (2011), 123-128.

Беда Достопочтени За реда на времената; Кратка хроника, Т. VII (2007), 85-93.

Бреие, Емил Ценностите, Т. XIV (2014), 63-67.

Димитрова, Мария Свободата: моята и на другия /коментар/, Т. IV (2004), 149-152.

Исидор Сивилски За Божествения свят /из „Етимологии“/, Т. VI (2006), 86-92.

Кант, Имануел из „Лекции по етика“, Т. X (2010), 111-118.

Козелек, Райнхарт История на понятията и социална история, Т. III (2003), 68-98.

Кънева, Валентина Върху задължението за съхранение на собствения живот в етиката на Кант, Т. X (2010), 119-129.

Левинас, Емануел Свободата и командването, Т. IV (2004), 139-148.

Пърс, Чарлз Укрепване на вярането, Т. XII (2012), 56-72.

Салвиан Марсилски За божие то всевластие, Т. V (2005), 69-75.

- Тома от Аквино** За злото, Т. VIII (2008), 88-98.
- Тугендхат, Ернст** Античната и модерната етика, Т. IX (2009), 97-113.
- Фреге, Готлоб** Мисълта: логическо изследване, Т. I (2001), 59-66.
- Хартман, Николай** Хьолдерлин /из „Философия на немския идеализъм“/, Т. VI (2006), 93-97.
- Хюм, Дейвид** За критерия на вкуса, Т. IX (2009), 79-96.
- Роберт Шпеман** Кой е образован човек? Из една промоционална реч /1994/, Т. XIII (2013), 67-70.

V. ИЗ ФИЛОСОФСКИЯ АРХИВ

- А. С. Стоян Михайловски** за метаполитиката /или против мърморковците/, Т. VII (2007), 94-95.
- Георгов, Иван** Шлайермахер, Т. V (2005), 96-102; Проблемата за свободата на волята, Т. XI (2011), 129-140.
- Гюзелев, Иван** Предназначението на човека в света, Т. XII (2012), 73-82.
- Михайловски, Стоян** Философия на политиката, Т. VII (2007), 96-105.
- Торбов, Цеко** Предмет и същност на философията, Т. IV (2004), 153-159.

VI. ГОСТ

- А. С. Проф. д.ф.н. Цочо Бояджиев** – доайен на българската школа по философска медиевистика – на 50 години, Т. I (2001), 67-74; Проф. д.ф.н. **Иван Софрониев Стефанов** и Кантовата традиция в България, Т. II (2002), 81-85; Проф. д-р **Христо Тодоров** – За предизвикателствата на философстването като професия и призвание, Т. V (2005), 76-85; Проф. д.ф.н. **Георги Каприев** за развоя на философската медиевистика в България, Т. VI (2006), 98-113; Проф. д.ф.н. **Нина Димитрова** за предизвикателствата пред историко-философската българистика, Т. X (2010), 130-134.
- Бояджиев, Цочо** Словесността през Средновековието и школата в Шартър, Т. I (2001), 74- 84.
- Димитрова, Нина** Sic transit gloria mundi – *Philosophische studien* на Димитър Михалчев, Т. X (2010), 135-145.
- Каприев, Георги** Ритуали на знанието във Византия, Т. VI (2006), 114-117.
- Стефанов, Иван** За някои особености на класическия немски идеализъм, Т. II (2002), 86-94.
- Тодоров, Христо** Толерантност и признание – едно сложно отношение, Т. V (2005), 86-95.

VII. ЕСЕ

Ангелова, Мадлен Пенчо Славейков и Фридрих Ницше: пътят на болката и самотата, Т. XII (2012), 83-87.

Митева, Евелина Телесната окръгленост на желанията, Т. IV (2004), 180-183.

Стаматов, Атанас Опит върху метаморфозите на една надежда, Т. IV (2004), 176-179; Пещерската чаршия – екзистенциални граници и места за общуване, Т. XIV (2014), 83-87.

Тодоров, Добрин Пустота, Т. V (2005), 103; Кредото на анонимния моралист, Т. VIII (2008), 99-103; За думите, Т. XI (2011), 141-143; Ценостни промени, изразени в ежедневния език, Т. XII (2012), 88-103; Мина ми пред очите, Т. XIII (2013), 86-89.

VIII. ДЕБЮТ

Калоян Нечев Рецепция и употреби на Ницшевите идеи в творчеството на Янко Янев, Т. XIII (2013), 71-85.

IX. ЮБИЛЕЙ

Серафимова, Ваня Аспекти на въображението в *Третата критика* на Кант, Т. IV (2004), 170-175.

Стаматова, Пламена Ян Амос Коменски. За принципите на живота, Т. II (2002), 95-96.

Стоев, Христо Въображение и схематизъм в „Критика на чистия разум“ на Кант, Т. IV (2004), 160-169.

Тодоров, Добрин Блез Паскал. Величие и нищета на разума, Т. III (2003), 111-115; „Известия“ на Хуманитарния департамент на десет години, Т. X (2010), 5-11.

X. IN MEMORIAM

А. С. Проф. д-р Асен Игнатов /1935-2003/, Т. III (2003), 99-102; Памет за Професора, Т. IX (2009), 114-129.

Д. Т. Доц. д-р Диана Велчева /1938-2004/, Т. V (2005), 104.

Аврамов, Димитър /1929-2008/ Фотографията – помощник или враг на реализма, Т. IX (2009), 130-138.

Бъчваров, Михаил /1929-1997/ Мястото и ролята на И. Кант в българската философска култура, Т. XIV (2014), 68-78.

Велчева, Диана /1938-2004/ Историята на философията като философска история на човека, Т. XIV (2014), 79-82.

Игнатов, Асен История и битие. Остаряла ли е философията на историята?, Т. III (2003), 103-110.

XI. КАЛЕНДАР

ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИЛОСОФСКИ ДИСЦИПЛИНИ В МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА НЕГОВИТЕ СТУДЕНТИ

Ваня Серафимова, Добрин Тодоров¹

Проблемна ситуация

От висшите училища в България се очаква да подготвят кадри, които както да задоволят потребностите на променящото се българско общество, така и успешно да се реализират в глобализиращия се свят. За да изпълнят тази си задача, университетите у нас следва да познават и да се съобразят в дейността си не само с националната образователна традиция, но и с актуалните световни тенденции във висшето образование, като: *обучение, продължаващо през целия живот; мобилност на обучаемите в рамките на и между ВУ от страната и зад граница; разширяване на изборността в обучението – на дисциплини и преподаватели; системна и професионално осъществявана обратна връзка с обучаемите и потребителите на кадри и др.*, следването на които е обусловено от изискванията на изграждащото се общество, основано върху знанието, за което промяната е главна характеристика, а времето – основен ресурс. За да отговори на неговите нужди висшето образование в цивилизования свят все повече се съсредоточава върху личностното развитие на обучаемите, като цели изграждането у тях на базови знания, ключови умения и трайни способности в относително широка социална сфера, върху които впоследствие се надграждат специализирани такива съобразно нуждите на момента. Така постепенно се изоставя господствалата в продължение на десетилетия стратегия за даване на окончателна професионална квалификация на придобилите висше образование. Иначе казано, съвременният – и особено бъдещият – пазар на труда се отличава с честа смяна на потребностите от човешки ресурси,

¹ Преподаватели в катедра „Философски и социални науки“ от Хуманитарния департамент на МГУ „Св. Иван Рилски“.

което означава, че университетите трябва да създават гъвкави и относително бързо приспособими към конкретната професия личности, които стъпват при нейното овладяване върху вече придобити през своето следване фундаментални знания и ключови компетентности. В този процес философските дисциплини имат важно място.

За съжаление, към настоящия момент българското висше образование по-скоро е загърбило посочените насоки на развитие на университетското дело в най-развитите държави, макар на думи да се декларира тяхното следване. В публичното пространство, а и в нормативната база, с която се регулира университетското дело у нас – например наскоро приетия от МС проект на *„Стратегия за развитие на висшето образование“* в страната през следващите седем години – се говори пространно за нуждата от обвързване на обучението в нашите университети с практиката и осигуряване на успешна професионална реализация на абсолventите според тяхната специалност. Това иначе банално твърдение се тълкува в смисъл, че висшите училища следва да работят главно за задоволяване нуждите на бизнеса в страната, като от завършващите висше образование с бакалавърска степен се очаква да бъдат подготвени веднага да заемат конкретно работно място, упражнявайки дадена тясно профилирана професия. Другояче казано, на университетите се гледа като на занаятчийски училища, които следва да създават изпълнителски кадри за фирмите у нас. Неудовлетвореността от продукта, който дават професионалните училища от системата на средното образование, води до искания от страна на представителите на българския бизнес университетите да попълнят този дефицит. За съжаление, мнозина от ръководителите на висшето образование от страната – на национално и локално равнище – се поддават на подобни внушения. Изглежда трябва да им се напомни, че университетите са създадени, за да подготвят личности с многостранни знания и умения. От един университет се очаква да предостави висша образование, която се изразява освен в овладяване на обширни знания, още и в способност да се мисли самостоятелно и задълбочено върху широк спектър социални проблеми. Управляващите университети също не бива да забравят и другите задачи на

ръководените от тях институции: да бъдат пазители на знанието, инкубатори на нови идеи, които вървят поне една крачка преди практиката, създатели на граждани с широк светогледен хоризонт. В тази посока на размисъл често философските дисциплини се подценяват, ограничават се възможностите да изпълнят основната си задача – да формират личността на обучаемия.

Възприемането на прокламирания от средите на бизнеса подход към предназначението на университетите е принципно погрешен, тъй като невярно разглежда характера на връзката между завършената университетска специалност, упражняваната професия и заеманото работно място. Той стъпва върху убеждението за необходимостта от еднозначно следване между тях, като пренебрегва дългосрочните интереси на абсолвентите. Ако обаче погледнем именно от този ракурс, лесно ще стигнем до заключението, че завършващите висшето си образование се нуждаят не от тясно специализирана, а от *широкопрофилна* подготовка – особено на бакалавърско ниво, върху основата на която да добавят конкретни знания и умения чрез допълнителни обучения през целия им живот. Това означава, че досегашната тенденция към тясно професионално профилиране и специализация на висшето образование следва да бъде обърната, като се върви към *деспециализация*. Всъщност подобен обрат в образователната философия на университетите у нас вече би трябвало да е започнал, тъй като той има своите основания в действащото българско законодателство. Става дума на първо място за нормата, съдържаща се в чл. 42, ал. 2 от „Закон за висшето образование“, която гласи, че „обучението в степеня „бакалавър“ осигурява *базова широкопрофилна подготовка по професионални направления и специалности*“. Това означава, че успешно придобилите я абсолвенти следва да притежават подготовка в дадено професионално направление или регулирана професия – споменатите „специалности“, а не по тясна университетска специалност, какъвто е масовият случай понастоящем. Едва стъпвайки на неговата основа те ще трябва впоследствие да придобиват допълнителна квалификация, за да упражняват конкретна професия. Продължаването на тяхното обучение в по-високата образователна степен „магистър“ би им осигурило „задълбочена фундамен-

тална подготовка, съчетана с *профилиране в определена специалност*" (чл. 42, ал. 3 на ЗВО). По такъв начин след придобиването на бакалавърска степен абсолвентите ще разполагат с първична професионална ориентация в дадено направление от определена област на знанието, която да им позволи впоследствие да преминат към специализираща подготовка в надграждащите образователни степени (магистърска, докторска) или друг тип краткосрочни обучения.

Особено важен нормативен ориентир в дейността на образователните институции у нас – включително на висшите училища – би следвало да бъде приетата от МС *„Национална квалификационна рамка на Република България“* (НКРРБ)¹. Този документ представлява приложение и конкретизация към българските условия на приетата няколко години по-рано от ЕС *„Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот“*. В него подробно са описани видовете знания, умения и компетентности, които трябва да придобиват обучаемите на всяко образователно ниво, като се започне от предучилищното образование и се завърши с образователната и научна степен *„доктор“*; излагат се конкретните цели, които следва да бъдат постигнати при завършването на всяко едно от квалификационните равнища. Ако се следват неговите изисквания всеки зает в сферата на образованието у нас трябва да е в състояние да посочи какъв точно вид знание, умение или компетентност осигурява обучението по преподавания от него предмет.

Цели и параметри на изследването

Непознаването на тази нормативна рамка от заетите в образователната сфера в България накара група университетски преподаватели по философия от страната да проведат социологическо изследване², за да проверят доколко някои от предвидените в НКРРБ умения и способности могат да бъдат придобити чрез обучение по преподаваните от тях философски дисциплини. Изследването е сред студенти от редица висши училища, обучаващи се по някоя философска дисциплина, от които се очаква да преценят до каква степен нейното изучаване допринася за формирането у тях на предвидените във визирания документ компетентности. Това изследване би могло да

бъде мислено и като един от първите опити за апробиране на уместността на поставените в НКРРБ цели на образователния процес, който – ако е успешен – да бъде последван и от други подобни в рамките на групата на обучаващите се.

Следвайки тази изследователска рамка и допуснатите от колегите хипотези, екипът ни – преподавателите по философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“ – реши, че ще е полезно да се направи продължение и разширение на визираното изследване в нашето висше училище, което да използва инструментариума на националния сондаж и да позволява да се осъществи сравнителен анализ с вече провеждани в миналото подобни изследвания³. Данните от националното изследване се съпоставят с резултатите, получени в настоящето изследване, за да бъде проверено къде се намират обучаващите се в МГУ „Св. Иван Рилски“ студенти-нефилософи, когато става въпрос за отношението им към философските дисциплини; да се види как те определят мястото и ролята на философското образование в по-широката рамка на висшата образование; да се установи дали го разглеждат като имашо принос в процеса на усвояване на полезни знания, умения и компетенции, определящи смисъла на това образование.

Националното социологическо изследване се провежда през летния семестър на учебната 2013/14 г. и зимния на учебната 2014/15 г. от членове на „Сдружението на университетските преподаватели по философия в България“, както и техни колеги – преподаващи философски предмети в 12 висши училища: ВСУ „Черноризец Храбър“, КТП, ЛТУ, МГУ „Св. Иван Рилски“, МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“, НБУ, НСА „Васил Левски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ТУ-София, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, УАСГ и УНСС. Този сондаж, който няма претенция за национална представителност на резултатите, а само за моментна снимка на обучението по философия на отделни места в страната, цели както установяване на реалното състояние, така и на възможностите за усъвършенстване на съдържанието и методиката на преподаваните философски дисциплини у нас чрез допитване до студенти-нефилософи. В него участват над 930 студенти-нефилософи, обучавани в 67 специалности от различен тип: икономически, инженерни,

медицински, по изкуствата, хуманитарни и др. Изследването може да се разглежда като продължение и конкретизация – с фокус върху философското образование – на вече проведено през летния семестър на учебната 2002/03 г. подобно изследване на тема *Състояние и перспективи на преподаването на хуманитарни и социални науки в българските висши училища*, тъй като методиката на регистрацията е идентична, а инструментариумът – съпоставим⁴.

Социологическото изследване, определящо профила на обучението по философия в МГУ, се проведе през летния семестър на учебната 2014/2015 г. и зимния семестър на учебната 2015/2016 г. В него участие взеха 72 студента, изучаващи философски дисциплини, като 1/5 (22%) от анкетираните са жени, 3/4 (75%) са мъже, останалите 3% не са отбелязали пола си. В това изследване основно място заемат студентите от задочна форма на обучение – 91.7% от анкетираните, в редовна форма на обучение – са 6.9% от респондетите, а 1.4% от тях не са посочили дали са задочни или редовни студенти. Сред анкетираните повече от 1/4 (27.8%) са на възраст под 25 години, над половината (52.8 %) са на възраст над 25 години, а останалите близо 1/5 (19.4%) от всички тях не са отбелязали възрастта си. От респондентите отличници са малцина (2.8%), около 1/5 (20.9%) имат „много добър“ успех, близо половината (44.4%) са с „добър“ успех, със „среден“ успех са 6.9% от анкетираните, а онези, които все още не са били оценявани, са 1/4 (25%).

При анализа на данните от националното изследването, като важни характеристики на основните групи от анкетираните студенти, изследователите посочват: 1/ *специалността*, доколкото тя изразява водещите им предпочитания към вида знания и умения, което те биха искали да усвоят, както и общата им мисловна и ценностна нагласа. А по някои въпроси, най-вече свързани с особеностите на процеса на обучение авторите правят разрез и съобразно показателите 2/ *пол*, тъй като в това отношение се констатира достатъчно ясни разминавания между групите студенти и 3/ *възраст*. Въпреки желанието на екипа, провел сондажа в МГУ, да се съобрази с допусканията, които са направили изследователите в националното изследване, разграничения по признаците „специалност“, „пол“ и

„възраст“, при изследването в нашето висше училище не бяха регистрирани. Както се вижда значителен дял от респондентите не са отбелязали *възрастта* си, което прави разрезът по този критерил спекулативен. *Полът* също не успява да обясни предпочитанията или неутралното отношение към присъствието на философските дисциплини в учебните програми. *Специалността* в нашия случай също се оказва неопределяща в това отношение, което е разбираемо, доколкото МГУ е техническо висше училище, в което всички специалности, в които се провежда изследването, са инженерни. Затова още тук се налага уточнението, че не можем да направим адекватен разрез, през който и да е от тези признаци и няма да се опитваме да правим такъв в рамките на този анализ.

Смисъл на обучението по философия

Анкетата започва с питане относно *целите* на философското образование за нефилософи във висшите училища от страната. Включените в списъка конкретни знания, умения и компетентности биха могли да определят *смисъла* му, независимо от това по каква философска дисциплина се обучават студентите. Те са избрани от списъка с конкретни видове *знания* (теоретични и фактологически), *умения* (познавателни и практически) и *компетентности* (самостоятелност и отговорност, за учене, комуникативни и социални, професионални), валиден за ОКС „бакалавър“ в НКРРБ. Всяко от тях е описано чрез пряк цитат от този документ, така че да може да се провери дали студентите разпознават в него постижима чрез обучението по философия цел. На вниманието на студентите са представени девет личностни способности и умения, които те подкрепят според степенята, в която обучението по философия може да допринесе за тяхното изграждане. Те са дали оценки на тези умения и компетентности по петобална скала, както следва:

Тук се вижда много ясно преднината, която студентите в МГУ дават сред предложените за оценка умения и способности на *развитието на логическото мислене и уменията за формулиране на идеи, проблеми и решения пред различни аудитории*, като подкрепят класацията им спрямо тази от националното

Таблица 1 Рейтинг на уменията и компетентности, за които обучението по философия има принос според националния и локалния за МГУ социологически сондажаи.

Умение, компетентност	МГУ	Национално изследване	Умение, компетентност
<i>Развиване на логическото мислене</i>	4.60	4.16	<i>Способност за формиране и изразяване на собствено мнение по проблеми от обществен и морален характер</i>
<i>Умения за формулиране на идеи, проблеми и решения пред различни аудитории</i>	4.19	4.04	<i>Развиване на логическото мислене</i>
<i>Способност за формиране и изразяване на собствено мнение по проблеми от обществен и морален характер</i>	4.17	3.93	<i>Умения за самостоятелно интерпретиране на придобитите знания</i>
<i>Способност за анализ на възгледи в по-широк обществен контекст</i>	4.16	3.92	<i>Умения за формулиране на идеи, проблеми и решения пред различни аудитории</i>
<i>Способности за разбиране на другите и солидарност с тях</i>	4.13	3.91	<i>Способност за анализ на възгледи в по-широк обществен контекст</i>
<i>Способности за критично възприемане, разбиране и изразяване на теории и принципи</i>	4.10	3.86	<i>Способности за разбиране на другите и солидарност с тях</i>
<i>Способност за изработване на широк личен светоглед, надхвърлящ конкретната професионална подготовка</i>	4.04	3.83	<i>Способност за изработване на широк личен светоглед, надхвърлящ конкретната професионална подготовка</i>
<i>Умения за самостоятелно интерпретиране на придобитите знания</i>	4.04	3.81	<i>Способности за критично възприемане, разбиране и изразяване на теории и принципи</i>
<i>Развиване на творчески умения при решаване на нестандартни задачи</i>	3.95	3.67	<i>Развиване на творчески умения при решаване на нестандартни задачи</i>

изследване. Респондентите от нашето висше училище нареждат едва на трето място умението, което студентите от

националното изследване поставят на първо – *способността за формулиране и изразяване на собствено мнение*. Надеждата, че това е подредба, която правят четящи хора, т.е. такива, които са наясно, че за да формулират и изразят собственото си мнение, трябва да притежават самостоятелно мислене, което да ги отведе и да им позволи аналитични действия от този порядък. Способността за критично четене също е напред в класацията на обучаващите се в МГУ – заема шеста позиция, докато в националното изследване то идва едва на осмо място. Дали това е ефект на необходимостта тези критерии да бъдат някак подредени, т.е. случайно получил се резултат или е последица от глада за критическа позиция и нейното адекватно изразяване, е въпрос, който тук не може да намери еднозначен отговор.

В следващите редове ще разгледаме уменията и компетентностите, и начинът, по който са оценени в двете изследвания поотблизо. На питането за възможностите на обучението по философия да допринесе за създаване и огласяване на *лична позиция* по социални, и в частност нравствени проблеми, преобладаващата част от анкетираните – над 3/4 (77.9%) – отговарят положително (Вж. Таблица 2), като първенството по този показател спрямо останалите личи и от най-високата средна оценка от 4.16, която те дават на тази способност сред останалите. Всеки седми (14.1%) има колебание – според него това обучение допринася за изграждането на разглежданата способност в „средна“ степен, а незначителен дял от студентите (6.5%) дават отрицателен отговор, като заявяват, че философското образование в „малка“ или „никаква“ степен е в състояние да подпомогне нейното формиране. Питаните в МГУ повтарят процентното разпределение по този критерий. Тези резултати говорят недвусмислено, че студентите очакват да бъдат подпомогнати чрез изучаването на философия при изработване на отношение към въпроси, засягащи съвместното съществуване на хората и особено да им даде ориентир при нравственото оценяване на случващото се около тях. Иначе казано, от философията се иска да изпълнява своята изконна *ценностно-формираща функция* в университетския тип образование. Като цяло резултатите говорят за безспорния принос на обучението

по философия за изработването на тази способност, както и за голямата ѝ значимост в очите на обучаемите.

Таблица 2 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на способност за „формиране и изразяване на собствено мнение по проблеми от обществен и морален характер“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	45.8	46.0
Висока	31.9	31.9
Средна	12.5	14.1
Ниска	4.2	3.5
Никаква	2.8	3.0
Без отговор	2.8	1.5

На второ място от анкетираните в националното социологическо изследване е класирана – със средна оценка от 4.04 – една от традиционните задачи на философията: да следи за *последователността, непротиворечивостта и аргументираността* в мисленето на хората. Близко 3/4 (72.1%) от студентите-нефилософи споделят разбирането, че обучението по философия може и трябва съществено да допринесе за това те да бъдат приучени да мислят правилно, като спазват елементарните логически норми (Вж. Таблица 3). Логиката е една от класическите философски дисциплини и дори да не бъде изучавана точно тя, студентите очакват да бъдат спазвани строго нейните правила при обучението по който и да е философски предмет. Разбира се, философията няма монопол в укрепването на логическото мислене на обучаемите, тъй като изучаването на всяка учебна дисциплина би следвало да съдейства в някаква степен за постигането на тази цел. Тук делът на виждащите по-малка – „средна“ – роля на философското образование за развитието на логическото мислене сред анкетираните е относително малък – 16.5% от тях мислят така, а едва всеки десети (9.6%) му отрежда малък или никакъв принос в това отношение. Впечатление тук прави голямата разлика между оценката, която студентите от МГУ (61.1%) поставят на разветието на

логическото мислене и тази на студентите в националното изследване. Оценката, която поставят респондентите от МГУ е категорична и висока, още повече, че никой от анкетираните там студенти не дава ниска оценка на това умение.

Таблица 3 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за „развиване на логическото им мислене“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	61.1	43.0
Висока	20.8	29.1
Средна	9.7	16.5
Ниска	-	6.4
Никаква	2.8	3.2
Без отговор	5.6	1.8

Много висока степен на подкрепа получава от студентите-нефилософи в националното изследване *умението за самостоятелно интерпретиране на придобитите знания* – над 2/3 (70%) подкрепят твърдението, че философското образование е в състояние да ги подпомогне в изграждането у тях на способност за самостоятелно разбиране на получените знания (Вж. Таблица 4). Тук средната оценка е 3.93 и потвърждава голямата значимост в очите на анкетираните на тази способност. От наличните данни става ясно, че те очакват от обучението по философските дисциплини да изпълни една от най-старите функции на философията – *тълкувателната* по отношение на знанията, които те получават в хода на следването си, а и от други източници. Тук делът на разколебаните относно това дали обучението по философия ще ги подкрепи в разбирането на придобитите знания е немалък – близо 1/5 (18.1%) от анкетираните са отговорили, че то в „средна“ степен допринася в това отношение. Всеки 10-ти (10.2%) от респондентите отхвърля възможния принос от изучаването на философия за изработването на това умение. Респондентите от изследването в МГУ повтарят това процентно разпределение и запазват дела на неотговорилите – всеки 14-ти от респондентите не е дал отговор на този въпрос.

Таблица 4 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на „умения за самостоятелно интерпретиране на придобитите знания“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	38.9	34.7
Висока	31.9	35.3
Средна	13.9	18.1
Ниска	4.2	7.5
Никаква	4.2	2.7
Без отговор	6.9	1.7

Анкетираните студенти виждат като важна заслуга на философското образование неговата мисия да ги подпомага в изработването им на интелектуална позиция, която те да са в състояние да изразят и защитят публично. С други думи казано те очакват обучението по философия да изпълни своята *обяснително-представителна функция*, да ги „научи“ както на самостоятелно мислене, така и на умение да излагат резултатите от него пред различни категории хора. Това личи както от твърде високата средна оценка – 3.92, която дават студентите в националното изследване на приноса от изучаването на философия при изработването на умение за „формулиране на идеи, проблеми и решения пред различни аудитории“, така и от съществения дял на отговорилите с „много висока“ и „висока“ – всеки седем от десет (69.9%) – на питането за степента на този принос (Вж. Таблица 5). Прави впечатление относително голямата група на оценките приноса на философското образование за развитие на това умение в „средна“ степен – тя включва всеки пети (19.8%) от респондентите. Тук делът на отхвърлящите потенциала на обучението по философия за развитието на разглежданото умение е твърде скромно – едва всеки 12-ти (7.4%) избира опциите „ниска“ или „никаква“ степен за подобен неин принос. Студентите от МГУ извеждат това умение напред, като го оценяват високо и много високо (72.6%), твърдейки, че освен, че е ценно, философското образование им дава възможност да усвоят и умението да формулират идеи,

проблеми и решения. Впечатление прави, че едва 2.8 % дават ниска оценка на тази възможност.

Таблица 5 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на „умения за формулиране на идеи, проблеми и решения пред различни аудитории.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	48.6	38.7
Висока	25.0	31.2
Средна	16.7	20.3
Ниска	2.8	5.2
Никаква	2.8	3.0
Без отговор	4.1	1.6

Внушителен дял от анкетираните в рамките на националното изследване – 2/3 (66.6%) – изразяват мнение, че обучението по философия е в състояние да ги приучи към по-добро разбиране и осмисляне на чужди схващания (Вж. Таблица 6). Според тях философското образование може да подпомогне в голяма степен изграждането на това умение за вникване в различни от собствените схващания, особено когато то се осъществява в социална перспектива, като това се потвърждава и от доста високата му средна оценка – 3.91. Иначе казано, от заниманията с философия студентите очакват да стимулират изработването и развитието на *аналитична* способност у тях. Проявяващите колебание относно потенциала на обучението по философия за нейното формиране имат значим дял сред респондентите – над 1/5 (21.2%) от тях виждат „средна“ степен на неговия принос в посоченото отношение. Отхвърлящите изобщо наличието на подобен потенциал обаче са малцина – едва всеки 11-ти (9.0%) избира отговор „малка“ или „никаква“ за степента на принос на философското образование за изграждането на такава способност. Прави впечатление и немалкия процент (3.2%) на неотговорилите на питането, което може да се тълкува както като проява на колебание при избора от предложените опции, така и като принципна невъзможност да му се даде определен отговор. Тук изследваните в МГУ студенти

дават висок приоритет на това умение – 4/5 от тях (80.5%) оценяват приноса на обучението по философия за неговото развитие с „много висока“ и „висока“ степен.

Таблица 6 Разпределение на мненията на анкетиранияте студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на „способност за анализ на възгледи в по-широк обществен контекст“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	43.0	33.5
Висока	37.5	33.1
Средна	8.3	21.2
Ниска	1.4	6.3
Никаква	5.6	2.7
Без отговор	4.2	3.2

Тук си струва да се спомене разрезът по възраст, който е наличен през данните на националното изследване, за да видим едно от възможните обяснения за тази приоритетна подредба на уменията. По-зрелите от респондентите дават по-висока оценка за степента на принос на философията за изработването на аналитичната способност. По-категорични разминавания между респондентите се очертават след отчитане на отношението им към философията като цяло и към обучението по нея, в което те са били пряко въввлечени. Разликите между тях при отговора на даденото питане са значими според това дали са имали предварителен интерес към нейните проблеми или не – близо 15% са повече тези, които дават висока степен за приноса ѝ за изграждане на аналитичната способност. Отчетливо разминаване между анкетиранияте при отговора на този въпрос се наблюдава според тяхната възраст, като и тук по-зрелите от тях дават по-висока оценка за степента на принос на философията за изработването на аналитичната способност. По-категорични разминавания между респондентите се очертават след отчитане на отношението им към философията като цяло и към обучението по нея, в което те са били пряко въввлечени. На базата на данните от това изследване в МГУ не могат да бъдат направени подобни връзки, но те са възможни и могат да бъдат разкрити, ако се разшири обхвата на изследването.

Според участниците в сондажите философското образование има важна заслуга за изграждане на ключова социална способност, каквато е *вникването в мотивите за поведението на себеподобните*, както и проявата *съпричастност и готовност за подпомагането им при нужда* (Виж Таблица 7). Студентите от националното изследване ѝ дават средна оценка от 3.86 по петобалната скала. Малко под 2/3 от респондентите (65.6%) смятат, че обучението по философия би могло да развие у тях качества като добронамереност, търпимост и толерантност към другите хора. Тук делът на виждащите „средна“ степен на принос от това обучение за изграждане на посочените способности е относително голям – всеки пети (21.8%) го оценява така. Малцина са тези, които не виждат подобен принос – всеки десети (10.7%) го оспорва. Като цяло тези резултати говорят, че студентите-нефилософи виждат в изучаването на философия начин за формиране у себе си на способности за вникване в мисленето и поведението на другите, и готовност за проявяване на солидарност с тях в трудни моменти от живота им. Способността за разбиране на другите е умение, което студентите от МГУ, участвали в това изследване, оценяват високо – над 2/3 (70.3%) дават висока и много висока оценка на този критерий. Едва всеки 13-ти от запитаните си позволява да се отнесе скептично към приноса на обучението по философия за развитие на така формулираното умение.

Таблица 7 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на *„способности за разбиране на другите и солидарност с тях“*.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	50.1	31.8
Висока	20.8	33.8
Средна	11.1	21.8
Ниска	6.9	8.1
Никаква	4.2	2.6
Без отговор	6.9	1.9

Квалифицирано мнозинство от студентите в националното изследване подкрепят тезата, че обучението по философия може

да подпомогне изработването на собствена картина на света, като 2/3 от тях (65.2%) дават отговори, че то е в състояние да стори това в „много висока“ или „висока“ степен (Вж. Таблица 8). Средната оценка на приноса на обучението по философия за изграждането на тази способност е висок и съпоставим с тази на предходната – 3.83. Едва всеки десети (10.3%) отговорил смята, че то не може да допринесе в това отношение. Около 1/4 (22.7%) от анкетираните обаче изпитват колебание при оценката на този принос и го определят като „среден“. Тези данни говорят, че преобладаващата част от анкетираните студенти в националното изследване не поставят под съмнение една от смятаните за традиционни функции на философията – *светогледната*, доколкото, за да се ориентира човек добре в действителността, е нужно да разполага с определена координатна система, давана му именно от неговия всеобхватен поглед към света. Все пак трябва да се отчете, че за около 1/3 от студентите изграждането на цялостна картина на света не е особено важно, като изглежда те смятат, че спокойно могат да се справят и изхождайки от фрагментирани представи за него при решаване на житейските си проблеми. Това е умение, което, както се вижда от таблицата по-долу, се оценява от студентите в МГУ изключително високо. Близко 3/4 (72.2%) от респондентите са убедени, че тази способност се изгражда в часовете по философските дисциплини.

Таблица 8 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на способността за „изработванена широк личен светоглед, надхвърлящ конкретната професионална подготовка“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	43.1	28.9
Висока	29.2	36.3
Средна	11.2	22.7
Ниска	5.5	7.5
Никаква	5.5	2.8
Без отговор	5.5	1.8

Солиден дял от анкетираните в националното изследване – близо 2/3 (63.1%) – споделят разбирането, че обучението по

философия би могло да ги подпомогне в изграждането у тях на способност за вникване и самостоятелно представяне на чужди схващания, като при това не ги възприемат безкритично (Вж. Таблица 9). Това личи и от относително високата средна оценка на тази способност 3.81, която те ѝ дават по петобалната скала. Близко 1/4 (23.6%) от респондентите изразяват мнение, че философското образование само донякъде може да ги подпомогне в това отношение, а всеки девети (10.8%) отхвърля подобен потенциал у него. На това питане – в сравнение с другите въпроси – не отговарят относително голям брой участници в сондажа (2.5%), което говори за възникване на затруднение у някои от тях при определяне на своето отношение към поставения проблем. Резултатите от допитването до студентите от МГУ като цяло повтарят процентното разпределение на резултатите от националното изследване по този критерий, показвайки убедително и недвусмислено важноста на тази способност, за развитието на която може да допринесе обучението по философските дисциплини. Тези данни говорят, че студентите-нефилософи разпознават и ценят традиционната *критическа* функция на философията. Те смятат, че обучението по философия е в състояние да ги подпомогне в изработването на високателен подход към създадените от други хора мисловни построения и основанията, върху които те стъпват.

Таблица 9 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за изграждане на „способности за критично възприемане, разбиране и изразяване на теории и принципи“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	37.5	29.2
Висока	38.9	33.9
Средна	12.5	23.6
Ниска	5.5	7.8
Никаква	1.4	3.0
Без отговор	4.2	2.5

Относително най-ниска е подкрепата на участниците в изследването за приноса на обучението по философия при

изработване на творчески умения у тях, което личи особено отчетливо от средната оценка, която студентите в рамките на националното изследване ѝ дават – 3.67 по петобалната скала. Все пак близо 3/5 от тях (58.4%), смятат, че то е в състояние съществено да ги подпомогне при изграждане на потенциал за *новаторство* при решаване на нетривиални проблеми (Вж. Таблица 10). Една четвърт от студентите обаче (24.3%) смятат, че изучаването на философия само донякъде би могло да съдейства в това отношение. Всеки седми от анкетираните (14.6%) е на мнение, че философията не е в състояние да изиграе положителна роля за разгръщане творческия им потенциал. Макар студентите от МГУ да класират на последно място това умение, те го правят с абсолютната убеденост, че то е ценно – близо 3/4 (73.6%) от тях го оценяват с „много висока“ и „висока“ оценка.

Таблица 10 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно степента, в която обучението по философия може да допринесе за „развиване на творчески умения при решаване на нестандартни задачи“.

СТЕПЕН	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Много висока	40.3	26.3
Висока	33.3	32.1
Средна	12.5	24.3
Ниска	4.2	9.2
Никаква	4.2	5.4
Без отговор	5.5	2.7

Отношение към обучението по философия

Втори основен акцент в социологическия сондаж се поставя чрез поредица въпроси относно принципното отношение на студентите към философията и резултатите от нейното изучаването в рамките на тяхното следване. Благодарение на тях се установява как те са гледали на философията преди и след обучението по някоя от нейните дисциплини, като се отчита дали и в каква посока е настъпила промяна в това отношение. Същевременно се провокира и изработване на тяхна активна позиция към това обучение чрез даване на препоръка към други лица дали да се включат в него.

2.1. Предварителен интерес към философията

На питането дали са имали предварителен интерес към философията националното изследване стига до следните данни: над половината (51.2%) от анкетираните отговарят положително с „да“ или „по-скоро да“ (Вж. Таблица 11). Над 2/5 (41.3%) от тях обаче дават отрицателни отговори: „не“ и „по-скоро не“. Немалък е и делът (7.5%) на тези от анкетираните, които са отговорили с „не мога да преценя“. Вглеждайки се в данните, които се отнасят само за МГУ, ще забележим, че там студентите, които са имали предварително формиран интерес към философските науки са по-малко – около 40%, т.е. делът им е с 10% по-нисък, отколкото са заинтересованите в националното изследване. Затова пък процентът на отговорилите с „не мога да преценя“ е по-висок, което дава надежда, че тези, които още търсят своя позиция по въпроса, ще се окажат след онези, които убедено ще препоръчат изучаването на философските дисциплини на своите колеги. При всички случаи обаче следва да се отчете обстоятелството, че в българското общество битуват противостоящи си гледни точки за значимостта на философското знание и смисъла от неговото овладяване. Изучаването на поредица от философски предмети в средното училище очевидно също не води до изграждане на по-определено позитивно отношение към философстването у постъпващите в университетите. Сред голяма част от тях то е предизвикало по-скоро негативна реакция – не просто липса на интерес, но дори и съпротива срещу наложеното им въвличане в него. Тази първоначална резервираност, ако не и враждебност у голям дял от студентите към обучението по философските дисциплини, сериозно го затруднява. Явно предубежденията у мнозина обучаеми за „безполезността“ и дори „вредността“ от заниманията с философия са толкова дълбоко вкоренени, че не могат да бъдат преодолени дори след обучение по някоя философска дисциплина в университетите.

Таблица 11 Разпределение на мненията на анкетираните студенти за *предварителния им интерес* към обучението по философия преди началото на тяхното следване.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Да	25.1	24.0
По-скоро да	16.8	27.2
По-скоро не	19.5	25.2
Не	22.3	16.1
Не мога да преценя	15.6	7.5

Националното изследване тук успява да види няколко корелации, които в изследването в рамките на МГУ не могат да бъдат очертани, но си струва да бъдат отбелязани и тук: 1/ *специалността*: съвсем логично най-висока степен на предварителен интерес към философията имат студентите, обучаващи се в специалности от сферите на хуманитаристиката, социалните науки или изкуствата, а най-ниска – в инженерна или природоматематическа специалност, като разликата помежду им е над 10%. Около средното ниво са стойностите на заявления интерес към философстването от обучаващите се в медицинска и спортна или стопанско-финансова специалност. 2/ *пол*: над 15% повече са жените, които декларират, че са имали предварителен интерес към философията в сравнение с мъжете. На какво се дължи тази по-висока благосклонност и доколко реална е тя, е трудно да се прецени, но би следвало да се има предвид от преподавателите по философските дисциплини в тяхната работа. Известно разминаване в предварителния интерес към философията се вижда и при студентите от различните *възрасти*: близо 10% повече са по-възрастните студенти (над 25 г.), които заявяват такъв интерес към философията преди началото на обучението им по някоя философска дисциплина във висшите училища в сравнение с колегите им до 25 г. Тази по-висока благосклонност към философията и готовност да проявят интерес към философската проблематика може да се обясни с по-голямата личностна зрелост на първата категория студенти и натрупаният от тях житейски опит, които ги подтикват да се замислят върху въпроси, отиващи отвъд непосредствено даденото в нагледа и решаването на ежедневните им задачи.

2.2. Създаване на траен интерес към философията

Резултатите от следващият въпрос относно изграденото отношение на студентите към проблемите на философията в края на обучението по съответната философска дисциплина показват, че делът на формираните траен интерес към философията сред анкетираните в рамките на националното изследване е сравнително висок – близо $2/3$ (63.5%) от тях отговарят с „да“ или „по-скоро да“ на питането дали обучението по философския предмет е създавало такъв интерес (Вж. Таблица 12). Немалък дял от тях – около $1/4$ (25.8%) отговарят отрицателно, като по правило това са хората, които са нямали положително отношение към изучаването на философията още преди то да е започнало, т.е. не променят първоначалната си оценка за смисъла от заниманията с философия. Все пак не може да не се установи със задоволство, че немалко от анкетираните – над 15% – са променили към положително разбиране си за значимостта на философските знания след прослушване на университетския философски курс. Това говори, че усилията на преподавателите са дали резултат, като всеки шести от обучаемите е напуснал групата на имащите негативно отношение към философията и се е присъединил към тази с позитивно. И тук делът на неможещите да отговорят на въпроса е доста висок (10.4%), като този на разколебаните в оценката си за философията след нейното изучаване нараства – макар и с малко (до 2.9%) – спрямо този на неизучаващите я във висшето училище, което означава, че отново се стопява групата от студенти с първоначално отрицателно отношение към изучаването на философия. Данните от изследването в МГУ потвърждават горните заключения, като представят още по-убедителна картина за добит траен интерес към проблематиката на философските дисциплини. Близо половината (44.4%) от респондентите от нашето висше училище отговарят убедено с „да“ на този въпрос, като резултатът от националното изследване на в това отношение е двойно по-нисък (20.7%). За сметка на това по-голяма част от студентите в националното изследване (42.8 %) са дали отговор „по-скоро да“. Важно е тук да се спомене, като се върнем към предния въпрос, когато питахме за това дали имат предварително формиран интерес към философските науки с идването си в университета, че от делът на респондентите, които

нямат предварителен интерес към философските предмети 43%, драстично нараства до 73% в полза на онези, които декларират интерес след изучаването на философските дисциплини. Важно е, че онези 15% от анкетираните, които не можеха да определят дали имат интерес към философията преди да влязат в университета, се оказват повлияни от изучаваните философски дисциплини в МГУ. Усилената работа на преподавателите по тези предмети е успяла да създаде такъв траен интерес.

И тук, както и при предходното питане, при националното изследване се наблюдава ясно изразено обособяване на две групи сред анкетираните по признака изучавана *специалност*. Над 2/3 от следващите хуманитарни, социални и от сферата на изкуствата специалности (70.5%), респ. близо 3/4 (74.5%) от обучаващите се по медицинска и спортна специалност му отговарят положително. Значително по-ниски са дяловете на даващи същия отговор сред изучаващите инженерна и природоматематическа специалност – над половината (57.6%), респ. стопанско-финансова (59.1%). Тези данни говорят, че сред тези категории студенти се запазва тенденцията, наблюдавана и при отговорите на въпроса за предварителния интерес към

Таблица 12 Разпределение на мненията на анкетираните студенти за това дали учебните занятия по философската дисциплина са създали *траен интерес* към нейната проблематика.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Да	44.4	20.7
По-скоро да	27.9	42.8
По-скоро не	12.5	17.0
Не	8.3	8.8
Не мога да преценя	5.9	10.4
Без отговор	-	0.3

философията. Иначе казано, студентите с хуманитарна ценностна нагласа логично потвърждават своето първоначално позитивно отношение към философстването, а техните колеги с технологично или икономически тип мислене се отнасят по-

резервирано към него, като съхраняват по-ниско ниво на интерес към проблематиката му. В допълнителното изследване, което направихме в рамките на МГУ, данните сочат сходен интерес, какъвто се наблюдава сред студентите от хуманитарните специалности, което ни кара да мислим, че получаването на знания от философските дисциплини се оказва важно и за студентите от инженерните специалности. И поради това, че те са доста по-прагматични от колегите си от хуманитарните специалности смеем да твърдим, че причината за подобен обрат се крие в това, че именно тези науки успяват да ги снабдят с необходимите инструменти за разбиране и анализиране на житейски ситуации, които са важни с оглед професионалната и личната им реализация.

Националното изследване успява да направи още едно разграничение, което при студентите от МГУ, анкетирани в рамките на това изследване не се появява. Интересно е да бъде отбелязано същественото разминаване между студентите според признака *възраст*. Отново значително повече от обучаемите от по-високата възрастова група (над 25 г.) – близо 20% – декларират, че у тях е формиран траен интерес към философията вследствие от нейното изучаване във висшето училище, в сравнение с по-младите си колеги.

2.3. Удовлетворение от преподаването по философия.

В двете изследвания се търси отговор и на въпроса за удовлетвореността на студентите-нефилософи от обучението по философия. Оказва се, че делът на даващите категорична положителна оценка за него е твърде висок и в двете изследвания – над 4/5 (83.2%) от респондентите в националното изследване и 88.9% от анкетираните в МГУ са доволни изцяло или отчасти в неговия край (Вж. Таблица 13). Това всъщност означава, че според анкетираните преподавателите по философия са се справили много добре с работата си. Подобен резултат не може да не предизвика удовлетворение и да не насърчи университетските преподаватели по философските дисциплини. Още повече, че 9.1% от респондентите в националното изследване и едва 5.6% от анкетираните в МГУ декларират, че са останали разочаровани от обучението по философския предмет. За

позитивната дейност на преподавателите говори и факта, че кръгът от техните студенти, които не са успели да си изработят отношение към работата по тази дисциплина, е относително малък както в националното изследване (7.6%), така и в проведеното в МГУ (5,6%), т.е. почти всички от обучаемите са изразили категорично становище по поставения въпрос.

Таблица 13 Разпределение на мненията на анкетиранияте студенти за *удовлетворението* им като цяло от преподаването на философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Да	66.7	51.1
По-скоро да	22.1	32.1
По-скоро не	2.8	6.3
Не	2.8	2.8
Не мога да преценя	5.6	7.6
Без отговор	-	0.1

2.4. Препоръки за бъдещи действия

Твърде любопитни са данните от изследванията при отговорите на въпроса дали анкетиранияте биха подтикнали свои близки, приятели и познати да изучават конкретната философска дисциплина при същия преподавател. Над половината от студентите-нефилософи в националното изследване (54.1%) биха го сторили, макар и с различна степен на убеденост (Вж. Таблица 14). От респондентите в него близо 1/3 (30.7%) безусловно биха препоръчали нейното изучаване, а друга част от тях – малко под 1/5 (23.4%) биха го направили с уговорки. Данните от изследването в МГУ показват много по-категорична подкрепа на философските дисциплини – близо половината (45.8%) от анкетиранияте са заявили нееднозначно „да“ на въпроса дали ще препоръчат изучаването на философските дисциплини на свои колеги, с „по-скоро да“ са отговорили 16.7% от тях, а над 1/4 (26.4 %) не са в състояние да поемат отговорност за избора на другите. Все пак прави впечатление, че сред отговорилите на този въпрос в националното изследване най-висок е дялът – над 1/3 (36.1%) – на колебаещите, които не са в състояние еднозначно да кажат дали биха препоръчали

обучението по изучавания от тях философски предмет. Този факт донякъде влиза в противоречие с доста категорично изразеното удовлетворение от обучението по философия, което се наблюдава при предходното питане. Изглежда значителна част от анкетираните имат задръжки, когато са изправени пред проблема да посъветват други хора да се включат в занятията по философия, макар самите те да са били доволни от тях. Дали това се дължи на нежелание да се месят в чуждите дела, липса на готовност да станат „адвокати“ на обучението по философия поради недостатъчен набор от аргументи или друго основание, е трудно да се каже. Все пак делът на респондентите, които категорично биха посъветвали колегите си да не се включват в занятията по философската дисциплина, която са изучавали, е незначителен и в двете изследвания – 2% от националното и около 3% в изследването от МГУ. Това говори, че като цяло студентите-нефилософи са склонни при определени обстоятелства да препоръчат на други хора да се включат в занятията по изучаваната от тях философска дисциплина.

Таблица 14 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *препоръката* им към техни близки, приятели и познати да изучават философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Безусловно бих препоръчал	45.8	30.7
Бих препоръчал с уговорки	16.7	23.4
Не мога да кажа дали бих препоръчал	26.4	36.1
По-скоро не бих препоръчал	8.3	7.6
Изобщо не бих препоръчал	2.8	2.0
Без отговор	-	0.2

Място и роля на обучението по философия

След установяване на студентските очаквания за ефектите от изучаване на философските дисциплини и оценките им за реалното обучение по някоя от тях, в анкетата се прави преход към преглед на предпочитанията им за параметрите на учебната дейност по тези предмети.

Данните, както в националното изследване, така и в изследването на МГУ, сочат, че не се наблюдава съществен

разнобой в мнението на анкетираните за това дали е по-уместно изучаване на *задължителен* или *избираем* предмет от сферата на философията, като се дава явно предпочитание на втората (Вж. Таблица 15). Този резултат навежда на мисълта, че е нужно да продължи да се налага *изборното начало* в преподаването на философия в българските висши училища. Утвърждаването му ще мотивира студентите в по-голяма степен да участват активно в обучението по предпочетената от тях философска дисциплина. Все пак следва да се отчете и факта, че значителна част от анкетираните студенти-нефилософи смятат за нужно философската дисциплина да се изучава задължително, като по правило това са и най-мотивираните сред обучаемите.

Може би най-важния момент от цялото изследване за преподавателите по философия в българските висши училища се съдържа в опцията „да не се изучава“ сред отговорите на това питане. Резултатът е твърде благоприятен за тях – минимален брой от анкетираните я избират – едва 1.4% в националното и 5.5% в проведеното в МГУ. Този пренебрежим дял на желаещите обучението по философия в университетите у нас да се прекрати говори, че то се е наложило като необходимо в очите на студентите-нефилософи, като те не поставят под съмнение потребността от неговото продължаване. Иначе казано, ако зависеше от студентите обучението по философските дисциплини би било гарантирано – нещо, което не може да се каже за позицията на някои ректорски ръководства на висши училища в страната.

Националното изследване улавя две тенденции, които от данните на анкетираните студенти в МГУ не могат да бъдат изведени. Първата е разделянето на респондентите в две ясно разграничени групи според показателя *възраст*. Прави силно впечатление, че два пъти повече от по-възрастните студенти (над 25 г.) биха искали философския предмет да се изучава като задължителен. И втората: разграничаване на позициите на анкетираните според *успеха*: 1/3 от имащите висок успех искат философската дисциплина да се учи задължително, като делът им е над два пъти по-висок от студентите, които отговарят по същия начин сред имащите нисък успех.

Таблица 15 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *статута* на философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Задължителна	27.8	24.3
Избираема	66.7	70.7
Да не се изучава	5.5	1.4
Не мога да преценя	-	3.2
Без отговор	-	0.4

Изключително значим за преподавателя е въпросът кой от начините на провеждане на лекциите и упражненията е най-работещ за студентите (Вж. Таблица 16). Отговорът на това питане има важно значение за това как да бъде конституиран цикълът от философски предмети в учебните планове на нефилософските специалности в българските висши училища. Отговорите на студентите-нефилософи по този въпрос говорят категорично в полза на разбирането, че според тях философските дисциплини следва да се изучават чрез използване и на двете основни форми за преподаване – лекции и упражнения: в националното изследване над 2/3 (70.9%) от тях споделят това разбиране. Немалък обаче е и дялът от анкетираните студенти – близо 1/5 (19.5%), които биха се задоволили и само със слушане на лекции по философия. Тези данни се повтарят и в изследването на студентите в МГУ: близо 2/3 (63.9 %) от тях смятат, че лекциите и упражненията са успешната форма на провеждане на тези занятия, а малко над 1/5 (22.2%) от респондентите твърдят, че само лекциите ще са достатъчни. Така получените данни подкрепят разбирането, че като цяло обучаемите желаят пълноценно водене на учебен процес по философските предмети, включващ както изслушване на лекции, така и участие в семинарни занятия.

Таблица 16 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *начина*, по който да се изучава философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Само с лекции	22.2	19.5
С лекции и упражнения	63.9	70.9
Не мога да преценя	13.9	9.5
Без отговор	-	0.1

В изследването на анкетираните се поставя и въпроса „*Кога в хода на следването според Вас е най-добре да се изучава философската дисциплина?*“. С неговото задаване се цели изясняване на виждането на студентите за времето, по което е най-уместно да се провежда обучението по философските дисциплини в българските висши училища. В националното изследване дялът на студентите, които нямат мнение по разглеждания проблем, е сравнително висок – всеки 6-ти (16.8%) се е въздържал да даде конкретен отговор (Вж. Таблица 17), докато сред респондентите от МГУ той е два пъти по-нисък (8.3%). Този факт говори за затруднението, което значителен брой студенти са срещнали при опита си да определят оптималния период за изучаване на философските дисциплини. Той може да се обясни с обстоятелството, че преобладаващата част от участниците в анкетата са студенти в долните курсове, т.е. те все още нямат достатъчно опит за преценка по поставения проблем или той им се вижда несъществен. Преобладаващата част от анкетираните и в двете изследвания (3/5) изказват предпочитание обучението по философия да се провежда в началото на следването, като всеки 6-ти в националното изследване и четвърти – в изследването на МГУ, смята, че най-уместно е това да става в средата му, а минимален дял (6-7%) от студентите-нефилософи биха желали то да се осъществява в неговия край. Тези данни недвусмислено говорят в подкрепа на наложилата се масово в страната практика за изнасяне на обучението по философските дисциплини в долните курсове от следването на студентите.

Таблица 17 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *периода* от следването, в който да се изучава философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
В началото	59.7	60.0
По средата	25.1	15.5
В края	6.9	6.0
Не мога да преценя	8.3	16.8
Без отговор	-	1.7

Способи за преподаване и оценяване знанията на обучаемите.

Самостоятелен раздел в проведените социологически изследвания заемат въпросите относно най-добрите начини за провеждане на учебните занятия по философските дисциплини. Изучаването на студентското мнение по визираните проблеми става под формата на въпроси, допускащи известна степен на свобода от анкетираните. Те са отчасти „отворени“ и позволяват на участниците в изследването да изразят собствените си виждания чрез избора на опцията „друго“ сред възможните отговори. Тези въпроси се явяват своеобразен тест за способността на студентите да формулират собствена позиция по важни за тяхната учебна работа проблеми.

Съществен акцент в изследването представлява въпроса за предпочитания от студентите-нефилософи начин за провеждане на лекционните занятия по философските дисциплини, който е формулиран през посочване на поддържащите вниманието им фактори: „Кои от посочените характеристики на лекционните занятия по философската дисциплина *ангажират вниманието Ви?*“ (Вж. Таблица 18). Сред отговорилите на това питане могат да се открият две групи. Едната включва мненията на студентите по проблема за това „как“, а другата на тези, отнасящи се до това „какво“ да се изучава в часовете по философските дисциплини. И двете дават повод за размисъл при практическото решаване от преподавателите на проблема за способите за усъвършенстване формата и съдържанието на работа по тези предмети по време на лекциите. Сред първата група отговори безспорно се откроява желанието на студентите

да участват в *равноправен диалог* със своите преподаватели. Над една четвърт (26.2%) в националното изследване и повече от половината в изследването на МГУ (58.3%) от отговорилите студенти на този въпрос искат да им се даде възможност свободно да изразяват мнението си по време на лекциите, като пълноправни участници в дискусии по разглежданите проблеми. Тези данни говорят за голям „глад“ у обучаваните както от трибуна за изява на техните виждания, така и за недостатъчната обратна връзка между тях и преподавателите им. Сред останалите отговори от този вид се открояват тези, свързани с осигуряването на максимално *достъпно* представяне на изучавания учебен материал от лекторите (8.4% в националното изследване и 12.5% в изследването на МГУ) – кратко, точно и ясно представяне на философските идеи, като теорията бива илюстрирана с примери от ежедневието и широко известни явления.

Втората група отговори на този въпрос се отнасят до учебното съдържание, преподавано в лекционните занятия по философия. Тук най-голям дял имат очакванията на обучаемите за *интересност* на предлаганите знания – всеки четвърти от тях (25.6%) в националното изследване и почти всеки втори (47.2%) от респондентите в МГУ иска да се задоволи интелектуалното си любопитство по време на лекциите. С висока тежест е предявеното очакване за *значимост* на разглежданите проблеми (18.4% – в националното изследване и 30.5% в изследването от МГУ), което означава, че обучаемите биха желали да бъдат занимавани с действително важни теоретични и практически въпроси, а не толкова с отвлечени размишления върху нямащи допирна точка с техния живот теми. Значителна подкрепа в националното изследване има и качеството *актуалност* на предлаганите знания (11.1%), за разлика от изследването в МГУ, където този процент е едва 1.4%. Тези резултати ни навеждат на размисли относно начина на интерпретация на „вечния“ характер на философските питання, които някои мислят като актуални, доколкото са свързани с настоящето, а други схващат като демоде, доколкото са осмисляни отдавна в миналото от великите умове на човечеството.

Таблица 18 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *факторите, ангажиращи вниманието им в лекционните занятия* по философия (Сбора от процентите е над 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор).

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Достъпност на излагания учебен материал	12.5	8.4
Интересно съдържание	47.2	25.6
Значимост на разглежданите проблеми	30.5	18.4
Актуалност на предлаганите знания	1.4	11.1
Възможност за дискутиране на обсъжданите проблеми	58.3	26.2
Съчетават посочените	12.5	6.4
Друг	1.4	3.5
Без отговор	-	0.4

Особен интерес представляват отговорите на анкетираните на въпроса *„Какъв е предпочитаният от Вас начин за провеждане на упражненията по философската дисциплина“?*, тъй като в рамките на семинарните занятия студентите най-активно са въввлечени в обучението (Вж. Таблица 19). И при този, както и при предходния въпрос, прави силно впечатление едно доминиращо искане от страна на студентите – с тях да се обсъждат максимално открито, сериозно и толерантно включените в учебното съдържание на философските дисциплини проблеми. Голяма част от анкетираните виждат в различните форми на събеседване – *„дискусия между групи студенти, защитаващи противоположни тези за решаване на даден проблем“* и *„дискусия по предварително определена тема“* – оптималните способи за провеждане на семинарните занятия, тук попада в центъра на интерес на студентите и опцията *„обсъждане на казуси“*. Сравнително много са студентите-нефилософи, които биха желали семинарните занятия по философските дисциплини да се провеждат под формата на *„обсъждане на казуси“* от реалния живот – личен и обществен, така че близките до тях проблеми да бъдат осмисляни от различна от обичайната перспектива на прагматичния здрав разум. Тези резултати показват, че студентите търсят дебатите и са готови да се включат в спорове както по собствено философски, така и по

лични екзистенциални проблеми. В това отношение се забелязва трайна тенденция, доколкото подобно явление се наблюдаваше и при проведеното преди повече от десет години подобно изследване със студенти, обучаващи се по хуманитарни и социални науки, вкл. философия⁵.

Таблица 19 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *предпочитания начин за провеждане на упражненията* по философската дисциплина (Сбора от процентите е над 100, тъй като анкетираните са давали повече от един отговор).

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Анализ на оригинални текстове от значими автори	15.3	12.4
Подготвяне, изслушване и обсъждане на реферати по дадени теми	15.3	13.0
Дискусия по предварително определена тема	30.5	20.6
Дискусия между групи студенти, защитаващи различни тези за решаване на проблем	47.2	22.0
Обсъждане на казуси	30.5	18.1
Съчетаване на посочените	15.3	10.9
Друг	-	2.6

С относително ниска подкрепа сред анкетираните се ползва формата за учебна работа „подготвяне, изслушване и обсъждане на реферати по дадени теми“, както и „анализ на оригинални текстове от значими мислители“. Тези данни навеждат на мисълта както за намаляващо желание за четене от страна на студентите, така и за загуба на интерес към идейното наследство на големите мислители от миналото и настоящето. Незначителен е дялът на респондентите неотговорили на този въпрос, което говори, че той не им е безразличен. В подкрепа на подобно тълкуване говори и факта, че те са давали средно по два от предложените им за избор отговори.

Отделен раздел в изследванията заемат въпросите, посветени на предпочитаните от студентите форми за информиране, текущ контрол и крайно оценяване на техните знания. Те са

включени в сондажа заради това, че засягат ключови параметри на образователния процес.

От отговорите на въпроса „Какви *източници на информация* ползвате при подготовката си за упражненията по философската дисциплина“ става ясно, че студентите използват относително широк спектър от такива източници (Вж. Таблица 20). От данните в анкетата е видно, че като първи източник на информация за тази дейност студентите ползват лекциите на преподавателя, а като трети – учебни помагала по дисциплината. Тези източници са традиционни за всяко университетско обучение и прибъгването до тях от обучаемите е очаквано. Тук впечатление веднага прави високият дял на отговорилите, че при подготовката си основно се осведомяват от Интернет. Този резултат говори красноречиво за ключовата роля, която вече играе глобалната мрежа в живота на днешните млади хора, както и за нейното значимо влияние в частност върху обучението по философия.

Сравнително малък е дялът на респондентите, които декларират, че прибъгват при подготовката си за упражненията по философия до запознаване с разглежданите в тях идеи на мислители чрез четене на техни оригинални произведения. Този факт навежда на мисълта, че днешните студенти не проявяват готовност за запознаване от първа ръка със съдържащите се в тези съчинения схващания. Незначителен е дялът и на онези, които заявяват, че ползват справочни издания (речници, енциклопедии) при подготовката си за семинарните занятия по философия, което е ясен знак за неспособността на студентите да ползват тези помагала, както и за нежеланието им да се научат при наличието на по-лесното „сърфиране“ в Интернет. Има и студенти, които заявяват, че не ползват никакви източници на информация при подготовката си за упражненията по философия. Това означава, че тези обучаеми посещават занятията неподготвени, като разчитат на общата си култура или изобщо нямат намерение да се включват активно в тях, ограничавайки се само до регистриране на физическо присъствие.

Таблица 20 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *источниците на информация*, използвани при подготовката за упражненията по философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Оригинални произведения	7.0	12.2
Учебни помагала	5.6	13.2
Лекции на преподавателя	45.2	37.1
Справочни издания	1.4	2.7
Интернет	19.7	28.0
Не ползвам	5.6	3.8
Без отговор	15.5	2.0

Сред отговорите на въпроса „Посочете предпочитаната от Вас форма за текущ контрол на знанията при изучаването на философската дисциплина“ изпъкват два. Първенство има мнението, че *тестът* е най-подходящият способ за междинна оценка на знанието – близо 1/3 от анкетираните в националното изследване и повече от половината анкетираните студенти, изучаващи философски дисциплини в МГУ, са избрали именно тази опция (Вж. Таблица 21). Второто и третото място си оспорват подготовката на реферат или есе и решаването на казуси. В рамките на националното изследване, студентите класират на второ място опцията подготовка на *реферат* или *есе* – над 1/4 от анкетираните (30.5%) са го предпочели. Този факт е донякъде озадачаващ, тъй като при предходния въпрос изслушването и обсъждането на реферати или есета по време на семинарните занятия бе посочено като предпочитана форма за работа от относително малко студенти. Явно смисълът от подготовката на такъв вид текстове се вижда от респондентите в това те да дадат основа за преценка на тяхната работа, а не да служат като основен способ, около който да се организира учебния процес. Изследваните в МГУ обаче запазват логиката на своето предпочитание и едва 13.9% от тях посочват реферата или есето като добра форма за оценяване на знанията им, те дават приоритет на решаването на казуси и класират тази опция на видимо разстояние, но непосредствено след теста, като форма

на оценяване на знания. Вероятно, защото в рамките на решаването на казус трябва да бъдат впрегнати голяма част от знанията, които се допуска, че студентът трябва да е усвоил по време на обучението си, да е операционализирал и да е в състояние да изпозва ефективно при този метод на проверка на знанията. Този метод обаче изправя студента пред предизвикателството да интерпретира, т.е. да борава свободно със знанията, които е усвоил в опит да постигне определена цел или да изрази дадена позиция, а това не е високо оценявано умение от студента в съвременната образователна система. Ето кое ни връща към високия дял сред респондентите, които предпочитат текста като форма за оценяване на техните знания, тъй като им предоставя възможност да „налучкат“ верния отговор, както и да възпроизведат определен обем учебен материал без да се опитват да го осмислят. За разлика от посочените начини за оценяване на знанието по философските дисциплини някои традиционни способи за оформяне на успех, като „изнасяне на доклад“ и особено „контролни работи“ не се ползват със симпатия сред студентите. И тук не липсват анкетираните, които са избрали отговора „друга“ сред посочените опции: 3.1% в националното изследване и 1.4% в изследването в МГУ. Разликата от предходното питане обаче е в това, че са давани значително повече конкретни предложения, които могат да бъдат отнесени към няколко групи: 1/ съчетаващи посочените в този или предходния въпрос отговори („Няма значение, всички са подходящи и могат да бъдат съчетани“, „Тест с текуща оценка“, „Есе“, „Интерпретация на оригинални текстове“); 2/ изискващи оценяването да става чрез дебат между преподавател и обучаеми („Дискусия“, „Чрез дискусия“, „Дискусии“); 3/ въвеждащи използвани на друго място способности („Презентация“, „Ролеви игри“, „Дистанционно“); 4/ неясни, тривиални или изразяващи с други думи вече фиксирани в скалата от отговори („Писане по даден въпрос“, „Работа в час“, „Устна защита на претендираните от студента знания“). Въпреки привидно немалкия брой на тези предложения прави впечатление, че сред тях почти липсват годни за употреба в реалната преподавателска работа.

Таблица 21 Разпределение на мненията на анкетираните студенти относно *предпочитаната форма за текущ контрол на знанията* при изучаването на философска дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Контролни работи	1.4	5.4
Тест	63.9	32.4
Решаване на казуси	15.5	16.2
Подготовка на реферат (есе)	13.9	30.5
Изнасяне на доклади	6.9	10.7
Друга	1.4	3.1
Без отговор	-	1.7

На участниците в анкетата бяха предоставени три възможни отговора на въпроса „Посочете предпочитаната от Вас форма за крайна оценка на знанията при изучаването на философската дисциплина“, като сред тях се очерта безспорен фаворит (Вж. Таблица 22). Това е *текущата оценка*, която събира предпочитанията на половината (50.9%) от анкетираните в националното изследване и респективно 43.1% от участниците в изследването от МГУ. Явно тази форма за оценяване на знанията има в очите на студентите ключово предимство пред останалите: най-вероятно това е възможността за равномерно разпределяне във времето на усилията им при изучаването на философската дисциплина и спестяването на концентрираните усилия при подготовката за изпит. От друга страна обаче текущото оценяване на знанията не е особено надеждно от гледна точка на стабилното и безспорно регистриране на резултатите от участията на студентите в учебните занятия, като създава предпоставки за техни упреци към преподавателите в субективизъм и необективност. Значителен дял от участниците в националното изследване – 27.1% и 40.3% от участвалите в изследването на МГУ предпочитат успехът им да бъде оформен след провеждане на *писмен изпит*. На трето място студентите нареждат *устния изпит*, като форма на оценяване на знанията, при който обаче съществува възможността отново да се предявят претенции за необективност към преподавателите. Немалък е делът на неотговорилите на поставения въпрос и в двете

изследвания, което говори за липса на готовност за категоричен ангажимент по темата у някои от студентите, макар тя да се отнася до ключов елемент от обучението им.

Таблица 22 Разпределение на мненията на анкетиранияте студенти относно *предпочитаната форма за крайна оценка на знанията* по философската дисциплина.

ДЯЛ ОТ ВСИЧКИ ОТГОВОРИ	ИЗСЛЕДВАНЕ	
	МГУ „Св. Иван Рилски“	Национално изследване
Устен изпит	13.9	18.3
Писмен изпит	40.3	27.1
Текуща оценка	43.1	50.9
Без отговор	2.7	3.7

Изводи

Сред данните от двете изследвания се откроява като основен факт обстоятелството, че днешните студенти не поставят под съмнение необходимостта от изучаване на философия в българските висши училища, вкл. МГУ, което говори за неговото трайно *утвърждаване* като важен елемент от университетското образование. Тази позиция на обучаемите би следвало да укрепи увереността на преподавателите в значимостта на извършваната от тях работа, а и да послужи като важен аргумент пред академичните ръководства за съхраняване и разширяване, а където е нужно и възстановяване, присъствието на философски дисциплини в учебните планове на университетските образователни програми.

Изследванията показват, че според мнозинството от анкетиранияте студенти философското университетско образование в ОКС „бакалавър“ способства за развитието на редица заложен в „Националната квалификационна рамка на Република България“ (НКРРБ) способности и умения. То потвърждава нуждата от запазване на отдавна наложените в националната традиция основни цели на философското образование: да допринесе за формиране на *личността* на обучаемия чрез изграждане на стабилна *ценностна система*, върху която да стъпи при изработване на собствена *позиция* по морални и социални проблеми; да насърчава *логичността* в мисленето му и да

стимулира неговия *евристичен* потенциал; да способства за изработване на *критичен* поглед към действителността, като го подпомага при нейното *тълкуване*; да подтикне обучаемите към създаването на цялостна *картина на света*, която да им служи като стабилен ориентир в живота. Тези нагласи на студентите спрямо предназначението на обучението по философските дисциплини предполагат, че и занапред преподавателите по тях ще се придържат към доказалата се в дългогодишната им практика главна тяхна задача – да работят за изграждане личностния облик на придобиващия висша образование. Заедно с нея те могат да си поставят и допълнителни задачи. Анкетата показва, че студентите-нефилософи виждат в обучението по философските дисциплини немалък потенциал за развитие и на други умения и способности, посочени в НКРРБ – според тях то допринася за формиране на *аналитичната* им способност, както и на уменията им да *разбират* другите, а и да проявяват *солидарност* с тях. Разбира се за изграждането на тези умения и способности са призвани да работят и преподавателите по редица други учебни дисциплини, т.е. философското образование не би могло да претендира за монопол върху тяхното утвърждаване, но се явява важен фактор за това.

Що се отнася до подобряването организацията на обучението по философия в българските университети и в частност в МГУ изследванията осигуряват резултати, представляващи добра основа за размисъл. На първо място прави впечатление, че студентите-нефилософи дават подкрепа за пълноценно преподаване на философските дисциплини чрез *пълния* набор от способности за неговото провеждане – лекции и семинарни занятия. Това говори, че те държат за съхраняване на упражненията по философските дисциплини, като важно място за изработване и изразяване на своите виждания върху обсъжданите проблеми. От друга страна данните от анкетата подкрепят преобладаващата досегашна практика за разполагане във времето на обучението по философия – предимно *в началото* на следването. На трето място се откроява желанието на обучаемите за *изборност* на философските дисциплини, което означава, че би било добре такава да им бъде осигурявана. Самите преподаватели би следвало да приемат като почти задължителна

конкуренцията помежду си, като обаче държат да участват в съревнование с колеги, преподаващи сродни, а не несъизмерими по съдържание дисциплини, т.е. да настояват за изграждане на цикли от собствено философски предмети. Не на последно място изследването показва, че студентите-нефилософи като цяло не са в състояние да предложат алтернативни способи за провеждане на обучението по философските дисциплини – дори когато не са удовлетворени от наличните, те нямат идея с какво да бъдат заменени.

Резултатите от изследванията говорят, че студентите-нефилософи очакват занятията по философските дисциплини да им бъдат преди всичко интересни, като качеството *интересност* изпреварва значимостта и актуалността на усвоявания учебен материал. Това навежда на мисълта, че преподавателите следва постоянно да търсят пътища за разнообразяване на използвания от тях набор от прийоми за работа, така че да поддържат вниманието на обучаемите към случващото се в час. Основната посока на търсене в това отношение е подсказана от самите обучаеми – те биха желали да се засили *диалогичността* при работата с тях, като бъде задоволявана потребността им да бъдат чути и да се обсъждат сериозно техните мнения. Студентите очакват да станат участници в творчески и разкрепостяващи мисленето им дебати върху особено значими светогледни и екзистенциални проблеми, в които да дискутират наравно със своите преподаватели. Мнозина от тях смятат, че основа на обучението по философските дисциплини трябва да стане обсъждането на казуси от реалния живот, при което теоретичните знания биват използвани за ориентир при избора на лична позиция по разглеждания проблем.

Изследванията биха могли да предизвикат размисъл у преподавателите по философските дисциплини в българските висши училища относно препоръчваните на студентите източници на информация при подготовката им за семинарните занятия. Резултатите говорят, че традиционните канали за набавяне на знания – оригинални произведения на изучаваните автори, учебни и справочни помагала и пр. – все повече губят привлекателността си в неясната конкуренция с *Интернет*, като единствено лекциите на преподавателя продължават активно да

изпълняват тази роля. Изглежда, че каквито и да са аргументите срещу качеството на придобиваната от Интернет информация, те няма да убедят днешните младежи да го пренебрегнат при подготовката си за занятията по философските дисциплини, тъй като той вече се е превърнал в основен елемент от тяхното съществуване. По-скоро преподавателите по тези предмети ще трябва да се нагодят към новата социална ситуация, правейки опит да ползват Интернет в полза на автентичното знание, посочвайки на студентите си източници, от които могат да черпят това знание. А това съвсем не сменя отговорността им да следят и да се противопоставят на злоупотребите в образователния процес с потенциала на глобалната мрежа.

В изследванията се съдържат важни данни за предпочитанията на студентите-нефилософи към определени способности за текущ контрол на знанията им по философските дисциплини. Тук най-силно впечатление прави внушителната подкрепа на *реферата* и *есето* като такива способности, която не може да бъде подмината с лека ръка от преподавателите. При решаването на преподавателя дали те да бъдат употребявани в образователния процес пред него неизбежно възниква въпросът доколко съвременните млади хора са в състояние да формулират мислите си достатъчно ясно и относително кратко, като ги изразяват в писано слово, което същевременно е граматически правилно и логически коректно. Тук остава подозрението, че обучаемите всъщност не държат толкова на предоставянето им на възможност за свободно размишление върху поставена от преподавателя тема, колкото за прикрит опит за заимстване на чужди текстове – например от Интернет.

В изследванията се съдържат важни данни и за предпочитанията на студентите относно начините за крайно оценяване на знанията им по философските дисциплини. В това отношение те правят категоричен избор в подкрепа на *текущата оценка*, като в тази връзка техните виждания драстично се разминават с изискванията на ЗВО, в който писмения изпит се определя като основна форма за оценка на знанията. Възможно обяснение за този резултат може да се търси в стремежа на студентите да улеснят следването си, като намалят броя на изпитите, които държат и с надеждата, че редовните им участия

в занятията през семестъра биха могли да заменят усилената еднократна подготовка за полагане на изпит – устен или писмен – по време на сесията.

В заключение може да се каже, че резултатите от проведените изследвания със студенти-нефилософи за особеностите на университетското обучение по философия не предизвикват изненада, като са общо взето окуражителни за преподавателите, които го осъществяват. Сондажите потвърдиха базовото им разбиране, че тяхната работа има смисъл и се подкрепя в основните си цели и параметри от обучаемите. Те показаха, че философското образование може да допринесе за осъществяване на реформата във висшите училища от страната, като спомогне за подготовката на личности, притежаващи фундаментални умения и способности, върху които да се надграждат по-конкретни такива, с оглед задоволяване нуждите на непосредствената им дейност в различните етапи от тяхната професионална кариера. Философската образованост е в състояние да подпомогне изграждането на личности, които разполагат освен с базови познания в дадена област на знанието, още и с богата обща култура, позволяваща им да заемат активна гражданска позиция и така да постигнат пълноценна житейска реализация.

Бележки

1. Този документ е приет с решение N 96 на МС от 2 февруари 2012 г.
2. Резултатите от него са публикувани в студията на Д. Тодоров и С. Караджов *Университетското философското образование в България през погледа на студентите* //Български философски преглед, бр. 4, 2014, с. 40-85.
3. Резултатите от тях са представени в следните публикации: Тодоров, Д. *Обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“: състояние и перспективи* //ИЗВЕСТИЯ на Хуманитарния департамент на МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. II, 2002, 49-68; Тодоров, Д.; Серафимова, В., *Изследване на първите резултати от въвеждането на новия модел за организация на преподаването на философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“* //ИЗВЕСТИЯ на Хуманитарния департамент на МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IV, 2004, 97-128; Тодоров, Д.; Серафимова, В., *Изследване върху методите за преподаване и оценяване на резултатите от обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“* //ИЗВЕСТИЯ на Хуманитарния департамент на МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IX, 2009, 50-78.
4. Вж. Тодоров, Д. 2003, *Състояние и перспективи на преподаването на хуманитарни и социални науки в нехуманитарните специалности на българските висши училища* //Стратегии на образователната и научната политика, бр. 4, с. 53-69.
5. Вж. резултатите от вече посоченото по-горе социологическо изследване в това отношение.

ИЗВЕСТИЯ НА ХУМАНИТАРНИЯ ДЕПАРТАМЕНТ
ПРИ МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ” - СОФИЯ
ТОМ XV/2015